

The Project Gutenberg eBook of Nathan Viisas: Viisinäytöksinen näytelmäruno, by Gotthold Ephraim Lessing

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Nathan Viisas: Viisinäytöksinen näytelmäruno

Author: Gotthold Ephraim Lessing

Translator: Juhani Siljo

Release date: July 11, 2005 [EBook #16262]

Most recently updated: December 12, 2020

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK NATHAN VIISAS: VIISINÄYTÖKSINEN
NÄYTELMÄRUNO ***

Produced by Jarmo Lehtovaara and Tapio Riikonen

NATHAN VIISAS

Viisinäytöksinen näytelmäruno

Kirj.

GOTTHOLD EPHRAIM LESSING

**SUOMENNOSTYÖ ON SUORITETTU "SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN
EDISTÄMISRAHASTON" VAROILLA.**

Suomentanut

J. SILJO

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 1919.

Introite, nam et heic Dii sunt
Apud *Gellium*.

(Astukaa sisään, sillä täälläkin asuu jumalia!
Gelliuksen lause.)

HENKILÖT:

SALADIN, sulttaani.

SITTAH, hänen sisarensa.

NATHAN, rikas jerusalemilainen juutalainen.

RECHA, hänen ottotyttärensä.

DAJA, kristitty nainen, mutta juutalaisen talossa Rechan seuralaisena.

Nuori RISTIRITARI.

DERVISHI.

Jerusalemin PATRIARKKA.

MUNKKI.

EMIIRI sekä muutamia Saladinin MAMELUKKEJA.

Tapautuu Jerusalemissa.

ENSIMÄINEN NÄYTÖS.

ENSIMÄINEN KOHTAUS.

Näyttämö: Nathanin talon eteinen.

NATHAN, saapuen matkalta. DAJA, tullen häntä vastaan.

DAJA. Hän on se! Nathan! Kiitos Jumalan, palaattepahan vihdoinkin!

NATHAN. Niin, Daja, Jumalan kiitos! Mutta miksi 'vihdoin'? Ma aioinko siis ennen palata? Tai voinko palata? On Babyloniin täältä' yli parisataa penikulmaa, jos pakko oikeaan ja vasempaan on tieltään poiketa, kuin oli mun. Ja velkain periminen työlääksikin voi käydä, aikaa vie — ei suoriudu siit' aivan kättä kääntäen.

DAJA. Voi Nathan, kuin kurja, kurja teist' ois voinutkaan sill'aikaa tulla täällä! Talonne...

NATHAN. Niin, kuulin jo: se paloi. Taivas suokoon, ett' olen saanut kuulla kaikki jo!

DAJA.

Ja oli palaa perustusta myöten.

NATHAN. Me silloin, Daja, uuden, mukavamman oisimme rakentaneet.

DAJA.

Niinpä kyllä! —

Vaan palossa hiuskarvan varass' oli myös *Rechan* henki.

NATHAN.

Mitä? Rechan henki?

Mun rakkaani? — En ole kuullutkaan. —

No, talokin ois saanut mennä silloin. —

Hiuskarvan varass'! — Oh, hän onkin varmaan,

hän onkin palanut! — Se tunnusta!

Kaikk' ilmaise! — Mua älä kiduta,

vaan surmaa! — Hän on kuollut siis.

DAJA. Jos ois hän kuollut, kuulisitteko sen multa?

NATHAN. Miks säikytit siis mua? — Rechani, oi Recha!

DAJA.

Teidän, — teidän Rechanne?

NATHAN. Mun oisko joskus luovuttava häntä omaksi lapsekseni sanomasta!

DAJA. Teill' onko yhtä hyvä oikeus myös kaikkeen muuhun, mitä omistatte?

NATHAN. Mihinkään parempaan ei oikeutta! Minulle onni, luonto kaiken muun on lahjoittanut. Vain

tään omaisuuden oon itse ansainnut.

DAJA. Kuin kalliisti, oi Nathan, saankaan maksaa hyvyytenne! Jos hyvyys, tuolla mielin harjoitettu, hyvyyttä onkaan!

NATHAN.

Tuolla mielin? Millä?

DAJA.

Mun omatuntoni...

NATHAN. Suo, Daja, ensin mun kertoa...

DAJA. Mun omatuntoni, ma sanon...

NATHAN. ... minkä kauniin kankaan olen ma sulle Babylonist' ostanut. Niin upean ja silti aistikkaan! Tuon tuskin Rechallekaan kauniimpaa.

DAJA. Mit' auttaa se? Mun täytyy sanoa: ei omatuntoni jää kuuroks enää.

NATHAN. Ja haluanpa nähdä, kuinka ovat sun mielees korvarenkaat, käädyt, soljet ja sormus, jotka sulle valikoin ma Damaskosta.

DAJA.

Sellainen te ootte!

Vain lahjain anto mieless', aina vain!

NATHAN. Sä yhtä alttiist' ota kuin ma annan, ja vaiti jää!

DAJA.

Niin, vaiti! Oottehan
suoruuden, jalouden perikuva.
Mut Nathan...

NATHAN. Mut oon juutalainen vain, sa tarkoitathan?

DAJA. Mitä tarkoitan, paremmin tiedätte.

NATHAN.

Siis vaikene!

DAJA. Ma vaikenen Mit' eessä Jumalan on väärää tässä ja mit' en voi estää, en muuttaa voi, te siitä vastatkaa!

NATHAN.

Ma vastaan! — Vaan hän missä viipyy, missä?
Kunp' et mua petä, Daja! Tietääkö
hän mun ees tulleen?

DAJA. Sitä teiltä kysyn! Häll' yhä kauhu hiipii hermoissaan. Häll' yhä kaikkeen muiston mielikuva luo lieskan hohteen. Nukkuessaan valvoo ja valvoessaan nukkuu hän: niin vuoroin maan kasvi on hän, vuoroin taivaan henki.

NATHAN.

Voi lasta! Voi meit' ihmispoloja!

DAJA. Tän' aamuna hän silmät kiinni kauan kuin kuollut makas. Sitten äkisti hän nousi huutain: 'Kuule! Kuule! Tuolla jo saapuu isän kameelit! — Ja kuule! Myös isän ääni hellä!' Kohta sammui taas hänen katseensa ja patjalle pää raukesi, kun käden tuki vaipui. — Mä syökseen portille! Ja todella: te tulettekin, tulettekin siinä! Mi ihme! Kaiken aikaa sieluns' oli vain teidän luonanne — ja hänen. —

NATHAN.

Hänen?

Kenenkä hänen?

DAJA. Miehen, joka hänet pelasti liekeistä.

NATHAN.

Ken on hän? Missä?

Ken pelasti mun armaan Rechani?

DAJA. Hän nuor' on ristiritari, jok' äsken juur' oli tuotu tänne vankina ja jolle Saladin soi armon.

NATHAN.

Mitä?

Vai ristiritari, jonk' armahti
Saladin? Eikö vähemp' ihme Rechaa
ois pelastanut? Taivas!

DAJA. Surman oma ois Recha ilman häntä, joka jälleen henkensä, lahjaks saadun, alttiiks antoi,

NATHAN. Miss' on tuo jalo mies nyt, Daja, missä? — Vie minut jalkains' eteen! Annoitte kai hälle aluks aarteet kaikki, kaikki, jotk' oli hallussanne? Lupasitte kai paljon, paljon lisää?

DAJA.

Kuinka voimme?

NATHAN.

Oh, ette?

DAJA. Emme tiedä, niistä tuli ja minne meni hän. — Vaikk' ensinkään hän taloa ei tuntenut, päin syöksä, vain kuuloon luottain, vaippa suojanaan, savuhun, tuleen, ääntä kohti, joka meit' apuun huusi. Miesnä menneenä jo häntä pidimme, kun äkist' esiin hän lieskain läpi ilmestyy ja Recha väkevin käsin kantaa. Kiitos, riemu ei häntä liikuta ja kylmänä hän saaliins' alas laskee, — väkijoukkoon pois katoaa!

NATHAN.

Ei ainiaaksi, toivon.

DAJA. Taas näimme sitten lähipäivinä tuoll' astelevan hänen alla palmuin, jotk' ympäröivät Vapahtajan hautaa. Hänt' ihastuen menin kiittämään ja pyysin, vannotin, ett' edes kerran viel' armaan tyttölapsen luokse saapuis, jok' ei saa rauhaa, ellei jalkain juureen saa hälle tuoda kyynelkiitostaan.

NATHAN.

Kuin kävi?

DAJA. Turhaa! Kuuro hän on meille, mua varsinkin vain katkerasti pilkkas...

NATHAN.

Te siitä säikähtäin...

DAJA. Ei ensinkään! Ma joka päivä uudest' yritin ja joka päivä uutta pilkkaa kestin. Mit' oonkaan sietänyt! Mit' olinkaan viel' lisää valmis kärsimään! Vaan kauan hän kartellut jo noit' on palmuja, jotk' ympäröivät Vapahtajan hautaa; ja missä piilee hän, ei kukaan tiedä. — Mit' aprikoitte?

NATHAN. Sitä aprikoin, mi vaikutus voi sieluun sellaiseen kuin Rechan olla tällä. Halveksuntaa sen kestää, jolle sydän vaatii suomaan niin suuren arvon! Siten kiintyä ja kohta siten hyljityksi tulla! — Saa kyllin pää ja sydän kiistää siinä, vihaanko vaippua vai synkkään tuskaan. Ei aina kumpaankaan. Voi taistelu lopulta haaveiluksi raueta, ja silloin pää ja sydän keskenään osia vaihtavat — mi pahaks koituu! — Näin Rechan laita on, jos hänet tunnen: hän haaveilee.

DAJA. Vaan kuinka hurskaasti, kuink' armaasti!

NATHAN.

Se haaveilua silti!

DAJA. Varsinkin eräs — haave, niin jos tahtoo — kaunistaa häntä. Hänestä ei ole maan lapsi, maallinen, tuo ritari; vaan enkeli, jot' uskoi lasna jo hän pienen sydämensä suojaajaksi, se pilvivaippansa ol' yltään luonut ja tules' ympärillään liidellyt, mut äkisti se ristiritarina esille astui. — Miksi hymyillä? Tai hymyilkää, — ja heure kallis hälle tuo jättäkää, jot' ei mun uskoni, ei teidän eikä muslemien kiellä.

NATHAN. On mullekin se kallis! Hyvä Daja, käy, katso, voinko puhutella häntä. — Ja sitten korskan suojaenkelin mä etsin sen. Jos vielä suvaitsee täällä' luonamme hän viipyä, jos vielä ritariks ilmenee niin tönkeäksi, mä hänet löydän varmaan ja tuon tänne.

DAJA.

On aie rohkea.

NATHAN. Jos sitten käy, sijalle kalliin heureen kallis totuus, — mua usko, Daja, rakkaamp' enkeliä on aina ihmiselle ihminen — et minuun suuttune, jos toipuu hän ja lakkaa haaveksimast' enkeleitä —?

DAJA.
Niin hyvä ootte ja niin paha sentään!
Mä menen! — Kas, hän tuolla itse saapuu!

TOINEN KOHTAUS.

RECHA ja EDELLISET.

RECHA. Isäni, kokonaan siis palaattehan Mä teidän luulin edelt' äänenne vain lähettäneen. Missä viivytte? Mitk' erämaat ja vuoret, virrat vielä meit' eroittaa? Vaikk' elämme niin liki, miks ette riennä Rechaa syleilemään? Vaikk' uhriksi jäi liekkein polo Recha! — Ei, oli, oli jäädä! Tyyntykää! Oi, kauheaa on kuolla liekkeihin!

NATHAN.
Mun armas lapseni!

RECHA. Yl' Eufratin ja Tigriin, Jordanin vei tienne teidät, — ja kuinka monen muunkin veden yli? — Kuink' usein, ennenkuin mua tuli uhkas, vapisin tähtenne! Mut armolta ja onnelta nyt tuntuis veteenkuolo, senjälkeen kuin mua tuli uhkasi. — Vaan pelastunut oottehan ja minä, myös minä! Kuinka iloll' ylistämme nyt Herraa! Tueks teidän purtenne petollisilla virtain vesillä Hän näkymättömän soi enkelinsä. Hän, Hän se viittasi mun enkelini mua valkosiivin, näkyväisenä tulesta pelastamaan —

NATHAN (syrjään).
Valkosiivin!
Niin, valkovaippaansa pit' edessään
tuo ritari.

RECHA. — mua valkosiiven leyhkein tulelta näkyväisnä turvaamaan. — Niin kasvoista ma kasvoihin näin hänet, näin enkelin, näin oman enkelini.

NATHAN. Sen ansaitsisit, etkä enkeliä sä näkis kauniimmaks kuin sinut hän.

RECHA (hymyillen).
Ket' imartelette nyt, isä, ketä?
Mun enkeliäni vai itseänne?

NATHAN. Vaan jos tuon hyvän sulle tehnyt ois vain mies, vain luonnon luoma ihminen: ois sinust' enkeli hän, varmaan ois.

RECHA. Ei sellainen hän ollut enkeli, ei, todellinen, aivan todellinen! Omista puheistanne uskon sain mä enkeleihin, ihmeihin, joit' tekee Jumala rakkautemme hyvitteeksi. Mä Häntä rakastanhan.

NATHAN. Ja Hän sua, ja joka hetki ihmeit' tekee sulle ja sinun laisilles, — niin, ikuisesti on tehnyt.

RECHA.
Tuota mielelläni kuulen.

NATHAN. Kai sinust' arki-luonnollista liian ois ajatella: pelastajas oli vain, ristiritari; mut eikö silti se ihme ois? — On korkein ihme, että niin jokapäiväisiksi tosi-ihmeet voi tulla — täytyy tulla. Ja jos ei yleistä ihmettä sit' oisi lainkaan, täysikäinen ei varmaan koskaan ihmeeks sanoisi, mitä siksi sanoo lapsi, jok' avosuin vain tavatonta tarkkaa ja uutukaista.

DAJA (Nathanille). Hällä ilmankin on aivot kiihtyneet, te aiotteko noill' ylevyyksillänne kerrassaan ne särkeä?

NATHAN. Ei huolta! — Eikö ihmeeks se riitä Rechalle, ett' ihminen pelasti hänet, mies, jonk' itsensä pelasti ihme vain, niin, suuri ihme! Sill' onko kuultu, ett' ois armahtanut Saladin yhtään ristiritaria? Tai hältä ykskään ristiritari ees pyytäis, toivois armahdusta? Hälle ees tarjois vapaudestaan kalliimpaa kuin nahkavyötään taikka tikaria?

RECHA. Kas siinä näätte, isä! — Juuri siks ei hän ollut ritari, vain näytti siltä. — Jerusalemissa jos kuolo vain jokaista ristiritaria vartoo, jos siellä ykskään heistä vapaana ei käydä voi: kuink' yöllä joku heistä voi minut ehdoin tahdoin pelastaa?

NATHAN.
Kas kas, sit' älyä? Nyt puhu, Daja.
Sä tiesithän, ett' oli vankina
hän tuotu tänne. Lisääkin kai tiennet.

DAJA. No niin. — Niin tosin sanotaan, — vaan myös, ett' oli Saladin siks armahtanut ritarin, kun niin näköinen hän oli sulttaanin veljen erään, rakkaimman. Vaan kun jo parikymmentä on vuotta tää veli ollut vainaa — nimeään en muista, enkä minne kuoli hän —: niin tuntuu — tuntuu uskomattomalta, ett' asiassa jotain perää ois.

NATHAN. Oh, Daja, miks niin uskomattomalta? Et halunne kai — kuten tosin näyttää — viel' uskomattompaa uskoa? Ken sisaruksiansa kaikkia niin rakastaa kuin Saladin, hän eikö ois nuorempana jotain veljeään ylitse kaiken voinut rakastaa? — Kaht' eikö miestä samannäköist' oisi? — Tai olematon onko vanha tunne? — Ja milloin vaikuttamasta kuin ennen se lakkaa? — Uskomatont' onko tässä? — Se ihmett' ei lie sulle viisas Daja; vaan *sinun* ihmees uskon tarvitsevat ... tai ansaitsevat, tahdoin sanoa.

DAJA.
Mua pilkkaatte.

NATHAN. Kun sinä mua pilkkaat. Vaan silti, Recha, pelastuksesi on ihme, mahdollinen Hälle vain, jok' aikeet ankarimmat kuninkaiden ja suunnitelmat suurimmatkin ohjaa kuin leikillään — tai ehkä pilkoillaan — säikeillä heikoimmilla.

RECHA. Rakas isä, jos erhetyn, en toki mielikseni mä erhety.

NATHAN. Et: oppiahan otat! — Näes, otsan kaarros sen- tai tämänlainen, se taikka tämä nenän korkeus; ja terävään tai tylsään kulmaluiden ylitse käyvä kulmakarvain kaari sen tai sen verran käyrä; viiva, ryppy, pykälä, kulma — tunnus turha vain eurooppalaisen villin kasvoilla: jo tulelta sa säilyt Aasiassa! *Siin'* eikö ihme, ihmeenetsijät? Miks enkeleitä siihen vaivata?

DAJA. Kysyä pyydän, Nathan: mitä haittaa, jos enkeliksi uskoo ennemmin kuin ihmiseksi pelastuksen tuojan? Niin eikö pelastuksen alkusyy, käsittämätön, lähemmältä tunnu?

NATHAN. Vain korskaa, korskaa pelkkää! Rautaruukku niin mielellänsä nousis ajosta hopeapihdeissä, jott' itsekin hopeamaljalta se näyttäis. — Pah! — Ja mitä haittaa? kysyt, mitä haittaa? Mä kysyn vastaan: mitä hyödyttää? Näes tuntos' Herran läheisyydest' on mielettömyyttä taikka Herran pilkkaa. — Vaan sepä haittaa; haittaa sittenkin. — Mua kuulkaas! Rechan pelastajaa varmaan — hän olkoon enkeli tai ihminen — te, sinä varsinkin, niin ylevästi kuin suinkin mielisitte palkita? Vai mitä? — Mutta enkeliä kuinka te kyllin voisittekaan palkita? Rukoilla, kiittää häntä huokaillen ja hänen ihailuunsa sulaa voitte, ja hänen päivänänsä paastota ja jakaa almuja. — Mut tyhjää kaikki! — Ma luulen, itse lähimäisinenne siin' enemmän te voitatte kuin hän. Ei paastoistanne liho, almuistanne ei hyödy hän, ei häntä jalommaksi tee ihastuksenne, ei mahtavammaks rukouksenne. Mutta ihmisen!

DAJA. Niin, josp' ois ihminen, hän enemmän sois meille tilaisuutta palveluksiin. Ja kuinka sitä kaipasimmekaan! Mut eihän tahtonut, ei tarvinnut hän yhtään mitään, omaan itseensä hän tyytyi, kuten enkeli vain tyytyy, kuin enkeli vain voi...

RECHA.
Kun vihdoin katos...

NATHAN. Katosi? Kuinka katos? Palmuin alla hänt' eikö enää näy? Vai ootteko jo häntä etempääkin etsineet?

DAJA.
No emme kyllä.

NATHAN.
Ette? Ette, Daja?
Kas, mitä haittaa! Julmat haaveilijat!
Josp' on se enkeli nyt — sairaana! —

RECHA.
Sairaana!

DAJA.
Sairaana! Ei, älkää toki!

RECHA. Mua kylmä karmii! Daja, koetas, kuin jää on otsani, niin lämmin muulloin!

NATHAN. On tottumaton ilmanalaamme tuo nuori frankki, tottumaton nälkään, säätynsä kovaan työhön, valvontaan.

RECHA.

Sairaana!

DAJA.

Nathan niin vain arvelee.

NATHAN. Hän yksin on, ei ystävää, ei rahaa, joll' ystävän vois palkata!

RECHA.

Ah isä!

NATHAN. Hän toivotonna, vailla lohdutusta, ja tuskain, kuolon saalihina makaa!

RECHA.

Ah missä?

NATHAN. Mies, jok' alttiiks itsensä soi liekeille vuoks aivan ventovieraan — vuoks ihmisen —

DAJA.

Ah, Rechaa säälikää!

NATHAN. Ei tuntea, ei edes nähdä häntä, pelastamaansa, vaivat kiitoksen häneltä säästän...

DAJA.

Säälikää jo Rechaa!

NATHAN. Ei pyydä nähdä ees, vaikk' uudelleen sen sais hän pelastaakseen — mutta onhan hän ihminen...

DAJA.

Jo riittää! Katsokaas!

NATHAN. Häll' ainut lohtu kuollessaan on muisto tään teon!

DAJA.

Riittää! Surmaattehan Rechan!

NATHAN.

Sä hänet surmasit! Noin oisit voinut
sä hänet surmaan syöstä. — Recha, Recha!
En tarjoo myrkkyä, vaan lääkkeen sulle.
Hän, pelastajas, elää — toivu siis!
Ei liene sairaskaan — ei edes sairas!

DAJA.

Ei kuollut, sairas? Eikö?

NATHAN. Varmaan ei! Jumala täällä tehdyn hyvän täällä myös palkitsee. — Nyt lähde! — Käsitätkö, kuin paljon hyvää työtä helpompaa on harras haaveilu? Kuin mielellään veltoinkin haaveilua harrastaa, jott' ei — vaikk' itselleenkin usein syy on hämärä — jäis aikaa hyviin töihin?

RECHA.

Ah, isä, älkää enää koskaan yksin
Rechaanne jättäkö! — Vaan ritarihan
voi matkallakin olla?

NATHAN. Voipa kyllä! Nyt menkää! Tuolla kameeleini luona ma uteliaan muhamettilaisen nään seisovan, — ken lie?

DAJA.

Kas, dervishinne!

NATHAN.

Ken?

DAJA.

Shakkitoverinne, dervishi!

NATHAN.

Al-Hafi? Tuo Al-Hafi?

DAJA. Sulttaanin rahastonhoitaja.

NATHAN.

Hän! Näätkö unta?

Et, — todella! Hän on se! Tänne käy.
Te pian sisään! Mitä saanen kuulla!

KOLMAS KOHTAUS.

NATHAN ja DERVISHI.

DERVISHI.

Niin, ällistelkää suurin silmin vain!

NATHAN. Sinäkö? Näänkö oikein? Dervishi noin loistava!

DERVISHI. Miks' en? Vai eikö mitään, ei mitään dervishistä tehdä vois?

NATHAN. No totta vois! Mut aina luullut oon, ett' aito dervishi ei salli tehdä itsestään mitään.

DERVISHI.

Kautta profeetan!

En aito dervishi lie varmaankaan.
Vaan milloin täytyy —

NATHAN.

Täytyy? Dervishinkö?

Ei täydy kenenkään — miks dervishin?
Ja mitä täytyis?

DERVISHI. Mitä anotaan ja mikä oikeaa on dervishistä.

NATHAN.

Nyt toden lausuit, kautta Jumalani!
Sua syleilen, — mies, veljeni liet vielä?

DERVISHI.

Miks ette kysy, mikä oon mä nyt?

NATHAN.

Olitpa mikä olit!

DERVISHI. Jospa olen ma virkamies, jonk' ystävyys voi teille tukala olla?

NATHAN.

Josp' on sydämes
dervishin vielä, siihen luotan mä.
Vain pukunas on virkamies.

DERVISHI. Sen myös on tarvis kunniata. — Mikä oisin mä teidän hovissanne, arvioikaas?

NATHAN.

Dervishi vain. Tai ehkä myöskin — kokki.

DERVISHI.

No niin! Jott' unhoon ammattini jäisi.
Vai kokki? Tai myös juomanlaskija? —
Saladin sentään paremmin mun tuntee:
rahastonhoitajakseen teki. —

NATHAN.

Niinkö?

DERVISHI. Pienemmän, nähkääs, — yhä suurempaa isänsä valvoo, — perherahastoa.

NATHAN.

Suur' on se perhe.

DERVISHI. Suurempi kuin luullaan: jokainen kerjurihan siihen kuuluu.

NATHAN.

Saladin kerjureita vihaahan —

DERVISHI. Niin että maasta perinjuurin aikoo ne hävittää, — vaikk' itse kerjuusauvaan sen vuoks sais tarttua.

NATHAN.

Niin, juuri niin!

DERVISHI. Sen saa hän tehdäkin jo nyt, jos kukaan! Tyhjääkin tyhjempi näes rahastonsa on aina illan tullen. Nousuvesi, kyll' aamuin korkea, jo keskipäivin on aikaa laannut —

NATHAN. Kanavat kun nielee sen osiks, eikä niitä sulkea, ei täyttää mikään voi.

DERVISHI.

Tuo sana sattui!

NATHAN.

Sen seikan tunnen.

DERVISHI. Paha kyllä, jos on ruhtinaat kuin kotkat haaskain kesken. Vaan haaskoina jos kotkia he ruokkii, se vihoviimeist' on.

NATHAN. Ei, dervishi, ei sentään!

DERVISHI.

Teidän helppoa on haastaa.

Mit' annatte, jos saatte paikkani?

NATHAN.

Se mitä tuottaa sulle?

DERVISHI. Minulle? Vain tyhjää! Te, te siitä hyötyisitte. Kun luode kassass' on — ja usein on se — te siihen vuoksen luotte omillanne ja korot mielin määrin otatte.

NATHAN.

Ja koron koron korot?

DERVISHI.

Niinpä niin!

NATHAN.

Pääomani vain korkoja ois vihdoin —

DERVISHI.

Se eikö houkuta? Siis erokirja
koht' ystävydellemme kirjoittakaa!
Ma teihin luotin suuresti.

NATHAN.

Vai niin?

Mitenkä? Kuinka niin?

DERVISHI. Ett' auttaisitte mua kunnialla virkaa hoitamaan; ett' aina kassanne ois avoin mulle. — Epäättekö?

NATHAN. No, ymmärrystä hiukan! Eroitus huomaa! — Sulle — miksi ei? Al-Hafi dervishi ain' asioineen mun luo on tervetullut. Vaan Al-Hafi sulttaanin defterdar, ma jolle — joka —

DERVISHI. Sit' enkö arvannut? Teiss' ymmärrys ja hyvyys aina tasapainoss' ovat! Vaan vartokaas! Nyt Hafin kahtia te jaatte, vaan hän kohta yks on jälleen. — Kas, Saladin näin loistoon puki minut. Tään puvun, ennenkuin se haalistuu tai repaleiksi muuttuu dervishin, sen nostan naulaan Jerusalemissa ja kuumaa hiekkarantaa Ganges-virran pian mestareineni käyn paljain jaloin.

NATHAN.

Sa laises oot!

DERVISHI.

Ja pelaan shakkia.

NATHAN.

Se onnes!

DERVISHI. Arvatkaas, mi lahjoi minut? Mun kerjuuniko jotta loppuis jo? Jott' itse kerjureille komeilla ja tuokiossa ylvään kerjurin rikkaaksi poloiseksi muuttaa voisin!

NATHAN.

Ei sentään tuo.

DERVISHI.

Vaan juttu rumempi!

Imartelua maistoin ensi kerran
ma Saladinin hyvän luulon vuoksi. —

NATHAN.

Jok' on?

DERVISHI. 'Vain kerjuri voi kerjurin miel' alat tietää; kerjurille almun vain kerjuri voi taitavasti antaa. — Ol' edeltäjäs liian kylmä, kova, — hän sanoo. — Tylyst' antoi hän, jos antoi; anojan ensin tuiki tutki hän, ei siihen koskaan tyytynyt, ett' tietää vain puutteen sai, vaan vaati selville myös puutteen syyn, ja sitten saidan tavoin syyn tämän mukaan rovon punnitsi. Niin ei Al-Hafi tee! Mun lempeyteni ei Hafiss' ilmene niin tylynä! Ei ole hän kuin tukkeutunut putki, mi lähteen veden kirkkaan, hiljaisen niin sameana esiin pärskyttää. Mun lailla tuntee, ajattelee Hafi!' — Niin linnustajan pilli houkutteli, ja hölmö ansaan takertui. — Ma narri, ma narrin narri!

NATHAN. Tyynnä, dervishini, vain tyynnä!

DERVISHI. Mitä! Eikö ole narri, satojatuhausia ihmisiä ken sortaa, nylkee, tappaa, kiduttaa, vaan yksille on muka ihmisrakas? Ken matkii taivaan Herran lempeyttä, mi päivänpaisteen, sateen vuodattaa eroa tekemättä yli pahain ja yli hyväin, erämaan ja pellon, — vaikk' kättä täyttä Herran häll' ei ole: hän eikö narri, narri ole? Eikö?

NATHAN.

Jo riittää! Lakkaa!

DERVISHI. Suokaa näyttää mun, mik' itsekin oon narri! — Eikö narri hän ole, joka tuosta narriudesta viel' etsii hyvän puolen, jotta vois tuon hyvän puolen vuoksi osaa ottaa myös itse tähän narriuteen? Vai mitä se ois?

NATHAN. Al-Hafi, joutuin pakene taas erämaahas! Mä pelkään, että ihmisten keskellä voit unhoittaa pian ihmisyytes.

DERVISHI. Sitä itsekin mä pelkään. Hyvästi!

NATHAN.

Noin äkin pois? —

Al-Hafi, karkaako sult' erämaas?
Hoi, varrohan! — Al-Hafi, kuule mua! —
Pois meni. Kysellyt mä hältä oisin
niin mielelläni ritaristamme.
Hän miehen tuntenee.

NELJÄS KOHTAUS.

DAJA, rientäen esiin. NATHAN.

DAJA.

Oi Nathan, Nathan!

NATHAN.

Mik' on nyt?

DAJA.

Hän on näkyvissä taas
On näkyvissä taas!

NATHAN.

Ken, Daja, ken?

DAJA.

Hän! hän!

NATHAN.

Ain' näkyneehän joku hän!
Vai teidän 'hänkö' vain on 'hän'? — Vaikk' oisi
hän enkeli, ei niin saa olla, ei!

DAJA. Eestaas hän palmuin alla astelee ja taittaa silloin tällöin taatelin.

NATHAN.

Ja syö? — Kuin mies? Kuin ritari?

DAJA. Mua miksi taas kiusaatte? — Jo Rechan valpas silmä tiheiden palmuin takaa hänet keksi, vain häntä vartioi. — Te oitis menkää luo hänen, — Recha pyytää, vannottaa. Oi heti! Recha ikkunasta viittaa, hän käykö kohden vaiko loittonee. Oi heti!

NATHAN. Selästäkö kameelin näin suoraan? Sopiiko se? — Riennä sinä luo miehen, ilmoita mun tuloni. Vain poissaollessani, huomaa se, ritari väitellyt on taloani. Hän saapuu mielellään, kun isä kutsuu hänt' itse. Mene, kutsu kauniisti mun puolestani.

DAJA.

Turhaa! ei hän tule.
Luo juutalaisen ei hän koskaan tule.

NATHAN.

Siis mene edes pidättämään häntä,
hänt' edes silmilläsi seuraile.
Ma tuokiossa tulen jälkees. Mene!

(NATHAN rientää sisään, DAJA ulos.)

VIIDES KOHTAUS.

Näyttämö: palmutori. RISTIRITARI käyskelee edestakaisin palmujen alla. Eräs MUNKKI seuraa häntä syrjemmällä jonkun matkan päässä, aivan kuin haluten puhutella häntä.

RITARI. Tuo minust' ei vain seuraa kaipaa! — Kas, kuin käsiini hän tähtää! — Hyvä veli, — tai nimittää saan ehkä isäksikin?

MUNKKI.

Vain veli oon — vain palveleva veli.

RITARI.

Niin, veli, kump' ois jotain itselläni!
Vaan, taivas nähköön, tyhjä oon —

MUNKKI. Mä silti syvästi kiitän! Taivas palkitkoon tuhansin verroin hyvän tahtonne. Vain tahto onhan antajan, ei lahja. Vuoks almun herran jälkeen lähetetty en olekaan.

RITARI.

Vaan sentään lähetetty?

MUNKKI.

Niin, luostarista...

RITARI. Jossa pyysin äsken mä pyhiinvaeltajan-atrriaa?

MUNKKI. Jo katetut on pöydät: palatkaa siis sinne kerallani, herra.

RITARI.

Miksi?

En aikoihin kyll' ole lihaa syönyt, —
vaan mitä siitä? Taatelit on kypsät.

MUNKKI.

Varokaa, herra, sitä hedelmää!
Ei sitä paljon siedä nauttia:
se pernan salpaa, veren synkentää.

RITARI.

Josp' oonkin mielelläni synkeä?
Vaan teit' ei jälkeeni lie lähetetty
vain varoituksen vuoks?

MUNKKI. Oh ei! — Mun on vain suonenlyöntiänne tarkattava.

RITARI.

Ja itse ilmaisette sen?

MUNKKI.

Miks en?

RITARI (itseksseen). Ovela veli! — Teidänlaisianne lie luostarissa paljonkin?

MUNKKI.

En tiedä.

Mun, rakas herra, täytyy totella.

RITARI.

Järkeilemättä teettekö sen myös?

MUNKKI.

Kuin totella voin muuten, rakas herra?

RITARI (itseksseen). Ain' yksinkertaisuus on oikeassa! — Kai tietää saan myös, ken se minuun tahtois lähemmin tutustua? Itsestänne en sitä usko.

MUNKKI.

Sopisko se mulle?

Mua hyödyttäiskö se?

RITARI. Siis kelle sopii uteliaisuus, ketä hyödyttää?

MUNKKI. Kai patriarkkaa, luulen. — Hän se minut lähetti jälkeenne.

RITARI.

Vai patriarkka?

Punainen risti valkovaipassa
lie outo hälle?

MUNKKI.

Mulle ei!

RITARI. No, veli: mä ristiritari ja vanki oon. — Kun lisään: vangiks' jäin Tebninissä, jonk' aselevon viime hetkellä me ottaa mielimme, päin Sidonia sen jälkeen rynnätäksemme; — kun lisään: kahdestakymmenestä vangista mä yksin Saladinilta sain armon, — niin patriarkka tietää kylliksi. Jo enemmän kuin kylliksi.

MUNKKI. Vaan tuskin enemmän kuin jo tietää. Tietää tahtois hän myös, miks armahtanut Saladin on herraa yksin.

RITARI. Tiedänpö sit' itse? Jo kaula paljaana ma polvistuin ja varroin iskua, — niin katseen tähtää Saladin minuun, syöksee luo ja viittaa. Pois putoo kahleeni, ma nousta saan; ma tahdon kiittää: hän on kyynelissä; hän lähtee, minä jään: vait kumpikin. — Tään seikan patriarkka itselleen saa syineen selvitellä.

MUNKKI. Siitä päättää hän, että suuriin töihin Jumala on teitä varjellut.

RITARI. Niin, suuriin töihin! Juutalaistytön tulest' auttamaan; uteliaita Siinaill' opastamaan, ja muuhun sellaiseen.

MUNKKI.

Viel' ehditte! —

Eik' ole tuokaan vallan mitätöntä.
Ehk' itse patriarkalla jo on
täysarvoisia töitä herraa varten.

RITARI. Vai niin? Vai luulee veli? — Jotain onko hän viittaillut jo teille?

MUNKKI.

Onpa kyllä!

Vain tutkia mun ensin täytyy herraa,
mies oikea hän onko.

RITARI.

Niinpä niin!

(Itsekseen.) Saa nähdä, miten tutkii tuo! — No siis,

MUNKKI. Tie lyhin lie, jos suoraan herralle ma kerron patriarkan toivomuksen.

RITARI.

Jok' on?

MUNKKI. Hän herran huostaan jättänyt ois erään kirjeen.

RITARI. Mun? En lähetti ma ole! — Tuoko tehtävä se oisi suurarvoisempi kuin ne, joita ennen ma suoritin?

MUNKKI. On varmaan! Kirje tuo — niin sanoi patriarkka — läheisesti se koko kristikuntaa koskee. Kerran saa taivaan Herralt' erikoisen kruunun — niin sanoo patriarkka — hän, ken vie sen kirjeen taitavasti määrän päähän. Ja arvollisin — sanoo patriarkka — sen kruunun saajaksi on herra.

RITARI.

Minä?

MUNKKI. Ei kukaan, nähkääs, — sanoo patriarkka — sen kruunun ansioon lie taitavampi kuin herra on?

RITARI.

Kuin minä?

MUNKKI. Vapaahan tääll' ootte; kaikki paikat nähdä saatte; kaupungin piirityksen, puolustuksen te ymmärrätte — sanoo patriarkka paraiten arvioida osaatte sen toisen sisämuurin, jonka äsken Saladin rakennutti, selvimmin sen — sanoo patriarkka — kuvaatte Jumalan satureille.

RITARI. Hyvä veli, selitä lähemmin jo kirje mulle!

MUNKKI. Niin, sitä — sit' en kyllä täysin tunne. Vaan Fiilip-kuninkaalle kirje on. — On patriarkall'... Ihmeekseni usein käy, miten pyhimys, jonk' elää pitäis vain taivaassa, voi samall' alentua niin paljon asioita tietämään tään maailman. Lie karvasta se hänelle.

RITARI.

Siis — patriarkalla —?

MUNKKI. On tarkka tieto ja vallan varma, milloin, mistä päin ja miten, kuinka voimakkaana käy Saladin ryntäämään, jos ilmi puhkee taas sota.

RITARI.

Tuonko tietää hän?

MUNKKI. Ja sen hän Fiilip-kuninkaankin tiedoks soisi, jott' arvioida hänkin suunnilleen vois, onko vaara liian peloittava, vai onko aselepo, minkä te, ritarit, uljaasti jo rikoitte, hinnalla millä tahans' uusittava.

RITARI. Kas siinä patriarkka! — Niinpä vain! Tuo jalo herra mua ei pyydäkään vain viestinviejäksi, vaan — vakoojaksi. — Sanokaa, hyvä veli, herrallenne: mikäli selvän saitte minusta, en ole sitä maata. — Itseäni mun viel' on katsottava vangiksi, ja ristiritarien tehtävänä on yksinomaan kaipa käyttää, ei vakoilla.

MUNKKI. Kas sitä minäkin! — Ja tuost' en herraa juuri moitikaan. — Vaan jäljellä on paras. — Patriarkka on vielä urkkinut, min niminen ja miss' on Libanonilla se linna, min kätköissä on ne summat suunnattomat, joill' isä varovainen sulttaanin väkensä; pestaa, sotavalmistelut kustantaa kaikki. Silloin tällöin lähtee Saladin siihen linnaan syrjäteitä, vain nimeks seuruetta mukanaan. — Kai ootte huomannut?

RITARI.

En koskaan!

MUNKKI. Milloin Saladin helpompi ois siepata ja armonisku antaa hänelle? Te säpsähdätte? — Oh, jo

tarjoutunut hurskaita maronittejä on pari samaiseen uhkatekoon, kunhan vain saa johtajakseen kunnan miehen.

RITARI. Joksi taas minut valinnut on patriarkka?

MUNKKI. Hän luulee, että Ptolemaiksesta paraiten kättään avuks ojentaa kuningas Fiilip.

RITARI. Mulle, veli, mulle? Kuin ette äskettäin jo kuullut ois, juur' äsken, mikä suhde Saladiniin minua sitoo?

MUNKKI.

Kuulinhan.

RITARI.

Ja silti —?

MUNKKI.

Niin oikein — tuumii patriarkka —, mutta Jumala, ritaristo...

RITARI.

Niist' ei mitään!

Mua konnuuteen ei vaadi ne!

MUNKKI.

Ei toki?

Vaan Jumalast' ei konnuutt' ole aina, mi ihmisistä — tuumii patriarkka.

RITARI. Saladin säästi henkeni: mä häntä murhalla kiittäisinkö?

MUNKKI. Hyi! — vaan silti Saladin yhä — tuumii patriarkka — on kristikunnan vihamies, jok' ei saa oikeutta olla ystävänne.

RITARI. Miks ystävä? Kun en ma konna hälle, en kiittämätön ole?

MUNKKI. Siksipä! — Vaan kiitoksesta — tuumii patriarkka — eess' ihmisten ja Jumalan oon vapaa, jos ei mua autettu vuoks itseni. Ja koska kuuluu — tuumii patriarkka — ett' armahtanut teit' on Saladin vain, koska olentonne, ilmeenne hänelle jotain kertoi veljestään...

RITARI. Ties senkin patriarkka siis? Ja sentään, — Kunp' oisi varmaa se! Ah, Saladin! Jos piirtosellakaan mun kuvaani lie luonto lähentänyt veljes kuvaan — miks ei myös sieluissamme samaa ois? Ja jonkun patriarkan mieliksi salata voisinko sen sielun leiman? — Ei, niin ei valhettele luonto, niin ei Jumala töissään riitele! — Pois menkää! Pois, veli! Sappeani säästäkää!

MUNKKI.

Niin, menen — menen mielummin kuin tulin.
Vain anteeks anon, herra. Meidän munkkein päämiehiämme tulee totella.

KUODES KOHTAUS.

RISTIRITARI sekä DAJA, joka on jo kotvan katsellut ritarin matkan päästä ja nyt lähestyy häntä.

DAJA. Ei munkki hänen luotaan näyttänyt hyvillä mielin lähtevän. — Mut täytyy mun onneani koettaa.

RITARI.

Kas, oivaa!

Lie tosi sana: kahdet kynnet on aseina pirun — munkki sekä nainen.
Mua tänään toisista hän toisiin viskoo.

DAJA.

Te, tekö täällä, jalo ritari? —
Jumalan kiitos! Missä kaiken aikaa olette piillyt? Sairaana tok' ette?

RITARI.

En.

DAJA.

Tervennä siis ootte ollut?

RITARI.

Niin.

DAJA.

Olimme kovin huolissamme teistä.

RITARI.

Vai niin?

DAJA.

Te varmaan matkall' olitte?

RITARI.

Niin olin.

DAJA.

Vasta tänään palasitte?

RITARI.

Jo eilen.

DAJA.

Tänään saapui Rechan isä.

Ja nyt kai toivoa saa Recha?

RITARI.

Mitä?

DAJA. Mit' anonut niin usein teilt' on jo. Ja isä itse teitä välttämättä nyt kohta kutsuu. Babylonista kahdellakymmenellä kameelilla hän täydet, kalliit ryytikuormat toi ja jalokivet, kankaat arvokkaimmat ja kauneimmat, mitk' Intiasta löytyy tai Persiasta taikka Syyriasta, niin, jopa Kiinasta.

RITARI.

En osta mitään.

DAJA. Kuin ruhtinas hän suur' on väestään. Mut usein ihmetellyt oon, miks häntä se 'Nathaniksi viisaaks' ylistää, ei 'rikkaaksi'.

RITARI. Kai rikas sekä viisas on siitä yhtä.

DAJA. Hyväks sittenkin ois häntä ennen muuta kutsuttava. Hyvyyttään ette voi ees kuvitella. Kun kuuli Rechan kiitosvelan teille, mit' oiskaan teille sinä hetkenä hän tehnyt, antanut!

RITARI.

Kas, kas!

DAJA. Nyt tulkaa ja kokekaa ja nähkää!

RITARI.

Mitä siis?

Kuin pian hetki ohi on?

DAJA. Jos ei hän niin hyvä ois, niin kauan oisinko mä häneen tyytynyt? Te luuletteko, ett' arvo kristityn on vieras mulle! — Ei minullekaan kehtoon lauletu, ett' on mun Palestiinaan miestäni vain siksi seurattava, että siellä saan juutalaisen lasta kasvattaa. Soturi jalo Freedrik-keisarin ol' armas mieheni —

RITARI. Ja syntyisin Sveitsistä, kunnian ja armon sai hän keisarin ja majesteetin kanssa yht'aikaa samaan jokeen hukkuu. Kuin monasti sen kuullut oon jo, vaimo? Mua ahdistamast' ettekö voi laata?

DAJA.

Ahdistamasta! Taivas!

RITARI. Niinpä niin! Teit' enhän enää nähdä halua! En kuulla! Tahdo en, ett' yhä, yhä mua muistutatte teosta, min tein harkitsematta, aivan arvoitus mi mulle on, kun ajattelen sitä, En tosin

katuis sitä mielelläni; vaan nähkääs, tapaus jos toistuu tuo: syy teidän on, jos penseämp' oon silloin, jos ensin harkitsen ja palaa sallin, mi palaa.

DAJA.

Herra armahda!

RITARI. Täst' alkain mua älkää tuntoko, sen ilon vain mä pyydän teiltä. Älkää vaivatko mua isälläkään. Juutalainen aina on juutalainen. Minä jäyhä shvaabi. Oon aikaa tytön kuvan unhoittanut, — jos muistin koskaan.

DAJA.

Hämpä muistaa teitä.

RITARI.

Vaan minkä, minkä vuoksi?

DAJA.

Kenpä tietää?

Ain' ihminen ei ole, miltä näyttää.

RITARI.

Vaan harvoin parempikaan.

(Lähtee.)

DAJA.

Vartokaa!

Mi kiire —?

RITARI. Vaimo, hyljätäkö täytyy mun vuoksenne nää palmut mieluisat?

DAJA.

Niin mene, saksalainen karhu! Mene! —
Vaan karhun jäljilt' en saa jäädä sentään.

(Seuraa RITARIA matkan päässä.)

TOINEN NÄYTÖS.

ENSIMÄINEN KOHTAUS.

Näyttämö: sulttaanin palatsi. SALADIN ja SITTAH
pelaavat shakkia.

SITTAH.

Miss' oot Saladin? Miten pelaat tänään?

SALADIN.

Hyvinpä, luulen.

SITTAH.

Tuskin munkaan verroin.

Tuo siirto peruuta.

SALADIN.

Ja miksi?

SITTAH. Vaaraan jää hevonen.

SALADIN.

Niin jää. Siis näin!

SITTAH. Mä näin teen haarukan.

SALADIN.

Kas vaan! — No, shakki siis!

SITTAH. Sua mitä auttaa se: mä siirrän eteen, ja asemas on sama taas.

SALADIN.

En pääse
pälkäästä tästä vahingotta, huomaan. —
Mut olkoon: ota hevonen!

SITTAH.

En huoli.
Käyn ohi.

SALADIN.

Mulle lahjoita et mitään.
Tuo paikka arvokkaampi hevosta
on sulle.

SITTAH.

Ehkä.

SALADIN.

Mutta laskun tekoon
isäntä mukaan ota! Katsos, näin!
Tät' et sä arvannut?

SITTAH.

En todellakaan.
En, että noin sa kuningattarees
väsynyt oisit.

SALADIN.

Kuningattareeni?

SITTAH. Jo huomaa: tänään tuhat denaaria mun täytyy voittaa — ropoja ei enää.

SALADIN.

Mitenkä?

SITTAH. Kysy vielä! — Kaikin keinoin hävitä tahdothan sa, tahallas. Mut etua en minä siitä saa. Näes, paitsi ettei peli tällainen juur' ilahduta: enkö melkein aina sult' enin voita, milloin häviän? Mua lohduuttaakses tappioni jälkeen ain' etkö mulle pelipanosta takaisin lahjoita sa kaksinkerroin?

SALADIN. Kas vaan! Siis ootkin, siskoseni, milloin hävisit, tahallasi hävinnyt?

SITTAH. Sun anteliaisuutes, rakas veli, syy ainakin lie — siihen, etten ole paremmin oppinut ma pelaamaan.

SALADIN.

Nyt poikkeamme pelistä. Tee loppu!

SITTAH.

Näin jääkö siis? No: shakki! — toinen shakki!

SALADIN. Todella, tuot' en uhkaa huomannut, mi yksin tein vei kuningattareni.

SITTAH.

Sit' auttaa voiko vielä? Katsotaanhan.

SALADIN.

Ei, ei, vain ota kuningattareni —.
Pien' ilo siit' on mulla aina ollut.

SITTAH.

Vain nappulaako tarkoittit?

SALADIN.

Vie pois? —
Ei siitä mitään. Turvassahan sitten
on kaikki taas.

SITTAH. Jo kyllin oppinut oon veljeltäni kuningattarille olemaan kohtelias.

(Ei kajoo kuningattareen.)

SALADIN. Ota se tai jätä! Muuta minulla ei ole.

SITTAH.

Miks ottaa? — Shakki! — Shakki!

SALADIN.

Jatka!

SITTAH.

Shakki!

Ja shakki — shakk!

SALADIN.

Shakmatt!

SITTAH.

Ei vielä; saathan

sä väliin hevosen. — Tai miten tahdot —.

Yks kaikki!

SALADIN. Niinpä niin! Oot voittanut, Al-Hafi maksaa. Kutsuttakoon hänet! Et aivan vääräss' ollut, Sittah: pelin ma hajamielisesti pelasin. Ja ken se aina silonappulat nuo antaa, jotk' ei mitään muistuta, ei merkitse? Kanss' imaminko tässä pelasin? — Kas, syit' etsii tappio! Ei, pahat nappulat ne, Sittah, ei mua vieneet tappioon: vaan sinun taitos, sun nopsa, selvä katsees...

SITTAH. Noinkin tahdot vain tappiosi otaa tylsentää. No niin, sa olit hajamielinen, ja enemmän kuin minä...

SALADIN.

Sinäkö?

Mik' oisi sua vaivannut?

SITTAH. Ei kyllä sun hajamielisyytes! — Milloin jälleen, ah Saladin, lie pelimme näin vilkas!

SALADIN. Sen ahnaamminpa silloin pelaamme! — Ah, taas kun sota syttyy, tarkoitat? Se syttyköön! — Mä sit' en alkanut. Ma oisin mielelläni aselevon kyll' uusinut, — niin mielelläni sulle samalla kelpo miehen hankkinut. Rikhardin veli sellainen on varmaan, hän onhan veli Rikhardin.

SITTAH. Vain kiitä sa Rikhardias.

SALADIN. Melek-veljemme Rikhardin sisaren taas kunp' ois saanut: ah, mikä suku yhdess' oisimmekaan! Maailman ensi suvuist' ensimmäinen! — Oon itseäni kiittämään myös nopsa, sen kuulet. Ystäväini vertaisena mä pidän itseäni. Siitäpä, siit' oisi valtaheimo varttunut!

SITTAH. Nauroinhan kohta kaunist' unelmaasi! Et kristityitä tunne sa, et heitä halua tuntea. Heill' ylpeytenä on olla kristityit', ei ihmisiä. Sit' ihmisyyttä ees, mi höysteeksi jäi tuohon taikauskoon luojastaan, sit' ei he näes rakasta muun vuoksi, kuin koska Kristus teki, sääti niin. Tuo hänen hyvytensä yksin heitä viel' aateloi: ett' uskoll' omistaa he hänen hyveensä! — Vaan mitkä hyveet? Ei hänen hyvettään, vaan nimeään on kaikkiin suuntiin julistettava; sen tulee nimet hyväin ihmisten häväistä, niellä kaikki. Nimi vain, vain se on heille kallis.

SALADIN. Tarkoitat: miks muuten kristityiksi nimeltäkin he teidät vaatis, sun ja Melekin, ennenkuin avioon te kelpaisitte?

SITTAH. Niin juuri! Niinkuin kristillisyyys vain tois kristityille rakkauden sen, min luojaltaan on saaneet mies ja nainen!

SALADIN. Ain uskoo heikkouksiin kristityt, miks ei he toki tuohon myöskin uskois! — Ja silti erehdyt. — Ei kristityt, vaan ristiritarit on syypäät, — hekin vain ristiritareina. Heidän vuokseen jää kaikki silleen. Accasta, mi piti Rikhardin sisarelta myötäjäisnä veljemme saaman, ei he luopua halua millään. Munkkihölmöiksikin he muuntelee, jott' edut ritarein vain turvaan jäis. Ja aselepoa he tuskin sietää loppuun, he kun toivoo ties minkä äkkiyllätyksen toimeen voivansa saada. — Hauskaa! Eespäin vain, vain eespäin, herrat! — Min' oon tyytyväinen! — Kunp' ois muu kaikki niinkuin olla pitää.

SITTAH. Miks niin? Mi muu vois sua hämmentää, sun mieltäs horjuttaa?

SALADIN. Mi horjuttanut ikäni on mun mieltäni. — Ma olin isämme luona Libanonilla. Hänt' yhä huolet musertaa...

SITTAH.

Ah niin!

SALADIN. Se hänet kietoo, läpi hän ei pääse, on kaiken puutos...

SITTAH.

Mikä kietoo? puuttuu?

SALADIN. Sit' eihän mainitakaan ansaitsis. Kun sit' on mulla, turhalta se näyttää, kun ei, se välttämättömäksi käy. — Al-Hafi minne jäikään? Eikö kukaan hakenut häntä? — Lemmon rietas raha! — Paraiksi tulet, Hafi.

TOINEN KOHTAUS.

DERVISHI AL-HAFI. SALADIN. SITTAH.

AL-HAFI.

Egyptistä

on verot luultavasti saapuneet.
Kunp' oisi kyllin.

SALADIN.

Saitko tietoja?

AL-HAFI.

Minäkö? En. Täält' odotanhan niitä!

SALADIN. Sa tuhat denaaria Sittah'lle saat maksaa.

(Käyden mietteissään edestakaisin,)

AL-HAFI.

Maksaa, vaikka saada pitäis!

Oli, kaunist' on se! Vähemmän kuin tyhjä. —
Saa Sittah? Miksi jälleen Sittah? Taas
hävinnyt shakkipelin Sittah'lle? —
Tuoss' onkin peli!

SITTAH. Onneni kai sentään suot mulle?

AL-HAFI (tarkastaen pelilautaa).

Suonko? — Jos — te tiedättehän.

SITTAH (viittaa hänelle).

Hss, Hafi, hss!

AL-HAFI (yhä kiintyneenä tarkastamaan peliä).

Se saakaahan ees ensin!

SITTAH.

Al-Hafi, hss!

AL-HAFI (SITTAH'lle).

Teill' oli valkoiset?

Sanoitte 'shakki!'?

SITTAH.

Hän ei toki kuule.

AL-HAFI.

On siirto hänen?

SITTAH. Sano toki, että rahani saada voin.

AL-HAFI (yhä tarkaten peliä). No niin, te kyllä ne saatte niinkuin aina ennenkin.

SITTAH.

Sa ilkutko?

AL-HAFI.

Ei peli lopuss' ole.

Saladin, hävinnythän ette vielä.

SALADIN (tuskin kuunnellen).

Jo, toki! Maksa! Maksa!

AL-HAFI.

Maksa! maksa!

Tuoss' onhan kuningattarenne.

SALADIN (kuten äsken). Ei, ei kuulu peliin enää.

SITTAH. Myönnä siis, mä että vain saan noudattaa ne rahat.

AL-HAFI (yhä peliä miettien). Tietysti, kuten aina. — Vaikka ette kuningatarta käyttää voikaan, ette 'shakmatti' vielä ole.

SALADIN (astuu luo ja kaataa nappulat). Olen kyllä, ja tahdon olla.

AL-HAFI. Niinkö? Tasapeli; vain voiton saanut palkitaan.

SALADIN (SITTAH'lle).

Mi —, miten?

SITTAH (viittoen tuon tuostakin HAFille). Sä hänet tunnethan! Hän mielellään asettuu vastaan, tahtoo nöyryyttää, on hiukan kateinen.

SALADIN.

Ei sentään

kai sulle, minun sisarelleni? —

Sinäkö, Hafi, kateinen?

AL-HAFI.

Ken ties!

Ken ties! — Vain hänen aivonsa ma soisin ja hänen hyvyytensä omikseni.

SITTAH. Mut ain' on oikein maksanut hän sentään; ja maksaa tänäänkin. Suo hänen olla! — Al-Hafi, menhän! Mä rahat tahdon pian saada.

AL-HAFI. Ei, en enää ilveilyyn mä tähän suostu. Kerran kuitenkin se hänen kuulla täytyy.

SALADIN.

Kenen? Mitä?

SITTAH.

Al-Hafi! Näinkö lupaukses pidät?

AL-HAFI. Mitenkä saatoin edes uskoa näin kauas mentävän?

SALADIN.

No, saanko kuulla?

SITTAH.

Al-Hafi, puhu punniten, mä pyydän!

SALADIN. Tää kummaa on! Mit' anoa voi Sittah noin lämpimästi ja noin hartaasti vieraalta, dervishiltä, mieluummin kuin multa, veljeltään? Nyt käsken sua, Al-Hafi: puhu, dervishi!

SITTAH. Äl' itsees näin vähäpätöist' ota, veljeni, enemmän kuin se ansaitsee. Ma oonhan, sen tiedät, shakkipeliss' ennenkin sult' usein saman summan voittanut. Ja kosk' en tarvitse nyt itse rahaa ja Hafin kassa kosk' ei nykyään nää liian usein rahaa: siks en niitä pois ole velkonut. Mut älä huoli En aio niitä sulle, veljeni, en Hafille, en kassaan lahjoittaa.

AL-HAFI.

Niin, kunpa ois ne vain!

SITTAH. Ja muuta vielä. Se myös, min kerran mulle määräsit, on jäänyt rahastoon, on jäänyt jonkun

kuukauden aikana.

AL-HAFI.

Ei siinä kaikki.

SALADIN.

Ei vielä kaikki? — Miks et puhu jo?

AL-HAFI. Siit' alkain kun me rahaa Egyptistä olemme vartoneet...

SITTAH (Saladinille).

Ei kuulla häntä!

AL-HAFI. ... vain tyhjää hän on saanut...

SALADIN.

Kelpo tyttö! —

Viel' ehkä lainannutkin sulle, vai —?

AL-HAFI. Hovinne kaiken ylläpitänyt, menonne kaikki yksin suorittanut.

SALADIN.

Ah, hän, hän sisareni on!

(Syleilee häntä.)

SITTAH. Ken muu kuin sinä, veljeni, näin rikkaaksi ois tehnyt minut, että voin sen kaiken —?

AL-HAFI. Ja yhtä köyhäksi kuin itse on, hän jälleen hänet saattaa.

SALADIN.

Minä köyhä?

Sun veljesikö köyhä! Onko mulla
enemmän ollut, onko vähemmän?

Yks puku, miekka, ratsu — Jumala!

Niist' onko puutos? Mitä muuta kaipaan?

Ja silti torua sua vois, Hafi!

SITTAH. Ah, älä toru, veli! Jospa vois, myös isän huolia noin huojentaa.

SALADIN. Ah! näinhän oikopäätä masennat taas ilomieleni! — Mult' itseltäni ei mitään puutu, puuttua ei voikaan. Vaan hältä, hältä puuttuu, ja se tuntuu myös meille kaikille. — Niin, niitä tehdä? Ehk' emme Egyptistä aikoihin saa mitään, — missä syy, sen Herra ties. Siell' onhan sentään rauhallista kaikki. — Mikäli mua koskee, mielelläni mä tyydyn niukentamaan, säästämään, muut kunhan ei kuin minä siitä kärsi. — Vaan mitäpä se auttaa? Yksi ratsu ja puku, miekka täytyyhän mull' olla. Ja Jumalalt' en tinkiä voi mitään. Hän kyllin vähäiseen jo tyytyyhän: mun sydämeen. — Hafi, kovin suuri mull' oli usko kassas ylijäämään.

AL-HAFI. Vai ylijäämään? Itse sanokaas, mua ettekö ois kuristuttanut tai ristiinnaulittanut kuitenkin, jos ylijäämiä vain jäljiltäni oisitte löytänyt. Niin, kavalluksiin kyll' ois uskaltanut ryhtyä.

SALADIN. Vaan mitä teemme siis? — Muilt' etkö keltään kuin sisareltani siis lainata sä ensin voinut?

SITTAH. Veli, oisinko ma luopunut siit' etuoikeudesta? Sen hänelle jättänyt? Mä siitä kiinni yhäti pidän. Aivan kuivilla mä vieläkö en ole.

SALADIN. Niin, et aivan! Se puuttuis vain! — Pian, Hafi, hankkiudu sa lainaamaan, kelt' ikään vain ja kuinka, vain lupauksin lainaa! — Niiltä yksin älä ota, jotka tein mä rikkaiks itse: se lahjain peruutukseltahan näyttäis. Luo saitureinten mene: mieluummin ne antaa mulle. He näes hyvin tietää rahansa kasvavan mun käsissäni.

AL-HAFI.

En tunne ketään.

SITTAH. Nytpä muistan, Hafi, kuulleen, että kotiin palannut sun ystäväsi on.

AL-HAFI (säpsähtäen).

Mun ystäväni?

Ken hän?

SITTAH.

Sun ylistämäs juutalainen.

AL-HAFI.

Ylistämäni juutalainen?

SITTAH. Joka on saanut — lauseen sinun käyttämäs hänestä vielä hyvin muistan — joka niin kukkuraisin mitoin Jumalaltaan on saanut hyvyttä tään maailman, niin pienintä kuin suurinta.

AL-HAFI. Niin oonko sanonut — mitä tarkoitinkaan?

SITTAH. Rikkaus on pienintä — ja viisaus suurinta.

AL-HAFI. Kuink' oonko — oonko juutalaisesta sanonut noin?

SITTAH. Sit' etkö Nathanista sä, ystävästä, oisi sanonut?

AL-HAFI. Vai niin — vai Nathanista! — Eipä tullut hän lainkaan mieleeni. — Hän todellako on vihdoon kotiutunut taas? Kas vain! Ei aivan huonosti siis liekään hänen. — Niin oikein: muinoin viisaaks ihmiset ja rikkaaksikin häntä sanoivat —!

SITTAH. Nyt rikkaaks enemmän kuin koskaan ennen he sanoo häntä. Koko kaupunki kohisee sitä, mit' on aarteita ja kalleuksia hän kanssaan tuonut.

AL-HAFI. Jos on siis Nathan Rikas palannut, niin varmaan Nathan Viisas myös.

SITTAH. Siis mitä, jos häntä, Hafi, ahdistelisit?

AL-HAFI.

Ja miksi häntä? — Lainataksenko? —
Te tunnettepa hänet! — Kellekään
ei lainaa hän, se juur' on viisautensa.

SITTAH. Hänestä toisen kuvan ennen saanut oon sulta.

AL-HAFI. Tavaraa hän tarpeisiinne kyll' antaa. Mutta rahaa — sit' ei koskaan. Hän muutoin kyllä juutalaiseks on tosiaan harvinainen: älykäs niin taidoss' elon kuin myös shakkipelin. Vaan muista juutalaisista hän eroo myös pahassa, ei hyväss' yksistään. — Ei häneen — häneen juur' ei luottaa saa. — Hän tosin antaa köyhille, ja antaa kai Saladinin tavoin — yhtä paljon ehk'ei, vaan varmaan yhtä kernaasti. Ja ilman eroitusta: juutalainen, kristitty, parsilainen, muslemi, ne tasa-arvoiset on hänestä.

SITTAH.

Ja moinen mies...

SALADIN. Vaan kuink' en milloinkaan mä siitä miehest' ole mitään kuullut?

SITTAH.

Hän eikö lainais Saladinille,
Saladinille, jok' ei itseään,
vaan muita varten tarvitsee —?

AL-HAFI. Kas se, se taas on juuri aito juutalaista. — Mua toki uskokaa! — Niin kateinen, niin karsas anneistanne on hän teille! 'Jumalan-kiitokset' kaikk' itselleen hän keräis muilta pois. Ja siksi vain ei lainaa hän, ett' ain' ois hällä antaa. Ja koska laki lempeyttä vain, ei auliutta, häitä vaatii, hänet se lempeys niin epäauliiks saa, sill' ettei vertaa. Tosin pitkät ajat jo oomme keskenämme kinailleet; mut älkää ajatelko, etten silti mä hälle tekis täyttä oikeutta. Hän hyvä muussa kaikess' on, ei tässä, ei todellakaan. Muita ovia koputtelemaan kohta lähdenkin ... Nyt erään maurilaisen muistan, joka on saita, rikas. — Sinne lähden, sinne.

SITTAH.

Mi kiire, Hafi?

SALADIN.

Anna hänen mennä!

KOLMAS KOHTAUS.

SITTAH. SALADIN.

SITTAH. Hän rientää, niinkuin mua pakoon pyrkis. — Mit' on se? — Todellako pettynyt hän miehest' on — vai mielisikö meitä hän pettää?

SALADIN.

Minultako kysyt tuota?
Kun tietäisin ees, kenest' oli puhe.
Ens kertaa tuosta Nathanistanne
ma kuulinhan.

SITTAH. Se onko mahdollista, ett' aivan outo sulle mies on, josta käy huhu, ett' on haudat Salomonin ja Davidin hän tutkinut ja saa sinetit niiden auki taikasanoin? Ja niistä aika-ajoin esiin hän ne loputtomat aarteensa tuo, joihin sen vähemmät ei lähteet riitäkään.

SALADIN. Jos haudoista se mies saa aarteensa, niin haudoist' ainakaan ei Salomonin tai Davidin — ei, jonkun narrin vain!

SITTAH. Tai jonkun rosvon! — Paljon tuottavampi kyll' onkin hänen rikkautensa lähde kuin hauta moinen, täynnä mammonaa.

SALADIN.

Hän käyhän kauppaa, kuulin.

SITTAH. Kaikki tiet kaikk' erämaat hän kulkee juhtineen, satamiin kaikkiin saapuu laivojansa Al-Hafi minulle siit' itse kyllä on ennen kertonut, ja lisännyt ihastuneena, kuinka ylevästi tää ystävänsä käyttää, mitä kokoon viisaasti, alttiisti hän ahertaa; ja kuink' on vapaa hengen katse hällä ja sydän avoin joka hyveelle ja kaikkeen kauneuteen suopuvainen.

SALADIN. Ja sentään Hafi nyt niin kylmästi, niin epäröiden puhui hänestä.

SITTAH. Kai hämillään — ei kylmästi kai sentään. Kun pelkäisi hän kiittää häntä, eikä tahtoisi syyttömästi moittiakaan. — Vai todella niin oisko, ettei edes kansansa paras täysin erota voi kansastaan? ett' ystävänsä pitäis Al-Hafin siltä puolen todellakin häpeillä? — Vaan sen olkoon, miten on! — On meille kylliks, että juutalainen on rikas, olkoon sitten enemmän tai vähemmän juutalaista hänessä!

SALADIN. Hält' ethän, sisar, ottaa aikone omaansa väkivalloin?

SITTAH. Niin, min katsot sä väkivallaks? Tulen, miekan käytön? Ei, ei! Jo eikö oma heikkoutensa heikolle ole kyllin väkivaltaa? — Nyt haaremiini käy vain kanssani, saat kuulla laulajatarta, jonk' ostin ma vasta eilen. Ehkä valmistuu sill' aikaa juoni, jota kudon juuri varalle tämän juutalaisen. — Tule!

NELJÄS KOHTAUS.

NATHAN, talon edustalla, missä palmupuisto liittyy siihen.

RECHA ja NATHAN tulevat ulos. DAJA lisäksi myöhemmin.

RECHA.

Olette, isä, kovin viipynyt.
Hänt' enää tuskin tapaatte.

NATHAN. Kai sentään. Jos ehk' en täällä alla palmujen, niin muualla —. Nyt tyyunny vain. — Kas, Daja, tuolt' eikö tule luoksemme?

RECHA. Hält' on hän aivan varmaan eksynyt.

NATHAN.

Ei toki.

RECHA.

Noin vitkaillen ei Daja muutoin saapuis.

NATHAN.

Hän vielä ei lie meitä huomannut.

RECHA.

Nyt huomaa hän.

NATHAN.

Ja rientää alkaa, katsos. —

Vaan tyynnä, tyynnä ole!

RECHA. Tahdotteko, ett' oisi tyttärenne tyynnä nyt? Ois siitä huoleti, jok' elämän pelasti hälle — elämän, mi hälle niin rakas on vain teidän lahjananne.

NATHAN.

En sua muuksi tahdo kuin mik' oot.
En, vaikka tietäisinkin sielussasi
viel' aivan muuta liikkuvan.

RECHA.

Mit', isä?

NATHAN. Kysytkö multa? Ja noin arasti? Mit' ikään sisässäsi liikahtaakin, viattomuutta, luontoa se on. Sit' älä sure, — min' en ainakaan. Se lupaa vain: Kun kerran selvään puhuu sydämes sulle toiveensa, mult' älä niist' yhtään salaa!

RECHA. Ajatuskin, teiltä salata syömeni mua vavisuttaa.

NATHAN. Ei enää tästä? Kerta kaikkiaan se päätetty on. — Tuoss' on Daja! No?

DAJA.

Tääll' alla palmuin vielä kulkee hän
ja kohta ilmaantuu tuon muurin takaa.
Kas tuolla?

RECHA. Ah! ja näyttää epäröivän mihinkä mennä: eespäin, oikeaan vai vasempaan.

DAJA. Ei, ei; viel' useasti hän varmaan kiertää luostarin ja tästä käy hänen tiensä silloin. — Lyödään veikkaa!

RECHA.

Niin oikein! Puhuitko jo hänen kanssaan?
Hän miltä tuntui tänään?

DAJA.

Entiseltään.

NATHAN.

Täält' älköön siis hän teitä huomatto.
Taemmas menkää, taikka mieluummin
sisälle aivan.

RECHA.

Vielä hetki vain —.

Ah, pensasaita tuo mult' otti hänet!

DAJA.

Jo tulkaa! Oikeass' on isänne.
Jos teidät huomaa hän, on vaara, että
hän oitis kääntyy pois.

RECHA.

Ah, tuota aitaa!

NATHAN.

Ja kun hän sieltä äkist' esiin käy,
ei voi hän välttää näkemästä teitä.
Siis menkää toki!

DAJA. Tulkaa! Ikkunan mä tiedän, mistä näämme heidät.

RECHA.

Niinkö?

(Molemmat naiset poistuvat.)

VIIDES KOHTAUS.

NATHAN ja pian sen jälkeen RISTIRITARI.

NATHAN. Mua melkein aristaa tuo kumma mies, tuo hyveen jäyhyys miltei vavahduttaa. Kuink' ihminen näin voikaan toisensa hämilleen saada! — Herra, nyt hän tulee! Kuin mies tuo nuorukainen! Kunnan miehen tuo ylväs katse on ja luja askel. Voi karvas olla kuori vain, vaan sydän ei varmaankaan. — Miss' olen moista nähnyt? — Anteeksi, jalo frankki...

RISTIRITARI.

Mitä?

NATHAN.

Suokaa...

RISTIRITARI.

No mitä, juutalainen?

NATHAN. Puhuttaa ma saanko teitä näin.

RISTIRITARI.

Sit' estää voinko?

Vaan lyhyeen.

NATHAN. Noin ylpeästi älkää, noin halveksien menkö ohi miehen, jok' iäkseen on teille joutunut kiitollisuuden velkaan.

RISTIRITARI.

Kuinka niin?

Ah, arvaanko? Te ootte...

NATHAN. Isä tytön, min pelastitte jalomielisesti tulesta. — Nathan nimen' on, ma saavun...

RISTIRITARI. Jos kiittämään, niin säästäkää se vain! Jo liioin kiitosta oon joutavasta mä sietää saanut. — Ja te ainakaan, te ette mulle ole lainkaan velkaa. Tuon tytön isäks arvasinko teidät? Me, ritarit, me oomme velvolliset jokaista auttamaan, ken hädäss' on. Eloni silloin mulle muutenkin vain vaivaks oli. Mielelläni käytin mä, hyvin mielelläni, tilaisuutta, sen alttiiks antaakseni toisen eestä, — niin, vaikka juutalaisen tyttären elämän eestä.

NATHAN. Kuinka ylevää! Ylevän julmaa! Mutta aatoksiin tuo käänne käskee. Kaino ylevyys taa julmuuden voi piillä, ihailua niin välttääkseen. — Vaan lahjaa ihailun jos niin se halveksii, niin mitä lahjaa se sietää vois? — Jos täällä, ritari, te ette vieras, vanki ois, en teiltä näin päätäpahkaa kysyis. Käskekää: min palveluksen teille tehdä voi?

RISTIRITARI.

Te? Ette mitään.

NATHAN.

Olen rikas mies.

RISTIRITARI.

Paremmaks ei tee juutalaista kulta.

NATHAN. Siks ettekö voi käyttää, mitä silti parempaa häll' on? hänen rikkauttaan?

RISTIRITARI. No niin, sit' en voi juuri evätäkään, tään viitan vuoksi en. Niin pian kun se kuluna on aivan, kun ei pidä siin' enää sauma eikä kudos, silloin ma tulen, lainaan teiltä uuteen rahaa tai kangasta. — Miks' synkistytte noin? Viel' ootte turvassa. Ei vielä ole niin huonosti sen laita, näättehän. Vain tuossa liepeessä on ruma läikkä. Se palon jälki on, se kärventyi, kun tytärtänne tulesta ma kannoin.

NATHAN (tarttuen viitan liepeeseen ja katsellen sitä). On sentään kumma, kuinka miehestä voi paha läikkä, palotahra vain parempaa todistaa kuin hänen suunsa. Suudella tahdon oitis sitä tahraa. — Ah, anteeks! Sit' en estää voinut.

RISTIRITARI.

Mitä?

NATHAN.

Valahti kyynel siihen.

RISTIRITARI. Eipä haittaa lisänä tippain muiden. — (Jopa kohta saa hämille tää juutalainen minut.)

NATHAN. Tuo viittanne, mä pyydän, lähettäkää myös tyttärelleni se joskus!

RISTIRITARI.

Miksi?

NATHAN.

Sais hänkin tuota tahraa suudella.
Kai turhaan toivonee hän kuitenkin
syleillä itse polvianne.

RISTIRITARI. Nathan — se nimennehän oli — Nathan, hyvin sananne sovitatte — terävästi — Oon hämmästynyt — kyllä olisin —

NATHAN. Olevinanne olkaa miten tahaan. Mua ette harhaan vie. Ei teille sovi suurempi kohteliaisuus, kunnan mies. — Täys tunteesta on tyttö, auliutta naislähetti on pelkkää, isä poissa — te, tytön kunniaa huolehditte; te pakenitte hänen voittamistaan. Myös siitä teitä kiitän —.

RISTIRITARI. Myöntää täytyy: te tiedätte, kuink' ajatella meidän ritarein tulis.

NATHAN.

Vainko ritarein?

Vain tulis? Sääntöjenne vuoksi vainko?
Ajatusjuoksu tiedän kunnan miesten,
ja heitähän on maissa kaikissa.

RISTIRITARI.

Tok' eroa lie niillä, toivon?

NATHAN. Kyllä: on värin, puvun, muodon eroa.

RISTIRITARI.

Ja eri maissa niit' on eri määrin.

NATHAN. Se ero suuria ei merkitse. Suurt' alaa suuruus vaatii kaikkialla; puut liian taajaan istutetut taittaa vain oksat toisiltaan. Vaan parvittain on kaikkialla meitä keskimittaa. Vain sovun suokoon toinen toiselleen, vain sietää, suvaita saa lammais vuolta, vain älköön luulotelko latva puun, se ettei yksin maasta nousnut ois.

RISTIRITARI. Nuo sanat sattui! — Mutta tuttu lie myös kansa, jok' on ihmismoitteen kehto? Mi kansa, tiedättekö, Nathan, ensin valitun kansan nimen omaksui? Niin, jospa tuota kansaa ylpeydestään en juuri vihais, mut en sentään vois halveksimatta olla? Ylpeydestään, min peri kristityt ja muslemit, ett' oikea on Jumala vain heillä. — Tää puhe kristityn ja ritarin teit' yllättää? Vaan missä, milloin onkaan tuo hurskas kiihko, omaa Jumalaansa kaikelle maailmalle tyrkyttää parhaana, ainoana, — synkempänä kuin nyt, kuin täällä päässyt puhkeemaan? Kelt' ei nyt täällä putois silmäin suomut? Vaan jääköön sokeaks, ken haluaa! — Sanani unohtain mun suokaa mennä!

(Aikoo poistua.)

NATHAN. Oh, ette tiedä, kuinka lujasti nyt teihin kiinnyn! — Tulkaa, ystäviä nyt meidän täytyy, täytyy olla. Saatte kansaani halveksia halustanne. Ei kumpikaan meist' ole kansaansa valinnut itselleen. Yht' oomme me sekä kansamme? Ja mik' on kansa? Enemmän kristittyä, juutalaista kuin ihmist' onko ihmisessä? Ah, kump' oisitte te yksi lisää niihin, joit' tyydyttää vain nimi ihmisen!

RISTIRITARI.

Jumalan nimeen, Nathan, niitä olen!
Niit' olen! — Kätenne! — Mä häpeilen,
ett' erehdyin mä teistä hetkeksikään.

NATHAN. Mä siit' oon ylpeä. Vain yleisestä erehtyy harvoin.

RISTIRITARI. Harvinaisen taas vain vaivoin unhoittaa. — Niin, ystävät on meidän, Nathan, oltava.

NATHAN.

Jo oomme. —

Kuink' iloitseva onkaan Rechani! —
Ja kuinka valoisana katseelleni
on etäisyys. — Vain häneen tutustukaa!

RISTIRITARI. Jo palan kaipuusta. — Ken talostanne noin syöksyy ulos? Hänen Dajansa?

NATHAN.
Niin juuri. Noin miks hädissään?

RISTIRITARI. Kunp' ei ois mitään Rechallemme sattunut?

KUODES KOHTAUS.

EDELLISET ja DAJA.

DAJA.
Voi Nathan, Nathan!

NATHAN.
Mitä?

DAJA. Anteeks, että mun täytyy teitä, jalo ritari, näin keskeyttää.

NATHAN.
Mik' on siis?

RISTIRITARI.
Niin, mik' on?

DAJA. Lähetti sulttaanin! Hän puheilleen teit' tahtoo. Sulttaani, ah Herra!

NATHAN. Mua? Sulttaani? Nähdä haluaa hän vain, mit' uutta olen tuonut. Sano vain, ett' on viel' ehkä kaikki purkamatta.

DAJA. Ei, ei! Ei mitään nähdä, — itsenne hän teidät tahtoo puheilleen, ja pian!

NATHAN.
Ma tulen kohta. — Mene, menehän!

DAJA.
Ritari ankara, tää anteeks suokaa!
Ah Herra, meitä huolestutti niin
tää kutsu.

NATHAN.
Turhaa huolta! Mene vain!

SEITSEMÄS KOHTAUS.

NATHAN ja RISTIRITARI.

RISTIRITARI. Viel' ettekö mieskohtaisesti häntä siis tunne?

NATHAN. Saladinia? En vielä. En tuttavuuttaan välttä, etsi en. Niin liian paljon hyvää kertoi maine hänestä, etten tiedä, uskoako mä mielin vaiko nähdä. — Vaan jos totta on, että henkenne hän säästi, sillä...

RISTIRITARI. On totta. Eloni, jot' elän, hänen on lahjaansa.

NATHAN. Sill' eloni myös mulle hän kaksin, kolmin kerroin lahjoitti. Se muuttanut on kaiken välillämme, se minut kietoo sitein ikuisin hänelle alttiiks aivan. Vartoa nyt tuskin, tuskin jaksan, mitä ensin hän multa vaatii. Olen kaikkeen altis, oon valmis tunnustamaan hälle sen, ett' oon vain teidän tähtenne näin altis.

RISTIRITARI. Mä itsekään en vielä kiittää saanut hänt' ole, kuinka oonkin tapaillut. Se vaikutus, ma jonka häneen tein, men' yhtä nopeaan kuin tulikin. Ken ties, mua muistaako hän edes enää, ja sentään hänen kerran kuitenkin mua muistaa täytyy, kohtaloni vihdoon kun vaatii ratkaisun. Ei riitä, että viel' olen hänen käskystään, viel' elän näin hänen tahdostaan: hän säätäköön myös, kenen mieltä noudattaa mun täytyy.

NATHAN. Niin, niin, — en senkään vuoks saa viipyä. Ehk' antaa joku sana mulle syyn myös teitä mainita. — Mä riennän siis, jos sallitte. — Vaan milloin, milloin teidät näemme luonamme?

RISTIRITARI. Jo piankin, jos saan.

NATHAN.

Jos tahdotte.

RISTIRITARI.

Siis tänään jo.

NATHAN.

Ja nimenne? — mun täytyy pyytää.

RISTIRITARI. Oli — on Kurt von Stauffen. — Kurt.

NATHAN. von Stauffen? — Stauffen?

RISTIRITARI.

Miks ihmetyttää noin se —?

NATHAN. Sukuanne lie ollut muitakin.

RISTIRITARI. Oh, on! Jo moni sukumme jäsen tääll' on maatonut. Mun setänikin — isä, tarkoitin —, vaan miksi yhä terävämmin tarkkaa mua katseenne?

NATHAN.

Oh — eihän miksikään!

Mä väsyisinkö teitä katsomaan?

RISTIRITARI. Siks ensimmäisnä lähden minä tästä. Löys usein kyllä katse tutkijan enemmän kuin hän pyysi nähdä. Nathan, mä pelkään teitä. Aika lähentäköön toisiimme meitä, älköön uteliaisuus.

(Menee.)

NATHAN (katsoen hämmästyneenä hänen jälkeensä). Löys usein kyllä katse tutkijan enemmän kuin hän pyysi nähdä! — Hänhän mun sieluani ilmi tavailee! Minunkin niin vois käydä, totisesti. — Ei Wolfin varsi, käynti vain — myös ääni on hänen; heitto pään on hänt', on häntä. Noin käsivarrellaan Wolf miekkaa kantoi, sively käsin kulmakarvojaan, kuin silmiensä tulta peitellen. — Kuin unhoittuukaan ajoiksi nuo kuvat syvälle syöpyneet, vaan sitten ne vain sana, ääni herättää! — Von Stauffen! — Niin aivan, aivan niin: Filneck ja Stauffen! — Tään pian, pian tahdon selville. Vaan nyt luo sulttaanin. — Mut tuolla — Daja tuoll' eikö piile? — Daja, tulehan!

KAHDEKSAS KOHTAUS.

DAJA. NATHAN.

NATHAN. Lyön vetoa, ett' aivan uusi seikka sydämiänne kiusaa nyt, kuin pyyde sulttaanin mieli tietää.

DAJA. Kummako? Ritarin kanssa tuttavallisemmin puhua juuri aloitte, kun meidät hääs' ikkunasta Saladinin mies.

NATHAN. Saa Recha häntä milloin tahansa nyt odottaa, niin sano.

DAJA.

Niinkö? niinkö?

NATHAN. Kai sinuun, Daja, luottaa saan? Sua pyydän, varuillas ole. Sit' et kadu sa. Sun omatuntos tyydytyksensä saa siitä myös. Mun suunnitelmaani vain älä millään tavoin turmele. Vain varovasti, pidätellen kerro ja kysele.

DAJA.

Tuost' enää tarvitsiko
ees muistuttaa! — Mä menen, menkää tekin. —
Kas, eikö uutta sanaa Saladinin
Al-Hafi, dervishinne, tuonekin?

(Menee.)

YHDEKSÄS KOHTAUS.

NATHAN. AL-HAFI.

AL-HAFI.

Ha — haa! Taas luoksenne ma tuloss' olin.

NATHAN. Niin kiiru onko? Mitä pyytää siis hän multa?

AL-HAFI.

Kuka?

NATHAN. Saladin. — Ma tulen, ma tulen.

AL-HAFI.

Kenen luokse? Saladinin?

NATHAN.

Sua Saladin siis eikö lähettänyt?

AL-HAFI.

Mua? Ei. Hän onko kutsunut jo siis?

NATHAN.

On kyllä.

AL-HAFI.

Niinpä kävi...

NATHAN.

Miten kävi?

Ja minkä —?

AL-HAFI.

Että ... syy ei ole mun!

Mun syy ei ole, taivas tietää! Teistä
mä tosin, valhein ko'in vaaran kääntää!

NATHAN.

Min vaaran? Miten kävi?

AL-HAFI. Että hänen rahastonhoitajansa ootte. Teitä ma surkuttelen. Mutta näkemästä mä sitä pakenen, — ja minne, sen jo kuulitte, ja tiedätte myös tien. Mukaani asiaa jos antaisitte, ma tarjoo palvelusta. Vaikk' en ottaa voi enempää kuin saattaa paljas mies. Pian lähden, asianne siis!

NATHAN.

Al-Hafi!

Mut enhän — enhän mistään mitään tiedä!

Mit' onkaan jaarittelu tuo?

AL-HAFI. Kai mukaan jo tuli kukkaronne?

NATHAN.

Kukkaro?

AL-HAFI.

Niin, rahaa, jota saatte etukäteen
Saladinille syytää.

NATHAN.

Tääkö kaikki?

AL-HAFI. Pitäiskö näkemään mun jäädä, kuinka hän teitä täällä päivä päivältä vain nylkee kantapäitä myöten? Kuinka saa viisas anteliaisuus aittojaan avata tuhlaajalle, avata ja jälleen avata, siks kunnes niissä, niin täysissä ennen, kotihiiri jo saa nälkään kuolla? — Taikka hurskas toive teill' onko: rahaanne ken tarvitsee, hän sentään noudattaa myös neuvoanne? Saladin noudattamaan neuvontaa! Hän neuvojako sietäis! Kuulkaas, Nathan, mitenkä mulle äsken sattui.

NATHAN.

Miten?

AL-HAFI. Ma luokseen tulen, kun on pelannut hän juuri sisarineen shakkia. — Sit' osaa Sittah. — Peli, niin jo luuli Saladin hävinneensä, esillä viel' oli, vaikka silleen jätettynä. Mä silmään, nään, ett'ei viel' läheskään se ole hävitty.

NATHAN.

Kas, löydön teitpä!

AL-HAFI. Kuningas talonpoikaa vastaan vain ois hänen ollut siirrettävä. — Kunpa sen tässä näyttää voisin!

NATHAN.

Kyllä uskon!

AL-HAFI. Niin tornille ois tilaa saanut, — voiton perinyt ois. — Sen näyttää tahdon hälle, opastaa häntä. — Mutta hän!...

NATHAN.

Ei myönny?

AL-HAFI. Mua ei hän kuule ees, ja halveksien lyö pelin kumoon.

NATHAN.

Onko totta tuo?

AL-HAFI. Shakmatti kerrassaan hän tahtoo olla, hän sanoo. Tahtoo! Peliäkö moinen!

NATHAN.

E-hei! Niin peliä vain leikitään!

AL-HAFI.

Vaikk' eipä tyhjän päältä pelattu!

NATHAN. Kenelle rahat siirtyi, vähät siitä. Mut ettei sua kuullut ees! ei korvaa asiaas lainannut niin tärkeään! ei ihastunut kotkankatseeseen! se — sehän vaatii kosta — vai mitä?

AL-HAFI. Aa, mitäs? Siksi vain sen kerroin teille, ett' oivallatte, mik' on otus hän. Sanalla sanoen: en kestä enää. Likaisten maurein luona vain nyt juosta saan lainaa, lainaa hälle kysellen... En ikänäni ole itselleni mä kerjännyt — nyt toisen pussiin pyydän. Milteihän kerjäämist' on lainaaminen: ja lainananto korolle, se taas on varkauden veroista. En joudu äärillä Ganges-virran kumpaankaan, ei kumpaakaan mun tarvis edistää. Äärillä Ganges-virran, siellä vain on ihmisiä. Täällä ainoa te ootte, jonka elää ansaitsis äärellä Ganges-virran. — Tulkaa sinne! Pois hälle pyyhkäiskää se ruhka kaikki, hän mitä himoo vain. Hän kuitenkin pian teidät panee tyhjäksi. Vaan näinpä sais nylkeminen lopun äkisti. Dervishin-kaavun saatte, — tulkaa, tulkaa!

NATHAN.

Tuo keino tosin, luulen ma, meill' aina on varana. Vaan lupaan miettiä, Al-Hafi, sitä. Varros.

AL-HAFI.

Miettiä?

Ei, täss' ei auta mietintä.

NATHAN. Vain kunnes ma palaan luota sulttaanin ja heidän jäähyväiset...

AL-HAFI. Ken miettii, etsii vain poisvetäymisen aihetta. Ken ei voi oikopäätä ottaa eläkseen vain itselleen, jää muiden orjaks aina. — Vaan miten mielitte: niin eläkää, kuin mielestänne hyvä elää on! Mun tieni tänne käy, ja teidän tuonne.

NATHAN. Al-Hafi, tilis sentään itse ensin kai teet?

AL-HAFI. Pah! Pilaa! Tila kassani ei maksa edes tilinteon vaivaa; ja minut takaatte — te tahi Sittah. Hyvästi!

NATHAN (katsoen hänen jälkeensä). Kyllä takaan! — Huima, hyvä — ja jalo — mikä on hän? — Tosi köyhä, hän, yksin vain on tosi kuningas!

(Poistuu toiseen suuntaan.)

KOLMAS NÄYTÖS.

ENSIMÄINEN KOHTAUS.

Huone Nathanin talossa.
RECHA ja DAJA.

RECHA. Mitenkä, Daja, sanoi isäni? Ett' odottaa saan joka hetki häntä? Voi siitä luulla, että ilmestyy hän tuokiossa — eikö niin? — Mut ohi kuink' on jo monta hetkeä! — Ah niin, ken mennehiä muistelee? Nyt elää ma tahdon hetkeä vain seuraavaa. Kai saapuu vihdoin se, mi hänet tuo.

DAJA. Kirottu viesti suluttaanin! Jos sitä ei ollut ois, ois Nathan varmaan hänet jo tuonut tänne.

RECHA. Ja kun saapunut se hetki sitten on, kun täyttynyt on toiveistani sisin, lämpimin, — niin sitten? — mitä sitten?

DAJA.

Mitä sitten?

Ma toivon, että sitten toteen käy
myös minun toiveistani lämpimin.

RECHA. Mit' astuu tämän sijaan rintaani, mi enää laajeta ei osaa, ellei toiveitten toive sitä paisuta? — Vain tyhjyys? Ah, mi kauhu!

DAJA. Sitten astuu mun toiveeni tuon toteutuneen sijaan! Toiveeni, nähdä sinut Euroopassa ja käsissä, jotk' ovat arvoises.

RECHA. Erehdyt. — Juuri se, mi toivees tekee sun omakses, sen estää tulemasta mun omakseni koskaan: isänmaa sua vetää — mua eikö pidättäis se? Sun omaistesi kuvat, joit' ei vielä sun sielus unohda, ne enemmän sua kiinnittäiskö kuin mun omaiseni, joit' itse kuulen, näen, kosketan?

DAJA. Vain vastaan ponnistele, miten mielit! Vaan taivaan tiet on taivaan tiet. Ja jospa sun pelastajas itse, joka sotii edestä Jumalansa, määräämä ois Hänen viemään sinut siihen maahan, sen kansan luo, sa jolle synnyit?

RECHA. Daja! Noin mitä puhut, rakas Daja, taas? On omat kummat käsitykses sulla! 'Jok' eestä Jumalansa sotii!' Kenen on Jumala? Ja mik' on Jumala, jok' oma jonkun on ja jonka eestä on tarvis taistella? Ja miten tietää myös kukaan, mitä maata varten syntyy, jos sitä varten ei, hän missä syntyi? — Josp' isä kuulisi tuon puhees! — Mit' on hän sulle tehnyt, kun mun onneni noin kauvas kuvittelet hänest' aina? Ja miksi älyn siemenen, min kylvi niin puhtaana hän sieluuni, sä peität niin mielelläsi kukkiin, rikkaruohon sun oman maas? — Sun kirjokukkias ei, rakas, rakas Daja, halua mun vainiooni hän! Ja sanoa mun täytyy sulle: sinun kukkais tunnen imevän liian kuiviin maatani, kuin kauniiks sen ne puukeekin, ma tunnen, kuin huumaa, pyörryttää mua tuoksut niiden, niin sulokirpeät! — Sun aistis niihin paremmin tottuneet on. Hermoja en silti moiti, jotka sietää niitä. Vaan minulle ei eduks ole ne. Tuo enkeliskin oli pilkkakseen jo saada minut. — Isän vuoksi vielä mua hävettää tuo hupsuus!

DAJA.

Hupsuus! — Niinkuin

vain tääll' ois järjen koti! Hupsuus! Hupsuus!
Kun puhua ma saisin vaan!

RECHA. Miks et? Sua enkö aina tarkoin kuunnellut, niin usein kuin sua uskonsankareistas halutti puhella? Ain ihailinhan sydämestäni heidän tekojaan, ain itkin heidän kärsimyksiänsä. Vaikk' uskonsa ei sankarillisinta heiss' ollut koskaan mulle, niin se oppi ol' lohdullinen, että alttius Jumalan tahtoon aivan yht' ei ole kuin harha-aatoksemme Hänestä. — Sit' isä, rakas Daja, selittihän niin usein meille; samaa mieltä kanssaan niin usein siitä olit; miksi siis nyt revit, mitä yhdess' aikaan saitte? — Mut tällä puhelulla, rakas Daja, ei meidän ystäväämme sopine juur' ottaa vastaan. Munhan sopii kyllä, mun onhan ylen tärkeää, hän myöskö... Vaan joku ovell' onko? Kuule, Daja! Josp' oisi hän se! Kuule!

TOINEN KOHTAUS.

RECHA, DAJA sekä RISTIRITARI (jolle joku avaa oven ulkoapäin, sanoen:)

Sisään vain!

RECHA (valahtaa kokoon, suoristautuu taas ja aikoo langeta ritarin jalkoihin).
Ah — pelastajani!

RISTIRITARI. Näin myöhään tulit tuot' estääkseni vain: ja sentään —

RECHA. Ehdoin ma lankeen eteen miehen ylpeän — Jumalaa kiittääkseni, mut en miestä. Mies kiitosta ei kaipaa, enempää kuin kaipaa sitä vesisankko, joka niin tehokkaasti sammutusta auttoi; jok' ilman muuta täyttää, tyhjentää soi itseään: niin mieskin suo. Hän myös noin liekkein kitaan työnnettiin; mä siellä käsiinsä sattumalta lankesin; käsiinsä sattumalta jäin, kuin jäi kipinä siellä viittaa hänelle; taas kunnes meidät tulest' ulos jokin, en tiedä mikä, heitti. — Mitä siin' on siis kiittämistä? — Euroopassa viini tekoja toisenmoisiakin teettää. — Kun kerran työnä ristiritarein on hyvin koulittujen koirain lailla tulesta pelastaa ja vedestä.

RISTIRITARI (joka on koko ajan katsellut Rechaa hämmästyneenä ja levotonna). Oi Daja, Daja! Jos sua loukanneet on huolen sekä harmin hetkinä mun oikkuni, miks hälle siirräät heti jokaisen hulluuden mun kieleltäni? Niin liian kipeästi kostat, Daja! Vaan tästä alkain ehkä paremmin mua suosittelet hälle.

DAJA. Enpä luule, en luule ritari, ett' okaat pienet, joit' on hän sydämelleen saanut, siell' ois vahingoksenne kovin koituneet.

RECHA. Teill' oli huolta siis? Ja huoltanne eloa kalliimpana säästelitte.

RISTIRITARI. Laps armas sa! Kuink' onkaan sieluni jaettu silmän sekä korvan kesken! — Ei tämä tyttö, ei, ei tämä ole se, jonka liekeistä mä pelastin. — Ken hänet tuntien ei tulest' ois hänt' auttanut, ken mua ois odotellut? — Vaan — säikähdysän tosin — oudoks saa.

(Vaitiolo; ritari ikäänkuin vaipuu katselemaan Recha.)

RECHA.

Vaan minä tapaan teidät samana. —

(Kuten edellä; sitten Recha jatkaa, keskeyttääkseen ritarin ihmettelevän tutkimisen.)

Vaan sanokaahan, ritari, miss' ootte niin kauan piillyt? Taikka kysynkö: miss' yhä piilette?

RISTIRITARI. Miss' ehkei pitäis mun olla —.

RECHA.

Ja miss' ootte ollut? Myöskään siell' eikö olla pitänyt ois teidän? Se pahoin on.

RISTIRITARI.

Mik' on — mik' on se vuori?
Ma olin — Sinailla.

RECHA.

Sielläkö?
Ah ihanaa! Nyt toki varmasti saan tietää, onko totta...

RISTIRITARI.

Mikä? Mikä?
Siell' että vielä nähdä voi, miss' seisoi Jumalan eessä Mooses?

RECHA. Se ei sentään. Sen kyllin tiedän: missä seisoi, Jumalan eessä seisoi hän. Vaan teiltä halusin tietää vain, niin onko, että ett' ensinkään ei yhtä vaikeaa sit' ole vuorta ylös kiivetä kuin alas päästä? — Nähkääs, muall' on päinvastaist' ollut vuorten nousu mulle. — No, ritari —? Pois miksi käännytte mua näkemästä?

RISTIRITARI.

Tahdon kuulla teitä.

RECHA. Kun ette huomaavan mun sallis, että lapsellisuudelleni hymyilette, kun mitään tämän tärkeämpää en vuoresta tuosta vuorten pyhimmästä teilt' osaa tiedustella? Eikö niin?

RISTIRITARI. Siis silmiinne taas katsoa mun täytyy. — Miks alas taas ne luotte? Hymynne miks sammuu taas? Juur' ilmeistänne tahdoin, niin ongelmallisista, lukea, mä selvään mitä huuliltanne kuulin, ja nyt — vait ootte te? Ah, Recha, Recha! Ol' oikea se sana: 'Oppikaa hänt' ensin tuntemaan!'

RECHA.

Ken — ken sen sanoi? —

Ja kenestä —?

RISTIRITARI. Sen sanoi isänne — ja teistä: 'ensin häntä tuntemaan te oppikaa!'

DAJA. Myös enkö minä sitä sanonut — enkö minäkin?

RISTIRITARI. Vaan missä hän onkaan, isänne? Viel' onko hän sulttaanin luona?

RECHA.

Varmaan.

RISTIRITARI. Vielä, vielä? — Oh, muistiani! Ei, ei siellä lie hän enää. — Aivan varmaan odottaa hän tuolla luona luostarin jo mua. Niin sovimme me, luulen. Anteeksi! Käyn, noudan hänet...

DAJA.

Jääkää, ritari!

Se mun on tehtäväni. Oitis teen sen.

RISTIRITARI. Ei niin, ei niin! Mua itseäin hän vartoo, ei teitä. Voishan sitäpaitsi hän helposti luona sulttaanin — ken ties — — te ette sulttaania tunne! — voishan hän pulass' olla. — Mua uskokaa, poisjännistäin on vaaraa.

RECHA.

Vaaraa mitä?

RISTIRITARI. On vaaraa mulle, teille, hälle, jos vain vähän, vähän edes vitkailen...

KOLMAS KOHTAUS.

RECHA ja DAJA.

RECHA.

Mit' on se, Daja? Miks niin äkisti?

Mi vaivaa, ajaa häntä? Mitä sai

hän päähänsä?

DAJA. Ei huolta ei. En luule pahaksi merkiks sitä.

RECHA.

Minkä merkiks?

DAJA.

Sisällä jotain käynnissä on, kuohuu

mut älköön yli menkö. Huoleti!

Nyt vuoro teidän on.

RECHA. Mun? Yhtä vähän sua ymmärrän kuin häntä,

DAJA. Pian voitte te hälle kostaa kaiken tuskan sen, mit' 'on hän teille tuottanut. Mut älkää siin' olko liian julma, liian tuima!

RECHA.

Kai itse tiennet, mistä puhut nyt.

DAJA.

Noin tyyntynyt jo oisitteko itse?

RECHA.

Niin olen, olen kyllä...

DAJA. Myöntäkää ees, että tuskastaan te iloitsette, ja hinnalla vain hänen tuskansa nyt rauhaa nautitte.

RECHA. En tieten tahtoen! Mä myöntää voisin sulle korkeintaan, ett' itseäni — mua oudoksuttaa, kuink' äkisti voi rauha sellainen sellaisten sydänmyrskyin sijaan tulla. Tuon vieraan ilmi-näkö, puhe, työt ne mieleni...

DAJA.

Jo kyllästytti?

RECHA. Sitä en sentään sano; ei — en mitenkään —

DAJA.

Vain tuiman nälän tyydytti.

RECHA. No niin, jos niin päin tahdot.

DAJA.

Mitäs minä.

RECHA. Mulle hän ikikallis on, jää iäti eloa kalliimmaksi, vaikkei enää sykettä suonteni voi kiihdyttää vain paljas nimensä, ei nopeammin hänt' aatellen mun sydämeni lyö. — Vaan mitä lavertelen! Tule, tule, taas, rakas Daja, ikkunaan, mi katsoo päin palmuja.

DAJA. Sun tuima nälkäs siis ei vielä aivan tyydytetty lie.

RECHA. Nyt jälleen palmutkin voin nähdä, enkä hänt' yksin palmuin alla.

DAJA. Kylmyys tuo kai alkaa uuden kuumeen vois.

RECHA.

Mi kylmyys?

En ole kylmä. Kyllin mielelläni
näen senkin, minkä rauhallisna nään.

NELJÄS KOHTAUS.

Saladinin palatsin vastaanottosalissa.

SALADIN ja SITTAH.

SALADIN (astuu sisään, puhuu ovea kohti). Tuo juutalainen heti tänne tuokaa, kun saapuu. Hän ei kiirehtivän näytä.

SITTAH. Kotona hänt' ei kohta tavata kai voitu.

SALADIN.

Sisko, sisko!

SITTAH. Oothan, kuin sua vartois ottelu.

SALADIN. Mi käydä täytyy aseilla, jotk' on mulle oudot käyttää. Saan herraa peloittavaa näytellä, virittää ansoja, jään pintaa luistaa. Kuink' osaan sitä? Milloin oppinut sit' oon? — Ja ah, mik' on sen tarkoitus? Niin, mikä? — Rahaa, rahaa onkia! Kiristää rahaa juutalaiselt' esiin! Näin päätynytkö juoniin oveliin oon, voidakseni turhaa turhinta haltuuni saada.

SITTAH. Halveksituin turhuus voi halveksinnan kostaa, veljeni.

SALADIN. Ikävä totuus! — Mut tuo juutalainen, jos oiskin mies se rehti, joksi sulle dervishi hänet ennen kuvaili?

SITTAH. Oh niin — mik' onkaan silloin hätänä! Vain pelkurin, vain saidan juutalaisen varalle onhan paula viritetty, ei viisaan, rehdin miehen. Pauloittakin hän onhan meidän jo. Sä päälliseks saat huvin kuulla, kuinka aatoksiaan mies sellainen tuo ilmi; kuinka selvii hän joko verkon läpi voimallaan, kaikk' esteet rikkovalta, taikka kiertää sen neuvoin ovelin.

SALADIN.

Tuo totta on.

Siit' oon mä kyllä huvitettu.

SITTAH. Niinp' ei sua enää mikään voikaan hämmentää. Josp' on hän aito rahvaan mies, josp' on hän tosi juutalainen: silloin, tarvis sun hävetä ei näyttää sellaiselta, joiks' ihmiset hän kaikki edellyttää. Päinvastoin, houkaks sen hän katsoo, ken edullisemmin pyytää esiintyä.

SALADIN. Siis halvasti muu täytyy menetellä, jott' ei mua halpa halveksia vois?

SITTAH. No niin, jos menettelyä on halpaa, laatunsa jälkeen käyttää kaikkea!

SALADIN. Mit' ikään naisen aivot keksiikään, mit' ei ne kaunistaiskin!

SITTAH.

Kaunistais!

SALADIN. Tuo ase hieno, terävä, vain pelkään, mun kömpelöissä käsissäni särkyä! Tään kaiken toimeenpano taitoa ja sukkeluutta keksijältä vaatii. — Mut olkoon menneeksi! Mä pyörin siis parhaani mukaan, — vaikka taidon sen mieluummin huonommin ma osaavani kuin paremmin nyt soisin.

SITTAH. Liian vähän siin' älä itsees luotakaan! Ma takaan sun taitos. Kunhan tahdot vain! — Suur' onhan sun veroisillas miehill' aina halu kehua meille, että miekkansa, vain miekkans' auttanut on eespäin heitä. Vain revon seuraa retkill' yhteisillä häpeilee leijona — ei mieltä revon.

SALADIN.

Ja naiset miehen taas niin mielellään alentaa luokseen. — Mene, menehän! — Kai läksyni mä osaan.

SITTAH. Kuinka, onko mun mentävä?

SALADIN.

Et jäädä tahtone?

SITTAH. Niin, joskaan jäädä en ... en näkyviinne — vaan sivuhuoneeseen —

SALADIN.

Siis kuuntelemaan?

Ei, sisko, silloin en mä onnistu.

Pois, pois, hän saapuu, oviverho häilyy! —

Mä pidän huolen, ettet sinne jää!

(Sittah poistuu toisesta ovesta, toisesta astuu samassa Nathan sisään; Saladin on istunut.)

VIIDES KOHTAUS.

SALADIN ja NATHAN.

SALADIN.

Lähemmäs, juutalainen! Aivan luo!

Pois arkuus!

NATHAN.

Vihamiehelles se jääköön.

SALADIN.

Nathanko nimes on?

NATHAN.

Niin.

SALADIN.

Viisas Nathan?

NATHAN.

Ei.

SALADIN.

Onhan kansan suussa kuitenkin.

NATHAN.

Niin, kansan — ehkä!

SALADIN. Et kai halveksien mun luule kansan ääntä kuuntelevan? — Jo kauan toivoin tutustua mieheen, se jota viisaaks sanoo.

NATHAN. Vaan jos on se pilkkanimi vain? Jos kansa katsoo vain älykästä viisaaks? ja jos on älykäs vain, ken etuns' oikein hoitaa?

SALADIN.

Etunsa todellisen, tarkoittanet?

NATHAN. Ois totisesti silloin itsekkäin myös älykkäin. Ja älykäs ja viisas ois silloin totisesti yhtä samaa.

SALADIN. Sun todistukses tukee mitä juuri kumota tahdot. — Edut ihmisen sa tunnet todelliset, — mut ei kansa. Oot yrittänyt tuta ainakin; oot niitä pohtinut: se viisaaksi jo yksin tekee.

NATHAN. Jona itseään jokainen pitää.

SALADIN. Kyllin kainosteltu! Ei siedä kuulla sitä aina siellä, miss' odottais vain kuivaa järkeä. (Hypähtää pystyyn.) Mut asiaan! Ja suotta, juutalainen, suott' älä kiertele!

NATHAN. Sua, sulttaani, niin palvella ma totisesti tahdon, ett' eelleen tuttavuutes ansaitsen.

SALADIN.
Palvella? Miten?

NATHAN. Parhaan kaikesta saat aina, hinnoilla myös halvimmilla.

SALADIN.
Sä mistä puhut? Et kai tavaroistas? —
Sun kanssas kaupustelkoon sisareni.
(Tään urkkijatar saakoon!) — Mitään ei
mull' ole tekemistä kaupin kanssa.

NATHAN. Epäilemättä tahdot tietää siis, mit' olen ehkä tieni varrella vihollisesta, joka herää jälleen, ma kuullut, kokenut? — Ja suorin sanoin...

SALADIN. En sitäkään mä tarkoittanut sulta nyt udella. Mä siitä tarpeeksi jo tiedän. Lyhyesti...

NATHAN.
Käske, herra.

SALADIN. Ma aivan muuhun, aivan muuhun pyydän sun selvitystäs. — Kun niin viisas oot, niin mulle sanohan: mik' usko, laki on valaissut sua ensin?

NATHAN. Sulttaani, oon juutalainen.

SALADIN. Minä muslemi. On välillämme kristitty. — Kai tosi yks ainut voi näist' uskonnoista olla. — Sun kaltaisesi mies ei seisomaan jää siihen, mihin syntyi sattumalta; tai jospa jää, niin syitä häll' on jääntiin: hän älyll' osan parhaan valitsee. No niin! Siis älys osakkaaksi päästä myös minut. Selvittele mulle syyt, joit' itse en mä ehdi selvitellä. Mun pohjiansa myöten ymmärtää — näin kahdenkesken vain suo valintasi, jott' omaksua voin mä myös sen. — Miten? Sä hämmästyit, mua katsein mittait? — Ehk' oonkin ensimmäinen sulttaani, tällainen joll' on oikku, jot' en sentään ees sulttaanille arvottomaks aivan ma sanois. — Eikö niin? — Siis puhuhan! Vai haluatko hetken mietintään? No hyvä, suon sen. — (Itsekseen.) Kuunnelleeko hän, mun sisareni? Vainutapa koen, hyvinkö onnistunut oon. (Ääneen:) Vain mieli! Ja nopeaan! Ma palaan pian taas.

(Menee viereiseen huoneeseen, jonne Sittah poistui.)

KUODES KOHTAUS.

NATHAN (yksin). Mit' onkaan tämä, mitä ihmettä? — Mit' oikein tahtoo sulttaani? — Ma rahaa oon valmis tuomaan — totuutta hän tahtoo. Totuutta! Ja niin silkkaa, selkeää, kuin totuus rahaa ois! Josp' oiskin rahaa, sit' ikivanhaa, jota punnittiin! — Se vielä kävis laatuun! Vaan niin uutta, min rahaksi vain leima tekee, jota lukea lautaan tulee vain, sit' ei lie totuus sentään! Voisko päähänsä sit' ahtaa aivan niinkuin rahaa säkkiin? Ken tässä on juutalainen — minäkö vai hän? — Vai miten — ehkei vaadikaan hän totuutta niin tosissaan? Vaikk' oishan, — se epäily taas liian halpa oishan, ett' ansana vain totuus hällä ois! — Ois liian halpa! Mit' on suurille siis liian halpaa? — Aivan varmaan näin hän päätäpahkaa syöksee! Ystävänä ken lähestyy, hän ensin kolkuttaa ja kuulostaa! — Sä pidä varas vain! Vaan kuinka, miten? Eihän päinsä sentään käy aivan pähkäjuutalainen olla; vähemmin vielä kieltää juutalaisuus. Hän multa kysyis vain: kai muslemi, jos juutalainen ei? — Kas se, se minut voi pelastaa! — Ei yksin lapsia saduilla syötetä! — Hän tulee — tulkoon!

SEITSEMÄS KOHTAUS.

SALADIN ja NATHAN.

SALADIN. (On tanner täällä selvä siis!) En tulle sinusta liian pian? — Pohtinut liet miettees loppuun.

— Puhu siis! Ei meitä tääll' ykskään sielu kuuntele.

NATHAN. Sais meitä maailma kaikki kuunnella.

SALADIN. Vai on niin varma Nathan puolestaan? Kas sitä ma sanon viisaaksi! Ei salaa hän totuutta koskaan! Vaakaan kaiken heittää sen vuoksi! Ruumiin, sielun! Elon, olon!

NATHAN.

Niin, niin — kun tarpeellist' on, hyödyllistä!

SALADIN. Täst' alkain toivon kantaa voivani yht' arvonimistäni oikeudella: maailman sekä lain parantaja.

NATHAN. Tosiaan, kaunis nimi! Mutta suo, sulttaani, ennenkuin mä mielen' avaan kokonaan sulle, pieni tarina mun kertoa!

SALADIN. Miks' ei! Ain ilolla oon tarinoita, hyvin kerrottuja ma kuunnellut.

NATHAN. Niin, hyvin kerrottuja, kunp' ois se taito mullakin!

SALADIN. Taas, taas niin kainon ylpeä! — Ei, kerro, kerro!

NATHAN. Mies ammoin idässä' eli, hällä sormus ol' arvolt' arvaamaton omanaan, perintö rakkahimman. Kivenä opaali sadoin kaunovärein välkkyi, ja salamahti sen niin Jumalan kuin ihmistenkin suosion toi sille, ken kantoi sitä tuolla uskolla. Mik' ihme siis, ett' idän mies ei koskaan pois luovuttanut sitä sormestaan, ja iäks suvussa sen säilymään hän sääti. Nähkääs näin: sen perinnöksi hän rakkaimmalle antoi pojistaan, ja määräs, että tämä jälleen jättäis sormuksen sille pojistaan, jok' oli taas hälle rakkain; joten suvun pääksi, sen ruhtinaaksi aina rakkain jäis, vain valtuudella sormuksen, ei iän. Se huomaa, sulttaani!

SALADIN.

Sen huomaa. Jatka!

NATHAN. Niin periytyen vihdoin sormus tuo tul' isälle, joll' oli kolme poikaa, ne kaikki yhtä kuuliaisit hälle ja kaikki yhtä ansiokkaat saamaan siis hänen rakkautensa ylimmän. Vaan kahdenkesken kanssa isänsä kun milloin yksi, milloin toinen heistä ja milloin kolmas osui, saaden yksin niin haltuuns' isän koko sydämen, — niin kunkin vuorostaan hän eelle toisten siis asetti ja sääti sormuksen hurskaassa heikkoudessaan jokaiselle. Niin kävi aikansa. — Vaan kunnon isää jo lähtö vartoo, ja hän pulaan jää. Hän tuntee tuskaa, että pojistaan hän kahta, isän sanaan luottavaista, niin joutuu loukkaamaan. — Mi neuvoksi? — Luo erään taideniekän lähettää hän sormuksen, ja kaksi uutta häitä sen mukaan tilaa, häntä vaatien ne tarkoin samaan malliin tekemään, niin varoja kuin vaivaa säästämättä. — Sen tekee mestari. Ei isä itse voi muista mallisormust' eroittaa, kun käsiinsä ne saa. Het' ilomielin hän pojat luokseen huutaa, vuorottain; ja siunauksensa jakaa kullekin ja sormuksensa myös — ja kuolee niin. — Kai kuunnellut mua olet, sulttaani?

SALADIN (joka on hämmästyen kääntynyt pois päin). Ma kuulen kyllä! — Tarinasi vain pian lopeta!

NATHAN. Ma olen lopussa. Muu kaikki tästä itsestäänhan johtuu. — Koht' isän kuoltua jok' ainut heistä käy esiin sormuksineen, vaatien päämiehytt' itselleen. Ja tora, tuska ja tutkiminen siitä nousee turha! Todistaa oikeaks ei sormuksista voi yhtään. — (Hetken vaitiolo, Nathanin odottaessa sulttaanin vastausta.) Enempää kuin uskoista nyt todistaa voi yhtään.

SALADIN. Kuinka? Tääkö on vastaukses mulle?

NATHAN. Puolustus se olkoon mulle vain siit', etten luule eroittaa osaavani sormuksia, jotk' isä vartavasten teetti niin, ettei niit' eroittaa voi toisistaan.

SALADIN.

Ah, sormuksia! — Kanssain älä leiki!

Tok' uskonnot, ma jotka mainitsin,

eroittaa voinee toisistaan, ma luulen.

Pukua myöten, ruuan, juoman mukaan!

NATHAN. Niin, muuta myöten paitsi perusteita. Sill' eikö perustu ne tarinaan, suusanaiseen tai kirjoitettuun, kaikki? — Ja luottamuksell', uskollahan vain tarinan omaksua voi, vai kuinka? — Siis, kenen luottamusta, uskoa vähimmin epäilee? Kai omaistensa? Kai veriheimonsa? Kai niiden, joilta on saanut rakkauden näytteitä jo lapsuudesta? jotk' ei pettäneet meit' ole, paitsi milloin hyödyksemme se koitui? — Kuinka omaa isääni vähemmin uskoisin kuin sinä omaas? Tai toisin päin: — sua voinko vaatia valheesta syyttämään es'isiäs, mun isääni ettet vastustaisi? Ja sama koskenee myös kristityitä?

SALADIN (itseksseen).
Jumala nähköön! Oikeass' on mies.
Mun täytyy vaieta. —

NATHAN. Vaan palatkaamme taas sormukseen. Nous, kuten sanottu, veljesten kesken kiista. Tuomarille jokainen vannoi — niinkuin totta oli! — sormuksen suoraan saaneens' isältään, jok' aikaa sitten hänle sormuksen ol' luvannut ja kaikki edut sen. — Mi yhtä totta oli! — Hänle isä, niin takas kukin, vilpillinen olla ei ole voinut; ennenkuin sit' uskoo hänestä, tuosta rakkaast' isästään, niin ennen veljiäänkin, joista muutoin niin mielellään vain parast' ajatella hän tahtois, petoksesta syyttää hän; ja selville hän petturit saa kyllä ja osaa kostaa.

SALADIN.

Niin, ja tuomari?

Mitk' annat sanat suuhun tuomarin,
ne pian kerro!

NATHAN. Tuomari, hän sanoi: Jos tähän ette kohta isää tuo, pois häädän teidät istuimeni eestä. Mun luuletteko arvoituksia tääll' arvailevan? Vaiko varrotte, ett' alkaa haastaa sormus oikea? — Vaan kuulkaas! Sormuksella oikealla, ma kuulin, onhan ihmevoima antaa Jumalan suosio ja ihmisten! Se ratkaisee! Sit' eihän näet voi muut, väärät sormukset! — Siis: kaksi teistä ket' enin rakastaa? — Miks ootte vaiti? Puhukaa! Vaiko taapäin vain, ei ulos, sormukset vaikuttaa? Vain itseään eniten kukin rakastaa? — Oh, jospa petetyt ootte kaikki petturit! Ei sormuksista oikea lie ykskään, vaan hukkaan onkin mennyt oikea. Vahingon salatakseen, korvatakseen isänne teetti kolme yhden sijaan.

SALADIN.

Ihanaa, ihanaa!

NATHAN. Jos ette pyydä siis neuvoani, jatkoi tuomari, vaan tuomiotani, niin menkää! menkää! Mut tää on neuvoni: te asian otatte siltään. Jokainen jos teistä on sormuksensa saanut isältään, niin varmasti myös kukin uskokoon sen oikeaks. — Ehk' isä kauemmin ei hirmuvaltaa yhden sormuksen suvainnut suvussaan, voi olla niinkin! Ja varmaa on, ett' teitä kaikkia hän rakasti ja samoin rakasti: kaht' eihän sortanut hän yhden vuoksi. — No hyvä! Kukin hänen rakkauttaan, niin tasapuolista, siis tavoitelkoon! Teist' itsekukin kilpaa todistakoon ett' oikean on kiven ja sen voiman hän sormukseensa saanut! Voimaa sitä tukekoon mielen lempeys, sydänsopu, työt hyvät, syvin alttius Jumalalle! Ja sitten lapsen-lapsen-lapsissanne kivien voimat kun on ilmenneet, niin jälkeen vuotten tuhat-tuhatten taas heidät kutsun istuimeni eteen. Täll' istuimella silloin istuva mua viisaampi on mies, ja puhuva. Nyt menkää! — Tuomari niin lausui lauha.

SALADIN.

Jumala! Jumala!

NATHAN.

Josp' itse tunnet.

Saladin, mies se viisaamp' olevas,
tuo luvattu...

SALADIN (syöksee hänen luokseen, tarttuu häntä käteen, pitäen siitä kiinni loppuun saakka).

Ma, jok' oon tomu, tyhjä?

Ah Herra!

NATHAN.

Mikä on sun, sulttaani?

SALADIN. Nuo tuhat vuotta, Nathan — rakas Nathan! viel' ei lie loppuneet. — Se tuomaristuin ei tämä minun ole. — Mene! Mene! Mut ole ystäväni.

NATHAN.

Eikö muuta

Saladinilla mulle sanottavaa?

SALADIN

Ei muuta.

NATHAN.

Eikö mitään?

SALADIN.

Ei. — Ja miksi?

NATHAN. Viel' oisin tilaisuutta halunnut erääseen pyyntöön.

SALADIN. Tarvitaanko pyyntöön siis tilaisuutta? — Puhu!

NATHAN. Matkalta ma tulen laajalta, oon saatavia kokoillut sillä. Käsissäni rahaa on miltei liian paljon. Aika alkaa taas arveluttaa. Minne tallentaa vois varmasti, en oikein ymmärrä. Mut, aattelin, sä ehkä jotain käyttää nyt voisit — lähestyvä sotahan ain' enemmältä vaatii rahaa.

SALADIN (katsoen häntä jäykästi silmiin). Nathan: En tahdo kysellä, Al-Hafi eikö jo luonas ollut; — tutki en, sua eikö yllytä muu epäluulo tuon tarjoukses tekoon vapain ehdoin —

NATHAN.
Mi epäluulo?

SALADIN.
Sen oon arvoinen.
Suo anteeks, — vaan mik' auttaa! Tunnustaa
mun täytyy vain: juur' aioin...

NATHAN. Ethän samaa minulta pyytää vain?

SALADIN.
Niin aioin.

NATHAN. Niinhän tulemme autetuiksi kumpikin! Vaan syynä, etten sulle lähettää mä käteisiäni voi kaikkia, on nuori ristiritari, min tunnet. Mun täytyy päältä summa melkoinen hänelle maksaa.

SALADIN.
Ristiritari?
Et rahoillasi toki tukene
myös vihamiehiäni pahimpia?

NATHAN. Siit' ainoasta puhun, jonka hengen sä säästit...

SALADIN.
Ah, mua mistä muistutat!
Tuon nuorukaisen oonko kokonaan
ma unhoittanut? Tunnetko sä hänet?
Miss' on hän?

NATHAN. Miten? Etkö tiedä siis, kuin paljon armostasi häntä kohtaan on mulle hänen kauttaan riittänyt? Hän uhall' elämänsä, uunna saadun, pelasti liekeistä mun tyttäreni.

SALADIN. Hän? Niinkö? — Ah, hän siltä näyttikin. Niin totta vie ois veljenikin tehnyt, jot' aivan tämä muistuttaa! — Tuo tänne, jos tääll' on vielä hän! — Ma siskolleni oon tästä veljestään, jot' tuntenut ei koskaan hän, niin paljon kertonut ett' täytyyhän myös veljen ilmikuva mun näyttää hälle! — Mene, nouda hänet! — Kuink' yksi hyvä teko, synnyttipä sen sitten pelkkä tunteenkiihko vain, niin monta muuta hyvää kanssaan tuo! — Tuo, nouda hänet!

NATHAN (päästäen Saladinin käden). Paikalla! Ja muukin jää kaikki äskeiseen?

(Poistuu.)

SALADIN.
Ah, siskoni
kun kuunnella en suonut! — Hänen luokseen! —
Vaun kuinka kerron hälle kaiken nyt?

(Poistuu toiselle puolen.)

KAHDEKSAS KOHTAUS.

Palmujen alla, luostarin läheisyydessä, odottelee
RISTIRITARI NATHANia.

RISTIRITARI (käy edestakaisin, sisäisesti taistellen; puhkeaa vihdoon sanoihin:) Tääll' uhriteuras huokuu väsynyt. — No niin! En halua, en halua mä tietää, mitä liikkuu sisälläni, en vainuta, tulee

tapahtumaan. — Tiedänhän: turhaan, turhaan pakenin. Ja sentään: enhän myöskään muuta voinut. — Nyt tulkoon mitä tulee! Väistää voinut en liian äkillistä iskua, kuin tarkoin, kuinka kauan kartoin. — Siis nähdä häntä, jota himoitsin niin vähän nähdä, — nähdä, päättää, etten pois silmistäni koskaan laske. — Päätös — mik' on se? Aie, teko; vaan mä kärsin, mä kärsin vain. On yhtä: nähdä hänet ja tuta, että kiinni kietoutui jo häneen. — Yht' on se ja siksi jää. — Erillään hänest' elää — sit' en voi ees ajatella, kuolo ois se mulle, ois sielläkin, miss' ikään kuolon jälkeen me liemme. Jos on rakkautta tää, niin totta — ristiritar' rakastaa —, niin totta rakastaa hän, kristitty, tytärtä juutalaisen. — Hm! — Ja miks ei? — Ennakkoluuloistahan useista jo luopunut oon luvatussa maassa, — siks ikitoivon maa myös minulle! — Minusta mitä ritaristo tahtoo? Ma ristiritari oon kuollut sille siit' asti kun jäin vangiks Saladinin. — Pää, min sain lahjaks Saladinilta, tää oisko entiseni? — Uus se on, ei tiedä mitään siitä, mitä vanha sai uskoa ja sietää; paremp' on se: isien ilmanalaan laatusampi. Sen tajuanhan. Vasta sillähän niin aloin ajatella kuin on täällä isäni varmaan ajatellut, ellen lie kuullut hänestä vain taruja. — Vain taruja? Vaan todennäköisiä: ne todemmilta koskaan minusta ei näyttäneet kuin nyt, kun vaaraa päin ma horjun, missä kaatui hän. — Niin, kaatui? Ma miesten kera kaadun mieluummin kuin seison lasten kanssa. Suosiotaan minulle takaa esimerkkinsä. Ja suosiota kenempä lie muun mun tarvis? — Nathanin? — Oh, suosiota en paremmin kuin tukeakaan hältä jää koskaan vaille. — Mikä juutalainen! — Ja juutalaisesta niin kerrassaan myös käydä tahtoo! Tuoltahan hän rientää, iloa säihkyin. Saladinin luota ken muuten tuliskaan. Hoi, Nathan, hoi!

YHDEKSÄS KOHTAUS.

NATHAN ja RISTIRITARI.

NATHAN.

Te — tekö siellä?

RISTIRITARI. Kauaks aikaa jätite luo sulttaanin.

NATHAN. En niinkään kauaksi. Menoni sinne kävi viipyen. Ah, Kurt, se mies on maineens' arvoinen, on tosiaan; vain varjokseen jää maine. Mut ennen muuta kohta kuulkaahan vain...

RISTIRITARI.

— Mitä?

NATHAN. Teitä puheilleen hän tahtoo ja käskee viipymättä tulemaan. Vain kotiin mua saattakaa, siell' ensin mä hälle jotain muuta toimitan, ja sitten menemme.

RISTIRITARI. En tahtois, Nathan, taloonne toiste tulla, ennenkuin ..

NATHAN. Siell' oottekin sill' aikaa käynyt? Ootte siis puhutellut Rechaa? — Sanokaas: hän miellyttikö teitä?

RISTIRITARI. Lumos minut! Vaan — jälleen nähdä häntä — en, en voi! En koskaan! — Taikka oitis luvatkaa, — ett' ikuisesti, ikuisesti häntä saan katsoa.

NATHAN. Mun kuinka ymmärtävän tään haluatte?

RISTIRITARI (hetkisen äänettömyyden jälkeen heittäytyen äkkiä hänen kaulaansa).

Isä!

NATHAN.

Nuori mies!

RISTIRITARI (irtautuen hänestä yhtä nopeaan).

Ei poika? — Pyydän —!

NATHAN.

Rakas nuori mies?

RISTIRITARI. Ei poika? — Pyydän teitä — vannotan nimessä luonnon ensi siteiden! — Pois niiden tieltä siteet myöhemmät! olemaan ihminen vain tyytykään! Mua älkää työntäkö pois luotanne!

NATHAN.

Ah, rakas ystävä!...

RISTIRITARI. Ei poika? Eikö? Ei sittenkään, ei sittenkään, jos ois sydämeen tyttärenne avannut tien lemmelle jo kiitollinen tunto? Ei sittenkään, jos viittaustanne vartoin he yhteen sulaa tahtois kumpikin?

— Vait ootte?

NATHAN.

Hämmästynyt, ritarini.

RISTIRITARI.

Mä hämmästyän teitä? — Oudot, Nathan,
ei teille omat aatoksenne lie?
Mun suussain hämmästyttääkö ne teitä?
En ymmärrä.

NATHAN. Viel' enhän tiedä edes, ken Stauffeist' isänne on ollutkaan?

RISTIRITARI. Mit' on tää, Nathan? Tällä hetkellä uteliaisuutt' yksin tunnetteko?

NATHAN. Niin, nähkääs, muinoin itse muistelen ma tunteneeni erään Stauffin — Konrad hän oli nimeltään.

RISTIRITARI. Vaan jospa ois isäni nimi sama?

NATHAN.

Todellako?

RISTIRITARI. Isäni kaima oonhan itse: Kurt on Konrad myös.

NATHAN. Ei silti tämä Konrad isänne ollut. Ristiritar' oli hän niinkuin tekin; oli naimaton.

RISTIRITARI.

Oh sekö —!

NATHAN.

Miten?

RISTIRITARI. Sekö estäis häntä isäni olemasta?

NATHAN.

Pilaa vain!

RISTIRITARI. Ja teill' on kovin ahdas aatos tässä! — Mit' oiskaan siinä! Lehtolastakaan, äpärää, ei voi siltään halveksia. — Vaan sukujohtoni jo jättäkäämme niin omastanne pääsette te myös. Ei silti, ett' ois sukupuustanne minulla epäilystä pienintäkään. Ei, taivas nähköön! Abrahamiin asti sen oksa oksalt' osaisitte näyttää! Siit' asti itse tunnen sen, ja valoin voin vahvistaa.

NATHAN. Te katkeraksi käytte. — Vaan ansaitsenko sitä? Kielsinkö jo jotain teiltä? Sanoistanne vain en teit' oitis kiinni ota — siinä kaikki.

RISTIRITARI.

Ah niinkö? — Siinä kaikki? Anteeks siis!!...

NATHAN.

Vain tulkaahan nyt, tulkaa!

RISTIRITARI.

Minne? En!

En taloonne! En, en! Mua polttaa siellä!
Mä täällä odottelen teitä. Menkää!
Jos jälleen nähdä hänet täytyy mun,
niin kyllin usein näen häntä vielä.
Jos en — niin aivan liiaks oon jo nähnyt.

NATHAN.

Mä riennän minkä voin.

KYMMENES KOHTAUS.

RISTIRITARI ja pian sen jälkeen DAJA.

RISTIRITARI. Jo riittää! riittää! Niin paljon mahtuu ihmisaivoihin; mut äkkiä ne usein myös on täynnä, mitättömästä seikast' äkin aivan! — Ei kelpaa, ei, ne mitä liekin täynnä. — Vaan kärsivällisyyttä vain!

Pian muotoonsa puristaa sielu aineen kuohuneen, luo tilaa itselleen, ja järjestys ja valo palaa taas. — Ma rakastanko siis ensi kertaa? — Vai ei ollutkaan se rakkautta, mitä siksi luulin? — Nyt vasta rakkautta tuntisinko...?

DAJA (joka on hiipinyt sivultapäin esiin).
Ritari, ritari!

RISTIRITARI. Ken huutaa? Ah, te, Daja!

DAJA. Hiivin hänen ohitse. Vaan vielä meidät nähdä vois hän, siinä kun seisotte. Mua lähemmäksi tulkkaa puun taa siis tänne.

RISTIRITARI. Mitä siis? Mik' on noin salaperäistä?

DAJA. Niin, salaisuushan mun tänne toi — ja kaksinkertainen. Mä yksin tiedän toisen — toisen taas te yksin. — Jospa vaihtokauppaan käymme? Omanne mulle antakaa — ma annan omani teille.

RISTIRITARI.

Mielihyvällä.

Kunp' ensin tiedän, mikä mun on muka.
Vaan teidän salaisuudestanne kai
se selvenee. — Suu puhtaaks siis.

DAJA. Oh, herra! Ei, aatelkaahan! Ensin te, mä sitten. Mun salaisuudestain, se uskokaa, te nähkääs ette mitään hyödy, ellen mä teidän omaanne saa sitä ennen. — Vaan pian! Jos ma sen teilt' urkin nähkääs, en luottamustanne ma saa, ja niin mun salaisuuteni jää mulle silloin, ja teidän oman ne jo ilmi on. — Voi polo ritari! Ett' uskottekaan te miehet meiltä naisilt' osaavanne salata salaisuutta sellaista.

RISTIRITARI.

Jost' emme usein itse mitään tiedä.

DAJA. Niin ehkä kyllä. Siksi pitääkin, vuoks ystävyiden jo, mun itsellenne se tutuks saada ensin. — Sanokaas: Siis mistä johtui, että niin suin-päin te pakoon puikitte ja istumaan jätitte meidät? ettekä nyt palaa mukana Nathanin? Niin vähänkö vaikutti Recha teihin? — Vai niin paljon? Niin paljon, paljon! — Näytättehän mulle hätäisen, ansaan jääneen lintupolon! — Vain oitis mulle rakkautenne häneen, lempenne mieletön, nyt myöntäkää, niin jotain sanon teille...

RISTIRITARI.

Mieletön?

Tään asian te todell' ymmärrätte.

DAJA. Vain lempenne nyt tunnustakaa mulle; mielettömyyden teille jättää voin.

RISTIRITARI. Mi niin on selvä: ristiritari tytärtä juutalaisen rakastaa!

DAJA. Ei siinä mieltä tosin paljon näy. Vaan joskus sitä asioissa piilee enemmän kuin me arvaamme. Eik' oisi kai tavatonta, että luokseen meitä Vapahtajamme vetäis teitä, joille ei viisas juuri ehdoin antautuis.

RISTIRITARI. Se onpa juhlallista! (Itsekseen:) — Vaan jos laitan ma Vapahtajan sijaan Salliman: hän eikö liekin oikeassa silloin? — (Ääneen:) Uteliaammaks entistään mun teette.

DAJA.

Oi, tämä ihmehien maa!

RISTIRITARI. No niin! Maa ihmeen. Voisko muuta ollakaan? Maailma kaikki tungeksiihan täällä. — Mit' tahdotte, se olkoon, rakas Daja, siis myönnetty: mä häntä rakastan, en käsitä, kuink' ilman häntä voin mä elää...

DAJA. Varmaanko? — Siis vannokaa, ritari, mulle, että teette hänet myös omaksenne, pelastatte hänet: ajallisesti, iankaikkisesti!

RISTIRITARI. Ja miten? — Miten voin ma! — Vannoa ma voinko sitä, mit' en mahda?

DAJA. Sen te mahdatte. Sen mahdin teille antaa yks sana suustani.

RISTIRITARI. Ett' isäkään ei mitään vastaan voin?

DAJA.

Oh, isä, isä!

Isälle pannaan pakko.

RISTIRITARI.

Pakko, Daja?

Viel' ei hän käsiss' ole ryövärein.

Ei pakko hänen. —

DAJA.

Tahtomaan on pakko!

Lopulta mielelläänkin tahtomaan.

RISTIRITARI. Mieluinen pakko? — Vaan josp' itse, Daja, jo tätä virttä hälle soitelleeni ma ilmoitan?

DAJA.

Eik' yhtynyt hän virteen?

RISTIRITARI. Hän soraäänin yhtyi, loukaten mua kovin.

DAJA. Mitä sanotte? Te hälle väläyttänytkö ootte varjon vertaa toivetta Rechaan päin, eik' ilosta hän pystyyn syössyt? taapäin penseänä ois peräytynyt? ois esteit' asetellut?

RISTIRITARI.

Niin suunnilleen.

DAJA. Siis enää hetkeäkään en epäröi! — (vaitiolo)

RISTIRITARI.

Ja epäröitte sentään?

DAJA. Niin hyvä mies on muutoin! — Itse oon niin paljon velkaa hälle! — Ettei tahdo hän kuulla edes? Herra nähköön, häntä en mistään hinnasta näin pakoittais.

RISTIRITARI. Mä pyydän, Daja, epävarmuus tää mult' oitis ottakaa. Vaan epävarma siit' itse jos viel' ootte, voiko sitä, mit' yritätte, hyväks sanoa vai pahaks, kiittää vaiko tuomita, niin vaietkaa! Ma unhoitan, teill' että on syytä vaieta.

DAJA. Tuo kannustaa, ei suinkaan pidätä. No niinpä tietkää: ei Recha juutalaisen tytär ole, hän — hän on kristitty.

RISTIRITARI (kylmästi). Vai niin? Siis olkoon vain onneksenne! Työläs oliko tuo kestää? Älkää sentään säikähtäkö kipua pientä! Innoin edelleen vain taivast' asuttakaa, maata enää jos ette kansoittaa voi!

DAJA. Ritari! Tään pilkan ansaitseeko uutiseni? Tään enempäkö ette kristittynä ja ristiritarina iloitse siit', että Recha, jota rakastatte, on kristitty?

RISTIRITARI. Ja varsinkin kun on hän kristittynä teidän tekoanne?

DAJA.

Ah, niinkö käsitätte! — Olkoon niin! —

Ei! Mistä tulis se, ken kääntäis hänet?

Hän onnekseen jo aikaa ollut on

se, joksi muuttua ei enää voi.

RISTIRITARI.

Sananne selittääkää, taikka — menkää!

DAJA. Hän laps on kristittyjen vanhempain; on kastettu.

RISTIRITARI (nopeaan).

Vaan Nathan?

DAJA. Isänsä ei ole.

RISTIRITARI.

— Nathan eikö isäns' ole?

Te tiedättekö, mitä sanotte?

DAJA.

Vain totuuden, mi verikyyneliä

niin usein silmästäni pusertaa. —
Ei, isäns' ei hän ole...

RISTIRITARI. Mutta häntä vain tyttärenään kasvattanut on? vain kasvattanut lasta kristityn on juutalaiseks?

DAJA.

Aivan niin.

RISTIRITARI. Ei Recha siis tiedä, mikä on hän syntyään? Ei ole kuullut, ett' on kristittynä hän syntynyt, ei juutalaisen lasna?

DAJA.

Ei koskaan!

RISTIRITARI. Nathan harhaan tuohon tytön siis jätti, kasvattaispa vieläkin edelleen häntä siinä?

DAJA.

Paha kyllä.

RISTIRITARI. Mitenkä — Nathan? Viisas, kunnan Nathan, hän oisko luonnon ääntä lähtenyt noin väärentämään? Ohjailemaan noin sydämen tunteita, jotk' omin ehdoin ois aivan toiseen suuntaan pyrkinet? — Nyt, Daja, jotain tärkeätä ootte ilmaissut mulle kuitenkin, — mill' olla voi seurauksia, — mi mua hämmentää, — mist' oitis tiedä ei, mit' tulee tehdä. — Siks aikaa suokaa! Siksi menkää! — Tästä hän palaa jälleen. Meidät yllättää hän voisi. Menkää!

DAJA.

Surman oma oisin!

RISTIRITARI. Nyt hänt' en puhutella ensinkään ma taida. Tavatessanne te hälle vain sanokaa: me luona sulttaanin tapaamme toisemme.

DAJA. Mut älkää mitään havaita hänen teistä salliko. Vain siten viime sysäyksen saa tää asia; ja teiltä häviää pois viime epärointi Rechaan nähden! — Vaan Europaan kun sitten viette hänet, mua ette myöskään tänne jättäne?

RISTIRITARI.

Se nähdään sitten. Menkää vain nyt, menkää!

NELJÄS NÄYTÖS.

ENSIMÄINEN KOHTAUS.

Luostarin käytäväristeyksessä:

MUNKKI sekä vähän sen jälkeen RISTIRITARI.

MUNKKI. Niin, oikeassa onkin patriarkka! — Viel' eipä onnistunut montakaan mult' oikein ole töistä, joit' on mulle hän määrännyt. — Miks antaakin hän aina vain sellaisia mulle? — Viekas en ma tahdo olla, houkutella en; en pistää kaikkeen nenääni, en käsin mukana kaikess' olla halua. Sen vuoksko maailmasta erilleni mä läksin, jotta toisten tähden siihen taas oikein sekaantuisin?

RISTIRITARI (tullen nopeasti häntä kohti).

Kunnan veli!

Sain' oottehan. Jo kauvan etsinyt oon teitä.

MUNKKI.

Mua, herra?

RISTIRITARI. Ettekö mua tunne enää?

MUNKKI. Tunnen, tunnen toki! Vain luulin, etten eläissäni enää sais nähdä herraa, kuten rukoilin taivasta laupeaa. — Sen Luoja tietää, kuin karvas tehtävä se mulle oli, mit' esittää mun tuli herralle! Hän tietää, toivoinko mua avokorvin mä teidän kuulevan, hän tietää, kuinka iloitsin, sisäisesti iloitsin,

niin oikopäätä, ilman arvelua kun luotanne sen kaiken torjuitte, mi ritarille sovi ei. — Nyt sentään tulitte — jälkeinpäin se vaikuttihan!

RISTIRITARI. Jo tiedätte miks tulin? Itsekään ma tuskin tiedän sitä.

MUNKKI. Ootte nyt sit' aprikoinut, päätellyt, ett' aivan ei patriarkka vääräss' olekaan; ett' esityksestään vain kunniaa ja kultaa voittoa; että vihollinen on vihollinen, vaikk' ois enkelimme hän seitsemästi ollut. Sen, sen ootte sydämen pohjissa nyt pohtinut, ja tarjoutumaan tulette. — Ah, taivas!

RISTIRITARI. Mies hurskas, rauhoittukaa, ystävä, senvuoks en saavu, siitä patriarkkaa en puhutella tahdo. Yhä vielä siit' asiasta mitä ennenkin ma aattelen. Enk' arvoa, min mulle niin suora, hurskas kunnan mies soi kerran, mä eläissäni mistään hinnasta kadottavani mielis. — Tulen vain eräästä asiasta kysymään mielt' esimiehenne.

MUNKKI.

Te — hänen mieltään?

Ritari — papin mieltä? (Katsoo arasti ympärilleen.)

RISTIRITARI.

Niinpä niin.

Asia onkin melko papillinen.

MUNKKI. Vaan pappi mieltä ritarin ei koskaan kysyne, kuinka ritarillinen asia oiskin.

RISTIRITARI. Etuoikeushan häll' onkin hairahtua: mitä hältä ei meikäläinen juuri kadehdi. Josp' eestä itseni mun toimittava vain oiskin, josp' ois itselleni vain mun tili tehtävä — en paljon piittais ma patriarkastanne. — Mut on jotain, mit' ennemmin ma muiden tahdon mukaan teen huonosti kuin omin päini hyvin. — Lisäksi nään jo kyllä: puoluetta on uskontokin; ja jos kuinkakin on joku siitä vapaa mielestään, niin tietämättään oman uskontonsa hän puolta pitää vain. Ja koska niin nyt kerran on, se mahtaa oikein olla.

MUNKKI. Oon siitä vaiti mielummin. En nähkääs teit' oikein, herra, käsitä.

RISTIRITARI. Ja sentään —! (Itsekseen.) — Niin, mitä asiaa mull' oikein lie? Pyytäkö neuvoa vai mahtisanaa? Selväkö neuvoa vai saivarrusta? — (Ääneen.) Mä kiitän vihjauksesta teitä, veli. Mitäpä patriarkast'! Olkaa te mun patriarkkani! Mä kristittyä enemmän patriarkast' etsinhän kuin patriarkkaa kristitystä. — Niin on asia.

MUNKKI.

Jo riittää, herra, riittää!

Mit' enempää —? Mua ette tunne oikein.

Ken paljon tietää, häll' on huolta paljon;

ja mullahan vain yksi huoli on! —

Oh, hyvä! Nähkääs, kaikeks onneksi

hän itse saapuu jo. Vain jääkähän!

Jo teidät huomaa hän.

TOINEN KOHTAUS.

PATRIARKKA, koko papillisessa komeudessaan tullen ristikäytävää pitkin, sekä EDELLISET.

RISTIRITARI. Mun mieleiseni ei ole mies! En piittais tavata ma prelaattia tuota paksua, punaista, leppoisaa noin prameudessaan!

MUNKKI. Ois teidän hänet vasta nähtävä lähdössä hoviin. Nyt vain sairaan luota hän saapuu.

RISTIRITARI.

Kuinka saakaan hävetä

Saladin silloin!

PATRIARKKA (tullen lähemmäs, viittaa munkille). Tänne! — Tämä kai on ristiritari? Hän mitä tahtoo?

MUNKKI.

En tiedä.

PATRIARKKA (käyden ritarin luo, jolloin munkki ja muu seurue poistuvat taammas). Herra ritari, mik' ilo on nähdä nuorta kunnan miestä! Oo, noin nuorta vielä! — Herran avulla hänestä jotain tulee.

RISTIRITARI. Arvon herra, enempää tuskin kuin mit' on jo — ehkä vähemmän pikemmin.

PATRIARKKA. Ma toivon sentään, noin hurskas ritar' että kauankin kukoistaa vielä hyödyks kristikunnan ja kunniaksi Herran asian! Ja kukoistaakin, jos vain taidolla nuor' uljuus ijän kypsän neuvoa haluaa noudattaa. — Vaan muuten, millä voin herraa palvella?

RISTIRITARI. Sill' aivan, mitä mun nuoruudeltain puuttuu: neuvolla.

PATRIARKKA. Kernaasti vallan! — Mutta neuvoon täytyy myös tyytyä.

RISTIRITARI.

Ei sokeasti kai?

PATRIARKKA. Ken sitä vaatiikaan? — Ei todellakaan saa kukaan jättää järkeä, min hälle Jumala antoi, siinä käyttämättä, miss' on se paikallaan. Vaan kaikkialla se onko paikallaan? Oh, ei! Jos Herra meit' esimerkiksi enkelinsä kautta — sanansa palvelijan, toisin sanoin opastaa armossansa keksintöön, mitenkä tavall' erikoisella me koko kristikuntaa palvelemme ja kirkon menestystä tuemme, — kenp' uskaltaisi silloin vielä käydä järjellä tarkoitusta tutkimaan Sen, joka itse järjen loi? Ja ken lakia taivaan iki-ihanuuden sääntöihin tyhjiin turhan kunnian haluaisi verrata? — Vaan riittää tästä. Siis mistä neuvoamme pyytää herra täll' erää?

RISTIRITARI. Josp' ois seikka tällainen, arvoisa isä: juutalaisell' ainut on lapsi — tytär —, jot' on kasvattanut hän kaikkeen hyvään huolin hellimmin, jot' enemmän kuin sieluaan hän lempii, hält' itse saaden lemmen hurskaimman. Nyt joku meikäläinen salatiedon saa, ettei tytär ole juutalaisen, jok' on vain lapsen jostain löytänyt, tai varastanut, ostanut kenties; laps kristityn on tyttö, kerrotaan, ja kastettu, vaan juutalainen hälle on uskons' antanut ja lukee hänet vain juutalaisten heimoon, tyttärekseen: arvoisa isä, sanokaa, mit' on nyt tässä tehtävä?

PATRIARKKA. Ma kauhistun! Mut ennen muuta selittäkää, herra, tapaus moinen olettamus onko vai tosiseikka? — Toisin sanoin: tuota vain kuvailletteko, vai tapahtunut niin onko, yhä tapahtuuko niin?

RISTIRITARI. Ma luulin yhdentekeväksi sen, arvoisan isän mieltä vain kun kuulla ma halusin.

PATRIARKKA. Vai yhdentekeväksi? Kas niinpä ihmisjärki ylpeä erehtyy hengellisiss' asioissa. — Ei suinkaan! Nähkääs, jos tuo tapaus vain pelkkää pilaa on, ei maksa vaivaa sit' ottaa vakavasti harkitakseen; vaan teatteriin teidät neuvon ma, siell' onhan edulliset esittää tuollaiset pro et contra. — Vaan jos herra ei teatteri-ilveineen vain pilaa tee minusta; jos tapaus tosi on; jos vielä meidän hiippakunnassamme, Jerusalemissamme rakkaassa, se sattunut on, — silloin, niin...

RISTIRITARI.

Niin mitä —?

PATRIARKKA. On silloin hetikohta juutalaista sen mukaan rangaistava, mitä lait niin keisarilliset kuin paavilliset niin ilkeästä rikoksesta säätää.

RISTIRITARI.

Vai niin?

PATRIARKKA. — Ja noiden lakein tuomio on juutalaiselle, ken kristityn saa uskonluopioksi, — mestauslava — tai rovio —

RISTIRITARI.

Vai niin?

PATRIARKKA. Mi tuomio siis onkaan juutalaiselle, ken riistää kasteensa liitost' orvon kristilapsen! Sill' eikö ole kaikki riistoa, mi lapselt' otetaan? — se mikäli ei kirkon hyväks tule.

RISTIRITARI. Vaan josp' oisi se lapsi kuollut kurjuuteen, jos sitä ei juutalainen armahtanut ois?

PATRIARKKA. Ei auta! Juutalainen poltetaan. Parempi oishan ollut täällä kuolla sen kurjuuteen kuin ikiturmiokseen niin pelastua. — Sitäpaitsi, mikä on juutalainen Herran tehtäviin? Jumala hänettäkin pelastaa voi kenen tahtoo.

RISTIRITARI. Vaan voi autuuttaakin hänestä huolimatta — uskoisin.

PATRIARKKA. Ei auta! Juutalainen poltetaan. Niin, jop' ois kolmasti tään vuoksi vain ansainnut rovion! — Ett' antaa lapsen uskotta aivan kasvaa, jättää tyyten sen ohjaajatta uskon velvoitukseen. Se on jo julkeaa! Mä ihmettelen teit' itseänne, herra ritari...

RISTIRITARI. Muu jääköön rippiin, herra arvoisa, jos Jumala niin suo. (Aikoo mennä.)

PATRIARKKA. Kuink', ettekö ees selitystä anna? — lausu edes nimeä konnan juutalaisen tuon? — tuo

häntä esiin? — Neuvon tiedänpä! Luo sulttaanin käyn oitis. — Saladinin meit' auttaa täytyy, täytyy: valallaan sopimuskirjan on hän vahvistanut, min mukaan suojelee hän kaikkia pyhimmän uskontomme oikeuksia ja oppeja, mit' omaksuu se ikään. Meill' alkuteksti, Luojan kiitos, on, käs'alansa on, sinettinsä meillä! — Mun on myös helppo hälle valaista, kuink' itse valtiolle vaarallinen on uskonnottomuus! Kun mikään usko ei ihmisiä sido, kaikki heltii ja katkee kansalaisten siteet. — Pois, pois konnuus sellainen!...

RISTIRITARI. On sääli, etten noin oivaa saarnaa joutilaampana voi nauttia! Ma Saladinin luo oon kutsuttu.

PATRIARKKA.

Vai niin? — No niin — no niinpä —

RISTIRITARI. Jos teidän korkeutenne vain niin toivoo, ma kyllä sulttaania valmistan.

PATRIARKKA. Oh, tiedänhän, ett' armon löytänyt on herra Saladinin eessä. — Pyydän vain parhaiten mua hälle mainitsemaan. Jumalan puolesta vain kiivailen. Min liikaa teen, teen Hänen vuokseen vain. — Sen herra huomatkoon! — Ja eikö totta, ritari, mit' on juutalaisesta puhuttu tässä, arvelu vain oli? — tai? —

RISTIRITARI.

Arvelu. (Poistuu.)

PATRIARKKA (itseksensä). Min pohjiin kuitenkin mun täytyy sukeltaa, jos suinkin voin. Siin' onpa Bonafides-veljelle taas tehtävätä. — (Ääneen.) Kuules, poikani!

(Poistuessaan puhelee munkin kanssa.)

KOLMAS KOHTAUS.

Huone Saladinin palatsissa. Orjat kantavat sinne joukon rahapusseja, asetellen ne lattialle vierekkäin.

SALADIN ja kohta jäljempänä SITTAH.

SALADIN (tullessaan).

Sit' onpa totisesti loputtomiin!

Paljonko vielä on?

ERÄS ORJA.

Kai toiset puolet.

SALADIN. Siis viekää loput sisarelleni! — Vaan miss' Al-Hafi viipty? — Tämän saa hän haltuuns' oitis ottaa. — Tai sen ehkä isälle ennemminkin lähetän? — Se läpi sormeinihan soluis täällä. — Lopulta tosin kyllä paatuukin, ja juonta nyt on tarvis, ennenkuin minulta liikaa liukee. Ainakin saa köyhät tulla toimeen omillaan, siks kunnes Egyptistä rahat ehtii. — Vain hauta-almut kunhan jatkuvat! Ja kunhan tyhjin käsin eivät lähde pois pyhiinvaeltajat, kristityt! Vain kunhan —

SITTAH.

Mitä nyt? Miks raha mulle?

SALADIN. Siit' ota saatavas, ja mitä jää, se talteen korjaa.

SITTAH. Eikö Nathan vielä ritarin kanssa ole saapunut?

SALADIN.

Hänt' etsii kaikkialta hän.

SITTAH. Vaan katsos, mä mitä löysin, penkoessani koruja vanhoja. (Näyttää hänelle pientä taulua)

SALADIN. Ah, veljeni! Hän on, hän on se! — Oli! oli! Ah! Miks sinut, rakas, uljas nuorukainen, niin varhain kadotinkaan? Sinun kanssas, sun avullas mit' oisin tehnytkään! — Tuo kuva mulle anna! — Sen jo muistan, sen hältä sisareni vanhempi sai, Lilla, aamuna kun eräänä hänt' ei hän laskenut ois syleilystään. — Se veljen viime lähtö olikin! — Ah, miksi hänet päästinkään, ja yksin! — Niin, murhe Lillan surmas, eikä koskaan hän mulle anteeks suonut, että matkaan niin yksin hänet laskin. — Niin hän katos!

SITTAH.

Poloinen veli!

SALADIN. Vaan — pois valitus! Me kaikki kerran katoammehan. Ja — kuka ties —? Ei surma yksin suista ain' nuorukaista hänen luontoistaan päämäärästään. Myös muit' on vainoojia; ja usein vahvin sortuu niinkuin heikoin. Mut olkoon miten on! Mun täytyy sentään ritariin nuoreen kuvaa vertailla; mun täytyy nähdä, kuinka paljon petti mua mielikuvitus.

SITTAH. Vain siks sen tuonkin. Mut anna, anna mulle. Minä voin sen sanoa. Naissilmä parhaiten sen ymmärtää.

SALADIN (sisäänastuvalle ovenvartijalle). Ken? — ristiritariko siell' on? Hän tulkoon!

SITTAH. Teit' en häiritä, uteliaisuudella hänt' en tahdo mä hämmentää...

(Istuutuu syrjään sohvalle ja laskee harsonsa alas.)

SALADIN. Niin — hyvä, hyvä! — (Entä millainen lie häll' ääni? — Jossain piilee viel' ääni Assadin kai sielussani!)

NELJÄS KOHTAUS.

RISTIRITARI ja SALADIN

RISTIRITARI.

Ma, vankis, sulttaani...

SALADIN.

Mun vankini?

Mä kelle hengen lahjoitin, myös enkö vapautta hälle lahjoittais?

RISTIRITARI. Mit' tehdä sinulle soveltuu, mun kuulla sopii, ei edellyttää. Mutta, sulttaani, mun luonteeseeni, säätyyni ei sovi kiitollisuuttain erikoista sulle vakuuttaa vuoksi henkeni. Mut aina sun palvelukseen alltiina se on.

SALADIN. Mua vastaan sitä älä käytä vain! — Ma vihamiehelleni lisäksi suon pari kättä kyllä mielelläni; vaan vaivoin luovuttaisin hälle vielä sydämen moisen. — Missään pettynyt en sinust' ole, nuori, kunnan mies! Sielulta, ruumiilt' Assadini olet! Kysyä melkein voisinpa: miss' ootkaan sä piillyt kaiken aikaa? nukkunut miss' olet luolassa? Mi taikamaa, mi hengetär näin nuoruutesi kukkaa on hoidellut? Sua muistuttaahan voisin, mit' yhdessä me teimme missäkin. Sua voisin nuhdella, ett' yhden seikan oot multa peittänyt, ett' yhden oot pitänyt salaisuuden: — niinpä voisin, jos itseäin en näkis, sinut vain. — Mut olkoon! Tässä kauniiss' unelmassa sen verran ain' on totta, että mulle uus Assad vielä versoo syksyssäni. Kai siihen tyydyt, ritari?

RISTIRITARI. Mit' ikään sult' osakseni tulee, toivona se oli sielussani.

SALADIN. Tutkikaamme tuot' oitis! — Jäisitkö mun luokseni? mun seurakseni? — Joko kristittynä tai muslemina, yhdentekevää; pukunas valkovaippa, huopahattu, tai jamerlonkki sekä turbaani, — kuink' itse mielit! Koskaan en ma vaadi, puut kaikki että samaa kuorta kasvais.

RISTIRITARI. Sa muutoin tuskinpa se sankar' oisit, jok' oot, jok' ennemmin ois Jumalan puutarhuri.

SALADIN. No siis, — jos pahempaa et luule minusta, kai puoliks oomme jo yhtä mieltä?

RISTIRITARI.

Kokonaankin jo.

SALADIN (ojentaa hänelle kätensä).

Sanasta —!

RISTIRITARI (kättä antaen). — miestä. Enemmän saat näin kuin oisit ottaa voinut. Omas olen!

SALADIN.

Tää liikaa on jo osaks yhden päivän! — Hän eikö tullut myös?

RISTIRITARI.

Ken?

SALADIN.

Nathan.

RISTIRITARI (kylmäkiskoisesti).

Ei.

Mä yksin saavuin.

SALADIN.

Mink' oot teon tehnyt!

Ja mikä sallimus, ett' osui juuri
sellaisen miehen hyväks teko tuo!

RISTIRITARI.

No niin!

SALADIN. Noin kylmä miks? — Ei, nuori mies, kun Herra meillä jotain hyvää teettää, niin kylmä ei saa olla! näyttää edes niin kylmält' ei saa kainoudestakaan!

RISTIRITARI. Ett' on jok' asialla maailmassa niin monta puolta sentään! — Joist' ei ees voi käsittää, kuink' yhteen kuuluu ne!

SALADIN. Vain parhaass' aina luopumatta pysy ja kiitä Jumalaas! Hän tietäköön, ne kuinka yhteen kuuluu. — Vaan jos tahdot noin olla sulkeutunut, nuori mies, niin minunkin kai varovaiseksi sun suhtees täytyy tulla. Minussakin, ikävä kyllä, monta puolta on, ja ain' ei näy ne oikein yhteen käyvän.

RISTIRITARI. Se surettaa! Sill' epäluulo muutoin mun vioistani vähimpiä on —

SALADIN.

Vaan sanohan, sä kelle nyrpeilet?
Et Nathanille toki? Sanohan!
Sull' epäluulo Nathaniinko ois?
Ens kertaa luottamustas näytä mulle!

RISTIRITARI.

Ei Nathania vastaan mitään mulla.
Vain itsellein oon suuttunut —

SALADIN.

Ja mistä?

RISTIRITARI. Kun uneksinut oon — ja valveilla! — unohtaa juutalaisen voivan senkin, ett' on hän juutalainen.

SALADIN. Unelmas se valveill' unelmoitu kerrohan!

RISTIRITARI. Tytöstä Nathanin oot kuullut, herra. Min hyvää hälle tein, tein — koska tein. En kiitost' alentunut niittämään, kun sit' en kylvänytkään, enk' ees nähdä sen koommin tyttöä mä halunnut. Ol' isä matkoilla; hän palaa, kuulee, hän etsii minut. Kiittää, toivoo, että mua tyttärensä miellyttäisi; puhuu toiveista, vastaisuudest' iloisesta. No niin, mun lahjoo laverrus, mä menen, nään, löydän todellakin neitosen ... Ah, sulttaani, mun täytyy hävetä!

SALADIN. Hävetä? — Ett' on tytär juutalaisen sua viehättänyt? — eihän sitä suinkaan?

RISTIRITARI. Sit', ettei vastustanut enempää mun sydämeni tuota viehätystä, sen mihin kietoi isä puheellaan! — Ma houkka tulee syöksyyn uudelleen? Nyt nähkääs kosin minä — ja sain kiellon.

SALADIN.

Sait kiellon?

RISTIRITARI. Viisas isä mua sentään ei oikopäätä hylkää. Viisas isä vain kuulustella ensin haluaa, vain miettiä. Niin toki! Minä myös niin enkö tehnyt? Enkö kuulustellut mä ensin myös ja miettinyt, kun tyttö tulessa parkui? Totta, jumaliste! — Suurt' on niin viisas olla, varova!

SALADIN.

No no! Tok' anteeks anna vanhukselle!
Kuin kauan epäröidä voiskaan hän?
Ei juutalaiseksi sua kääntymään
hän ensin vaatine?

RISTIRITARI.

Ken ties!

SALADIN.

Ken tieskö?

Ken tuntee paremmin tään Nathanin —.

RISTIRITARI. Ei taikausko, missä kasvaneet me oomme, valtaa meihin menetä, vaikk' opimme sen tuntemaan. — Ei vapaat kaikk' ole, jotka ivaa kahleitaan.

SALADIN. Se sana sattui! — Mutta Nathan sentään — kai Nathan —

RISTIRITARI. Pahin taikauskoist' on, ett' oma kaikista on siedettävin.

SALADIN.

Olkoonpa niin! Vaan Nathan...

RISTIRITARI. Että siihen on aran ihmiskunnan turvattava, se kunnes täyttä päivää totuuden voi sietää; että yksin...

SALADIN.

Niin, mut Nathan!

On tuosta heikkoudesta Nathan vapaa.

RISTIRITARI. Niin luulin minäkin...! Vaan josp' ois silti tää ihmisihanne vain juutalainen niin halpa, että haalii haltuunsa hän kristittyjen lapsia ja niitä kasvattaa juutalaisiks: entä sitten?

SALADIN.

Ken siten soimaa häntä?

RISTIRITARI. Tyttö itse, mua jolla houkutteli hän, jost' ois kai toiveit' antanut hän palkakseni teosta, jot' en muka turhaan tehnyt; ei tyttö itse hänen omans' ole, vaan löytölapsi, tytär kristityn.

SALADIN.

Jonk' epäs sulta siitä huolimatta?

RISTIRITARI (kiivaasti). Epäsi, vaikka —! Hän on ilmi tullut. Suvaitsevaisuus-lavertaja ilmi! Kyll' osaan koiria ma usuttaa repimään juutalaisen suden tuon, min peittää viisusopin lampaannahka!

SALADIN (vakavana):

Pois kiihko, kristitty!

RISTIRITARI. Pois kiihko? Miksi? Kun muslemi ja juutalainen saa vain muslemi ja juutalainen olla, — luontonsa kristitynkö pitäis kieltää?

SALADIN (vielä vakavammin).

Pois kiihko, kristitty!

RISTIRITARI (tyytyneenä). Ma koko painon tuon moittees tunnen — minkä puserrat — sa pariin sanaan, herra! Tietäisinpä, kuink' Assad — Assad menetellyt ois mun sijassani!

SALADIN. Tuskin kummemmin! — Kai aivan yhtä kuohuvasti, luulen! — Vaan ken jo opetti sun hänen laillaan mua sanoin lahjomaan? Mut todella: jos niin on laita, kuten kerroit mulle, minäkin Nathania kummeksun. — Hän ystäväni sentään on, ja riitaa en ystäväini välille mä sallis. Alistu neuvoihin! Käy varoen! Äl' oitis hylkyväkes kiihkoille hänt' anna alttiiksi! Siit' ole vaiti, min pappis vaatisivat hänelle mun kostamaan! Äl' ole kristitty uhalla muslemien, juutalaisten!

RISTIRITARI. Se pian myöhää oiskin! Patriarkan siit' olkoon kiitos verenhimoisen, jonk' aseeksi ma kammoin antautua!

SALADIN.

Kuink' ennen mua etsit patriarkkaa?

RISTIRITARI. Mua intohimon kiihko sinne vei ja epäröinnin pyörre! — Anteeks suo! — Et minuss' Assadistas enää, pelkään, halunne mitään nähdä.

SALADIN. Paitsi ehkä tuon pelon juuri! Tietäväni luulen, vioista mistä taimii hyveemme. Avujas vaali alati, niin virheiks — en lue virheitäs. — Vaan mene, etsi sa Nathania nyt, kuin sua hän äsken, ja tänne hänet tuo. Mun täytyyhän sopimaan saada teidät. — Jos on tyttö todella mielees, ole huoleti! Sä hänet saat! Ja Nathan muistaa vielä, ett' ilman sianlihaa kasvattaa hän tohti kristittyä lasta! — Mene!

(Ristiritari poistuu, ja Sittah nousee sohvalla.)

VIIDES KOHTAUS.

SALADIN ja SITTAH.

SITTAH.

Kuink' omituista!

SALADIN. Joko uskot, Sittah, ett' Assad kunnan, kaunis nuori mies on ollut?

SITTAH. Jos on ollut, eikä sulla tää ritar' istunut lie mallina! — Vaan kuinka tiedustella unhoittanut oot hänen vanhempiaan?

SALADIN. Erittäinkin kai äitiään? Täss' onko maassa käynyt hän koskaan? Eikö niin?

SITTAH.

Siit' otat selon!

SALADIN. Oh, helpon helppoa! Näes Assadiin niin kiintyi kristikansan kauniit naiset, hän puolestaan taas heihin syttyi niin, ett' aivan huhu nousi jo —. No niin, sit' ei tee mieli muistella. — Siis jälleen hän mulla on; — ja kaikin vikoineen mä pitää tahdon hänet, kaikin oikuin taipuisan sydämensä. — Oh, tuon tytön saa Nathan hälle antaa, eikö niin?

SITTAH.

Antaako? Päästää hälle!

SALADIN. Aivan niin! Mik' oikeus on tyttöön Nathanilla, jos isäns' ei hän ole? Niin ken elon pelasti tytölle, hän yksin perii sen oikeudet, ken loi sen elämän.

SITTAH. Vaan kuinka, Saladin, jos oitis nyt sä tytön luokses ottaisit? Niin hänet omistajasta väärästä hän vain het' eroittaisit.

SALADIN.

Oisikohan tarpeen?

SITTAH. Ei juuri tarpeen kai! Mua tähän neuvoon uteliaisuus suloinen vain saa. Eräistä miehistä näes kovin mielin mä tietää, heti kun vain suinkin voin, millaista tyttöä he rakastavat.

SALADIN.

Lähetä noutamaan siis hänet.

SITTAH. Veli, ma saanko?

SALADIN. Nathania sääli vain! Hän älköön saako mitään luuloa, ett' eroittaa hän väkivallalla työstä aiottaisiin.

SITTAH.

Älä pelkää!

SALADIN.

Ja mun, mun täytyy jo Al-Hafi löytää.

KUODES KOHTAUS.

Nathanin talon palmustoon päin avoin etehinen, kuten I,1:ssä. Esille levitettynä osa tavaroita sekä kalleuksia, joista siellä on puhuttu.

NATHAN ja DAJA.

DAJA. Kuink' ihanaa! Niin valiota kaikki! Oh — kaiken tään te yksin antaa voitte. Hopeakangas kultareunainen tuo miss' on kudottu? Kuin kalliskin? Hääpuku vasta tulis siitä — vaikka kuningatarten ylle!

NATHAN. Miksi juuri hääpuku?

DAJA. Ettehän sit' ostaisianne tietysti ajatellut. — Mutta, Nathan, hääpuvuks on se niinkuin tilattu, ja sepä siitä tulcoon. Valkopohja: viattomuuden kuva; kultajuovat, jotk' yli pohjan kiertelee, ne taas kuvaavat rikkautta. Kuinka somaa!

NATHAN.

Sinähän veikeilet? Hääpuvuista sä mistä puhelet noin vertauskuvin? Sa morsian siis ootko?

DAJA.

Minä?

NATHAN.

Ken siis?

DAJA.

Jumala nähköön — minä?

NATHAN. Ken siis? Kenen hääpuvusta siis puhut? Sunhan on tää kaikki, kenenkään ei muun.

DAJA. Mun? Onko se mulle, eikä Rechalle?

NATHAN.

Vie pois!

Tukussa toisessa on Rechan osa.

Pois korjaa rihkamas!

DAJA. Te kiusaaja! Ei, vaikk' ois kaiken maailman ne aarteet! En kajoo, ellette jo etukäteen minulle vanno, että käytätte tät' ainoata tilaisuutta, toiste min vertaista ei taivas teille suo.

NATHAN.

Ja mitä käytän? Tilaisuutta — mihin?

DAJA. Oh, älkää oudostelko! — Lyhyesti: ritari Recha rakastaa; te suokaa hänelle tyttärenne, vihdoinkin niin tulee loppu synnistänne, josta en kauemmin voi vaieta, ja tyttö taas palata voi kristittyjen keskeen, taas tulee siksi, mikä on; taas on, hän miksi syntyi; hyvydellänne, jost' emme kyllin kiittää voi, te ette vain tulisia hiiliä ois silloin kerännyt päänne päälle.

NATHAN. Yhä teill' on tuo vanha virsi? Uusin nuotein vain, jotk' eivät oikein ota sointuakseen.

DAJA.

Miks ei?

NATHAN.

Ois ritari mun mieleeni.

Mä hälle ennen muita soisin Rechan.

Mut .. Malttia vain mielees.

DAJA.

Malttia!

Se eihän vanhaa virttänne lie teidän —

NATHAN.

Vain joku päivä vielä malta mieltäs! —

Kas vain! Ken tuolta tulee? Munkkiko?

Käy kysymässä, mitä tahtoo hän!

DAJA.

Niin mitä —? (Menee tulijaa vastaan ja kysyy.)

NATHAN. Anna siis — ja ennenkuin hän pyytääkään. — Kunp' ensin selväks saisin ritarin syntyperän, sanomatta uteliaisuuteni syytä hälle! Nääs jos hän kuulee ne, ja aiheeton on epäluulo, silloin isyyden oon peliin aivan turhaan heittänyt. — Mit' on?

DAJA.

Hän tahtoo teitä puhutella.

NATHAN.

No, tulkoon tänne hän; ja mene sinä.

SEITSEMÄS KOHTAUS.

NATHAN ja MUNKKI.

NATHAN (Isäksi Rechan halustahan jäisin! — Vaikk' enkö saisi siksi jäädä, joskin pois jäis se nimi multa? — Nimenkin sen aina silti itse, itse hän minulle antaa, kun hän huomaa, kuinka mä siksi jäädä haluaisin.) — Mene! Mill' auttaa, hurskas veli, teitä voin?

MUNKKI. Vähällä vallan. — Iloni on teitä taas nähdä, herra.

NATHAN.

Tunnette siis minut?

MUNKKI. Ken teit' ei tuntis! Moneen käteenhän on almut nimeänne painaneet, — myös minun käteeni, jo kauan sitten.

NATHAN (tapainen kukkaroaan).
Lähemmäs, veli, mä sit' elvytän!

MUNKKI. Ei, kiitos vain! En ota mitään — sen mä köyhemmiltä varastaisin. — Kunhan mun sallitte vain omaa nimeäni vähäisen teille elvyttää. Mä myös kehua voinhan teidän käteenne jotakin tuoneeni, mi halveksuntaa ei ansainnut.

NATHAN.

Mä häpeen —. Anteeksi!
Sanokaa: mitä? — ma sen korvaukseksi
sen arvon tarjoon seitsenkertaisen.

MUNKKI. Kuulkaahan ennen kaikkea, kuink' itse mä tänään vasta johduin muistamaan, mink' annoin pantin teille.

NATHAN.

Mulle pantin?

MUNKKI. Viel' äsken Quarantanassa ma istuin, lähellä Jerikoa, erakkona; mut tuli Arabian rosvoja, mun temppelini, kojuni he sorti — ja raasti minut mukaansa. Vaan pakoon mä pääsin onneksi, ja pyytämään ma patriarkalt' uutta paikkaa saavuini, miss' elämäni loppuun hurskaana mä yksin palvella voin Jumalaani.

NATHAN.

Maa jalkaani jo polttaa, hyvä veli!
Pian! Minkä pantin mulle annoit siis —?

MUNKKI. Het' aivan, herra Nathan. — Patriarkka siis mulle lupas ensiks tyhjenevän majasen Taborilla; luostariin maallikkoveljeks siihen asti käski. Siell' oon nyt, herra Nathan, Taborille sadasti varmaan päiväss' anellen. Mua patriarkka nähkääs paljon käyttää, mit' inhoon kovin. Esimerkiksi —

NATHAN.

Mä pyydän, joutukaa!

MUNKKI. Jo siinä oonkin! — On hälle joku korvaan kuiskannut, ett' eräs juutalainen täällä elää, jok' kristittyä lasta tyttärenään on kasvattanut.

NATHAN (hämmästyen).

Kuinka?

MUNKKI. Kuulkaa loppuun! Mua käskee hän jos mahdollista siis jäljille pääsemään tään juutalaisen, tuost' ylen kauhtuneena konnuudesta, mi synty vastoin pyhää henkeä on hänest' oikea; se, mikä meille on syntein synty, — vaikka, kiitos taivaan, me emme aivan tyystin tiedäkään, mit' on se oikein. Silloin äkin herää mun omatuntoni, ja mieleeni mun johtuu, että itse aikoinani oon ehkä tilaisuutta antanut ma kuolonsyntiin tuohon. — Sanokaas: Kahdeksantoista vuotta sitten eikö kuukauden parin vanhan tyttösen haltuunne eräs huovi tuonut?

NATHAN.

Miten? —

Niin — tosiaan —, niin kyllä —

MUNKKI. Katsokaahan mua suoraan! — Huovi tuo — se minä oon!

NATHAN.

Te — tekö?

MUNKKI. Herra, jolta toin sen teille — jos oikein tiedän —, oli eräs herra von Filneck, — Wolf von Filneck!

NATHAN.

Aivan niin!

MUNKKI. Ol' äiti äsken kuollut, ja kun isän tul' äkkilähtö, luulen, Gazzaan, jonne laps orpo hänt' ei voinut seurata, niin teille hän sen lähetti. Sit' enkö mä teille Darunissa jättänyt?

NATHAN.
Niin juuri!

MUNKKI. Ei ois ihme, muistini jos pettäisi. Niin monta vuotta herraa ma tuota palvelin, ja tätä aivan lyhyen ajan vasta. Pian kaatui hän Askalonissa sen jälkeen. Muutoin ol' lauha herra hän.

NATHAN.
Niin kyllä, niin!
Mä myös niin paljosta saan kiittää häntä!
Mun miekan alt' on temmannut hän usein.

MUNKKI. Jaloa! Niinpä sitä rakkaammin te hoivasitte hänen tyttäöstään.

NATHAN.
Se uskokaa.

MUNKKI. No, missä on se siis? Ei — eihän kuollut toki —? Älkää suinkaan sanoko kuolleeks sitä! — Asiaa jos kukaan muu ei tiedä, hyvin kyllä se päättyy.

NATHAN.
Päättykö?

MUNKKI. Mua uskokaa! Kas, näin mä aattelen: kun hyvää luulen mä tekeväni, vaan se lähelt' aivan hipaisee jotain paha, mieluimmin sen hyvän silloin tekemättä jätän, me pahan melkein täysin tunnemmehan, mut emme hyvää suinkaan. — Kasvattaa jos oikein hyvin tyttö kristitty tuo tuli teidän, oli luonnollista ett' omananne kasvatitte sen. — Te lemmell' uskollisella sen ootte nyt tehnyt — tuonko palkan saadaksenne? Sit' en mä ymmärrä. Ois viisaampaa tosiaan ollut teidän jättää tyttö hoteisiin jonkun toisen, joka sen ois kasvattanut kristityks; vaan niinhän tytärtä ystävänne ette oiskaan te rakastanut. Mut siin' iässä laps elää lemmestä — se olkoon vaikka eläimen rakkautta — enemmän kuin kristinopista. — Kyll' aina ehtii se kristityksi. Hoivissanne muutoin jos tyttö kasvoi terveeks, hurskaaksi, Jumalan eess' on sama se mik' oli. Ja eikö kristinoppi perustu kokonaan juutalaisten uskoon? Usein mua suututtaa, mun kyyneliinkin saa, kun kristityt niin usein unhoittavat, ett' oli Herrammeikin juutalainen.

NATHAN. Te, hyvä veli, puolustakaa mua, jos viha sekä ulkokultaisuus tuon teon vuoksi — yhden teon tähden! — mua vastaan nousee! — Te, te yksin saatte sen tietää! — Vaan se kuolkoon kanssanne! Ei vielä turhamaisuus mua koskaan sit' ole saanut muille kertomaan. — Vain teille kerron sen. Vain hurskas mies sen kuulכון koruton. Hän ymmärtää voi yksin, mihin tekoon käydä taitaa jumalaa-pelkääväinen ihminen.

MUNKKI.
Mit' on tuo liikutus, nuo kyneleenne?

NATHAN. Te lapsen toitte mulle Daruniin. Mut ette tiennyt kai, ett' aivan hiljan Gathissa kristityt ol' lapsin, vaimoin tuhonneet kaikki juutalaiset; että keralla niiden myös mun vaimoni, jonk' olin seitsemine poikinemme ma taloon piiloittanut veljeni, siell' liekkein uhriks heidän kanssaan jäi —?

MUNKKI.
Oi kaikkivaltias!

NATHAN. Kun tulitte, ma kolme päivää, kolme yötä olin tomussa itkein Herran eessä maannut. — Enk' itkein vain, vaan Hälle raivoten, tilille vetäin, kiukuin kiroten maailmaa, itseäni; kristikuntaan ikuista vihaa vannoin —

MUNKKI.
Ah, sen uskon!

NATHAN. Vaan vähitellen järki palautui, se vienoin äänin puhui: 'Jumala on silti, — Hänen päätöstään myös tämä! No niin! Käy! tee sä, niitä ymmärsit jo aikaa, mit' ei varmaan vaikeampi lie tehdä kuin ol' ymmärtää, jos vain sa tahdot. Nouse!' — Nousin, Jumalalle ma huusin: 'Minä tahdon, jos Sa tahdot mun tahtovan!' — Te siinä samassa ratsulta laskeudutte, lapsen tuoden minulle käärittynä viittaanne. — Oon unhoittanut, mitä teille silloin ma sanoin, mitä mulle te. Tään verran ma muistan: lapsen vuoteelleni vein ja sitä suudellen ma polvistuin ja huokailin! Ah, Herra, yksi sentään takaisin korvaukseksi seitsemän!

MUNKKI.
Te, Nathan, Nathan, ootte kristitty!

Jumalan nimessä' oottekin ei kukaan
sen enempää, ei koskaan!

NATHAN. Hyvä meille! Mi nähkääs minut kristityks saa teistä, minusta teidät juutalaiseks saa! Mut enempää ei meidän toisiamme näin pidä hellyttää. Nyt tekoa on tarvis! Ja vaikk' oitis toisen lapseen mun sitoi lempi seitsenkertainen; vaikk' aatoskin, ett' uudelleen mun pitää hänessä menettää nuo poikani, mun surmaa: — minä tottelen, jos hänet pois multa jälleen vaatii Sallimus!

MUNKKI. Sep' oikein! Siihen teitä neuvoa juur' epäröin mä. Ja nyt siihen teitä jo hyvä henkenne on neuvonut!

NATHAN. Vaan hänt' ei multa saa ken tahansa koettaa viedä.

MUNKKI.

Eihän — eihän suinkaan.

NATHAN. Kell' oikeutta suurempaa kuin mulla ei ole häneen, hänell' olkoon se varhempi ainakin —

MUNKKI.

Niin, juuri niin!

NATHAN. min luonto, veriheimolaisuus suo.

MUNKKI.

Niin minustakin!

NATHAN. Mainitkaa siis heti mies mulle, sukuaan ken jotenkin ois — veli tahi setä taikka serkku; — hält' en mä kiellä häntä, tyttöä, jok' kodin, uskonnon min tahansa kauneeksi syntyi sekä kasvatettiin. — Mua enemmän te tästä herrastanne ja suvustansa, toivon, tiedätte?

MUNKKI.

En luullakseni sentään, hyvä Nathan! —
Jo kuulittehan, että luonaan oon
vain vähän aikaa ollut.

NATHAN.

Tiennette
kai sentään, mitä sukua ol' äiti?
Kai Stauffeja, vai kuinka?

MUNKKI.

Mahdollista!
Niin luulen, niin.

NATHAN.

Häll' eikö veli ollut,
Konrad von Stauffen — ristiritari?

MUNKKI. Niin oli, muistelen. Mut malttakaas, viel' onhan eräs herravainaan kirja muu hallussain.
Kun Askaloniin hänet me hautasimme, poveltaan sen löysin.

NATHAN.

Mik' on se?

MUNKKI. Rukouksia siinä on. Rukouskirjaa, tuumin, aina käyttää voi kristitty. — En minä tosin, kun en taida lukea —

NATHAN.

Ei siitä mitään!
Vain asiaan!

MUNKKI. On mulle selitetty, ett' alku- sekä loppulehteen kirjan on herra luettelon omastaan ja rouvan suvust' omin käsin tehnyt.

NATHAN.

Sep' oivaa! Juoskaa, kirja noutakaa!
Nopeaan! Saatte kultaa painon sen,
ja lisäks tuhat kiitosta! Pian, juoskaa!

MUNKKI. Niin mielelläin! Mut arapiaks sen on herra kirjoittanut. (Lähtee)

NATHAN. Vähät siitä! Tuo tänne vain! Oi Luoja, jospa sentään saan pitää tytön, vävyn sellaisen näin itselleni voittaa! — Tuskin vain! — Niin, käyköön miten käy! Vaan tällaista ken patriarkalle lie kielinytkään? Mun täytyy sitä muistaa kysyä! Se oisikohan Dajan työtä —?

KAHDEKSAS KOHTAUS.

DAJA ja NATHAN.

DAJA (kiireesti; hämillään).
Nathan!

Ajatelkaahan!

NATHAN.
Mitä?

DAJA. Lapsipolon niin säikäytti kutsu...

NATHAN.
Patriarkan?

DAJA.
Sulttaanin siskon, Sittah-prinsessan...

NATHAN.
Ei patriarkan siis?

DAJA.
Ei, Sittahin!
Kuink' ette kuule! Luokseen prinsessa
kutsutti lähetillä häntä.

NATHAN.
Ketä?
Rechaako? — Sittah häntä kutsuttaako? —
No, jos on Sittah häntä kutsunut,
ei patriarkka...

DAJA.
Miksi juuri hän?

NATHAN. Nykyään etkö hänest' ole mitään sa kuullut? Tosiaankaan? Etkö mitään sä ole hälle kuiskannut?

DAJA.
Mä? Hälle?

NATHAN.
Miss' ovat lähetit?

DAJA.
Tuoss' ulkona.

NATHAN. Heit' itseni mun varovaisinta ois puhutella. Tule! — Kunp' ei tässä vain patriarkan ole juonia. — (Poistuu.)

DAJA. Ja mä — mä vielä aivan muuta pelkään. — Saa nähdä! Ainut luuloiteltu tytär noin rikkaan juutalaisen, eiköhän myös muslemille kelpais? — Hetkessä hän ristiritarilt' on mennyt, — mennyt, toist' askelta mä ellen ottaa tohdi, — sanoa tytöllekin, ken hän on! — Ei huolta! Ensi hetkenä, min kahden hän kanssain on, mä hälle sanon sen! Ja hetki tulee se — ken ties nyt juuri, kun saatan häntä. Vaaratt' aivan kai jo matkalla voin ensi vihjeen antaa. Niin, niin! Nyt — tai ei koskaan! Asiaan!

(Lähtee Nathanin jälkeen.)

VIIDES NÄYTÖS.

ENSIMÄINEN KOHTAUS.

Se Saladinin palatsin huone, mihin vielä näkyvissä olevat rahapussit kannettiin.

SALADIN sekä kohta jälkeensä muutamia MAMELUKKEJA.

SALADIN (astuessaan sisään). Siin' on ne rahat vielä! Eikä kukaan voi löytää dervishiä. Shakkipöytään kai jonnekin hän lienee joutunut, kun itsensä niin unhoittaa, — mua miksei siis unhoittais? — Mut olkoon! — Mitä nyt?

ERÄS MAMELUKKI. Sanoma hyvä, herra! Iloitse! Kahirast', onni myötään, karavaani jo saapuu! Verot seitsenvuotiset tuo rikkaan Niilin rannan.

SALADIN. Hyvä! Mulle todella sanantuoja mieluisa oot, Ibrahim! Ah, vihdoin, viimeinkin! Hyvästä sanomastas kiitos, kiitos!

MAMELUKKI (odottaen, itsekseen).
No, anna, anna!

SALADIN.
Mitä odotat?
Saat mennä.

MAMELUKKI.
Mieluisalle ei siis muuta?

SALADIN.
Ja mitä muuta?

MAMELUKKI. Mitään hyvikettä sanoman hyvän tuoja eikö saa? Mä ensimmäinen oonko siis, jonk' oppi Saladin vihdoin sanoin palkitsemaan! Vaan kunniaksi sekin: ensimmäinen, hän jolle oli saita!

SALADIN. Ota siis tuo kukkaro!

MAMELUKKI. Ei, nyt en ota, vaikka jo kaikki antaisit!

SALADIN. Kas uhmaajaa! — Saat tuosta kaksi! — Totta tuoko? — menee? Mua jalomielisemmäks jäikö hän? Varmaanhan hänelle hylkääminen tää on karvaampaa kuin mulle antaminen. — Hoi, Ibrahim! — Näin iän lopulla mi saakin minut uudeks yrittämään yht' äkkiä! Jos Saladin ei tahdo Saladinina kuolla, miksei siis Saladinina elä hän!

TOINEN MAMELUKKI.
No, herra?

SALADIN.
Jos tulet sanomaan...

TOINEN MAMELUKKI. Ett' Egyptistä jo kuormasto on tullut!

SALADIN.
Tiedän jo.

MAMELUKKI.
Kuitenkin myöhästyinkö!

SALADIN.
Miten niin?
Tuost' ota hyvän tahtos palkkioksi
yks kukkaro — tai kaksi!

MAMELUKKI.
Summa kolme!

SALADIN.
Niin, laskea jos osaat. — Ota pois!

MAMELUKKI. Viel' eräs kolmas tulee kai, — jos muutoin vaan voi.

SALADIN.
Miks ei?

MAMELUKKI. Niin, katsos, niskansa on voinut taittaa hän! Me kolme näes tulosta kuormain varmuuden kun saimme, kaikk' oikopäätä tiehemme! Vaan nopein, hän lankee, niin mä etumaiseks joudun, siin' asti kaupunkiin myös pysyen; vaan kadut Ibrahim, tuo vejjari, paremmin tunsi.

SALADIN.

Oh, vai lankes yksi!

Ratsasta toki ystäväsi vastaan!

MAMELUKKI. Sen kyllä teenkin! — Ja jos elää hän, niin puolet tästä kukkarost' on hänen. (Poistuu.)

SALADIN. Kas siinäkin vain jalo, kelpo mies! Noin kunnan mamelukkeja kell' onkaan? Ja aatelialkai saan ma, että itse heit' esimerkilläin oon kasvattanut? — Pois aikees, heitä hyväks lopuksi johonkin muuhun vielä totuttaa.

KOLMAS MAMELUKKI.

Sulttaani!

SALADIN.

Sinäkö se syöksyit nurin?

MAMELUKKI. En. Tuon vain sanan, että ratsailt' astuu emiiri Mansor, päämies kuormaston ..

SALADIN.

Tuo hänet heti tänne! — Kas, siin' on hän!

TOINEN KOHTAUS.

EMIIRI MANSOR ja SALADIN.

SALADIN. Emiiri, tervetullut! Kuinkas on sun käynyt? — Mansor, Mansor, kauanpa sua saimme odottaa!

MANSOR Tää kirje kertoo, mitk' edustajas Thebassa sai ensin kapinat kukistaa, sielt' ennenkuin me uskalsimme lähteä. Mut tiellä parhaani mukaan kiiruhtanut oon.

SALADIN. Ma sua uskon! — Mutta mukaasi sa ota, hyvä Mansor, otahan uus vartiosto oitis — ja sen kyllä mielelläs teethän? Matkaa täytyy heti sun jatkaa. Suuremp' osa rahoista sun vietävä on Libanonille, isäni haltuun.

MANSOR.

Oikein mielelläni!

SALADIN. Ja kyllin vankka vartiosto ota! Ei Libanonill' enää aivan varmaa kaikk' ole. Etkö ole kuullut, että temppeleiherrat taas on jalkeillaan? — Olehan varuillasi! — Tule! Missä on matkue? Sen nähdä haluan, ja itse kaikki kuntoon toimittaa. — (Orjille.) Luo Sittahin sen jälkeen saavun heti.

KOLMAS KOHTAUS.

Palmupuisto Nathanin talon edustalla,
RISTIRITARI käyskelee edestakaisin.

RISTIRITARI. En taloon lähde, kerta kaikkiaan. — Mies kyllä vielä näyttäytyy! Niin pian, niin kernaast' ennen minut huomattiin! Kai kokea saan vielä, että pyytää hän päästä käynneistäni tiheistä talonsa eessä? — Hm! — Mut oonpa totta ma vihoissani. — Näin mi saikaan minut hänelle katkeraks? Hän sanoihan, hän ettei multa vielä mitään epää. Ja Saladin hänt' otti suostuttaakseen. Siis minuun juurtunutko syvempään lie kristitty kuin häneen juutalainen? Ken itsens' oikein tuntee! Miks en sois siis hälle pientä saalista, mit' on hän kokenut noin eestä kristityn pois häätää utteraan? — Niin pien' ei sentään se luomus saaliiksi! — Ja kenen luomus? Ei toki orjan, joka järkäleen kuljetti elon rantaan autioon ja siihen jätti? Taiteilijan, luulis, se on, jok' keksi hylky-järkäleessä sen hahmon jumalaisen, jonka loi hän ilmi! — Rechan isäks oikeaksi jää ikuisesti juutalainen, eikä kristitty siittäjänsä! Itseksein kun aattelen vain kristittynä Rechaa, sit' ilman kaikkea, mit' antaa hälle voi yksin juutalainen tuollainen: niin, sydän, mikä sua häneen vetäis? — Niin, tuskin mikään! Ei ees hymynsä, jos ois vain sulosuun se väreilyä, jos hymyn syy ei vastais armautta, se jona nousee hänen huulilleen; — ei, hymynsäkään ei! Sit' oonhan nähnyt ma tuhlaillavan kauniimpana vielä ilveilijöille, imartelijoille ja pilkkaajille, irstaille! — Mua silloin se lumosiko myös, ja syytikö minussa toiveen saada liihoitella eloni päivät auringossa sen? — En tiedä. Sentään kannan kaunaa hälle, jok' yksin arvon korkeamman tuon soi tytölle! Miks niin? — Ehk' ansaitsin ma Saladinin viime sanain pilkan! Jo paha on, ett' uskoakin saattoi

Saladin sitä. Kuinka mitätön mä hänest' olinkaan! — Vuoks tytön kaikki? — Kurt, Kurt, näin ei käy! Ota ohjat käsiisi! Ja jospa Dajan lavertamat seikat käy vaikeiks todistaa? — Kas, jopahan mies astuu talostansa, keskusteluun syventyneenä — kenen kanssa'? — Ah, hänen! Tuon minun munkkini? — Ah, silloin tietää hän kaiken, kavallettu varmaan on jo patriarkalle! — Ma virmapää, mit' oonkaan aikaan saanut nyt! Kun voikaan pien' intohimon säen tuhota näin paljon aivojamme! — Pian päätä, nyt mit' on tehtävä! — Käyn syrjään, varron, siks kunnes munkki ehkä jättää hänet.

NELJÄS KOHTAUS.

NATHAN ja MUNKKI.

NATHAN (lähestyen).
Parahin kiitos vielä, hyvä veli!

MUNKKI.
Ja teille samoin!

NATHAN. Mulle? Teiltä? Miksi? Kun tyrkyttelin teille jäykästi, mit' ette tarvinnut? — Vaikk' yhtä jäykkä ehk' itse olitte, mua rikkaampi te ette tahdo millään ehdoin olla.

MUNKKI. Mun omanihan sitäpaitsi ei tuo kirja olekaan, vaan tytön, jonka se onkin koko isänperintö. No, tekin hällä sentään oottehan. Vain suokoon Herra, ettei tarvis teidän katua mitään, mitä teitte hälle!

NATHAN.
Kuin voisin? Enpä koskaan! Huolett' olkaa!

MUNKKI.
Hm! Patriarkat, ristiritarit...

NATHAN. Niin paha eivät koskaan mulle taida he tehdä, että jotain katuisin, — tuot' ainakaan! — Ja aivan varmako siis ootte, että patriarkkaanne on joku ristiritar' yllyttänyt?

MUNKKI. Ei juuri kukaan muukaan. Hänen kanssaan juur' äsken erään ristiritarin ma kuulin puhuvan — ja siihen sävyyn.

NATHAN. Vaan niitähän on Jerusalemissa yks ainut nyt. Ja hänet tunnen ma. Hän ystäväni on — mies nuori, jalo ja rehellinen!

MUNKKI. Aivan niin! Hän juuri! Mut usein maailmassa täytyyhän kokonaan toinen olla miehen, kuin mik' on hän.

NATHAN. Surullinen totuus! — Tehköön siis kukin pahintaan tai parastaan! — Kädessä kirjanne, en pelkää ketään, ja kera sen luo suluttaanin käyn suoraan.

MUNKKI.
Siis onneksenne! Tähän jätän teidät.

NATHAN. Ja tyttöä viel' ette nähnyt ees! Pian tulkaa takaisin, ja usein! — Kunpa ei patriarkka vielä tänään mitään sais tietää! — Tai miks ei? Vain sanokaa jo tänään, mitä tahdotte!

MUNKKI.
En minä!
Hyvästi jääkää! (Poistuu)

NATHAN. Muistakaahan käydä! — Jumala! Tässä taivaan alla aivan ma oitis polvistua tahtoisin! Kuink' itsestään nyt laukee solmu, mikä niin usein mieltäin ahdisti! — Oi Luoja, kuink' onkaan helppoa, kun salattavaa mull' enää maailmass' ei ole mitään! Kun yhtä vapaana eess' ihmisten kuin Sun voin vaeltaa, Sun, jonka yksin ei ihmist' ole tarvis tuomita tekojen jälkeen — jotka, Jumala, niin harvoin hänen tekojansa ovat!

VIIDES KOHTAUS.

NATHAN ja RISTIRITARI, joka tulee sivultapäin hänen luokseen.

RISTIRITARI.
Hoi! Nathan, vartokaahan muakin!

NATHAN. Ken huutaa? — Tekö, ritari? Miks teitä sulttaanin luona tavata en saanut?

RISTIRITARI.

Me eksyimme. Sit' älkää paheksuko!

NATHAN.

En minä, mutta Saladin...

RISTIRITARI. Te juuri olitte poistunut...

NATHAN. Te häntä siis kuitenkin saitte puhutella? Hyvä.

RISTIRITARI. Mut yhdessä hän meitä molempia halusi tavata.

NATHAN.

Sen parempi.

Siis tulkaa mukaan. Hänen luokseen aion ma muutenkin. —

RISTIRITARI. Kai teiltä kysyä saan, Nathan, kuka tuolla luotanne läks äsken?

NATHAN.

Ettekö siis tunne häntä?

RISTIRITARI. Hän eikö ollut munkki-hyväkäs, jot' ajokoiranansa patriarkka niin halukkaasti käyttää?

NATHAN.

Ehkä oli!

Hän patriarkan mies on ainakin.

RISTIRITARI. Ovela keino, yksinkertaisuutta edeltäjänä käyttää konnantyön!

NATHAN. Niin, yksinkertaisuuden tuhmuuutta, ei hurskautta.

RISTIRITARI. Patriarkka ei hurskaihin usko.

NATHAN. Tämän miehen kyllä ma takaan. Sopimattomissa töissä ei patriarkkaa auta hän.

RISTIRITARI. Niin, siltä tosiaan näyttäis. Eikö minust' ole hän teille puhunut siis mitään?

NATHAN.

Teistä?

Ei nimenomaan teistä. — Tuskinhan ees nimeänne tuntee hän?

RISTIRITARI.

Niin, tuskin.

NATHAN. On tosin jostain ristiritarista hän maininnut.

RISTIRITARI.

Ja mitä?

NATHAN. Tuskinpa teit' ensinkään hän sillä tarkoitti!

RISTIRITARI.

Ken tietää! Kertokaahan!

NATHAN. Syytellyt mua patriarkalle on joku...

RISTIRITARI. Teitä? Luvalla sanoen, se valhett' on. — Mua kuulkaa, Nathan! — Olen mies, ei voi koskaan kieltää mitään tekoaan. Min tein, sen tein! Vaan hyväks työks en sentään jokaista tekoani myöskään tahdo mä väittää. Miksi jotain vikaani mä häpeisin? Sit' enkö lujast' aio ma parantaa? Ja luja aikomus, ma tiedän, kauas ihmistä voi auttaa. — Mua kuulkaa, Nathan! Ristiritari tuon munkin oon mä kuitenkin, se, joka on teitä syyttänyt. — Te tiedättehän, mi mua kuohutti, mi suoneni syytti tuleen! Mua tomppelia! Ma sieluineni ruumiineni tulini syliinne heittäytymään. Kuinka kylmä te mulle olitte — niin, penseä, sill' onhan penseys pahempaa kuin kylmyys; — mua kuinka vältellen te kohtelitte; kuink' yrititte muka vastaila minulle lausein pelkkää ilmaa täysin; mä vielä tuskin muistella voin sitä, jos tahdon mielenrauhan säilyttää. — Niin, kuulkaa, Nathan! — Silloin Daja hiipi jälkeeni, kiihtyneeseen mieleeni pudotti salaisuutensa, miss' oli mun mielestäni outoon käytökseenne selitys täysi.

NATHAN.

Kuinka niin?

RISTIRITARI. Vain kuulkaa! Ma arvelin, ett'ette menettää haluais kristitylle jälleen sitä, niin kerran kristityiltä valtasitte. Niin mieleeni tul' aatos, teille tuottaa äkisti kelpo säikähdys.

NATHAN.

Vai kelpo?

Se mihin kelpaa?

RISTIRITARI. Mua kuulkaahan! Niin, väärin tein kuin teinkin! Aivan syytön te ehkä liettekin. Tuo Daja-hupsu ei tiedä mitä puhuu — vihaa teitä — vain selkkaukseen teidät koettaa näin saada. — Ehkä, ehkä niin! — Ma oon vain nuori houkka, aina joka suuntaan ma haihattelen, milloin liian paljon ja milloin liian vähän teen. — Niin, niinkin voi olla! — Nathan, anteeksi!

NATHAN. Jos noin mua hyvitätte todella...

RISTIRITARI. Siis myönnän: Luo patriarkan menin! — mut en teitä ees maininnut. Se valheeks jää kuin jääkin! Vain ylimalkain tapauksen tään hänelle kerroin, mieltään kuullakseni. Se myöskään eihän kyll' ois ollut tarpeen, — hyvinhän patriarkan tunsin ma jo konnaks! Enkö teitä itseänne tilille vaatia ois voinut heti? Pitikö tyttöpolo heittää mun tuollaisen isän menetyksen vaaraan? — Vaan mitäs siitä! Patriarkan konnuus, mi aina pysyy samanlaisna, se sai minut oitis jälleen selvenemään. — Mua kuulkaahan vain loppuun. Vaikkapa hän tietäisikin nimenne, — niin mitä, mitäpä siitä? Tytön saa hän vain, jos teidän yksistään se on, sen viedä voi luostariin vain teidän talostanne. Siis — mulle tyttö, mulle antakaa, ja sitten tulkoon patriarkka! Ah! mun vaimooni hän kyllä kajoomatta saa jäädä. Mulle hänet antakaa ja pian! Olkoon sitten teidän tytär tai älköön, — olkoon juutalaisen lapsi tai kristityn — se yhtä kaikki on! Tään enempää en nyt, en koskaan vasta mä ikänäni tästä kysy teiltä, kävipä miten kävi!

NATHAN. Luulette kai tuiki tarpeen mulle olevan totuutta peittää?

RISTIRITARI.

Olkoon miten on!

NATHAN. Mä enhän teiltä — enkä keltään, kenen asia tulee tietää — salannut viel' ole, ett' on kristityn hän tytär ja minun kasvattini vain. — Vaan miks en viel' itselleen sit' ole ilmaissut? — Syy siihen on vain hänen tiedettävä.

RISTIRITARI. Ei hänenkään sit' ole tarvis tietää. — Teit' eelleen suokaa hänen samoin silmin kuin ennen katsoa! — Tää paljastus häneltä säästää! — Te, tähän yksin hänestä määrätte. Mä pyydän, Nathan, minulle suokaa hänet! Antakaa! Mä yksin toiseen kertaan pelastaa voin sekä tahdon hänet — minä yksin!

NATHAN.

Niin, — kerran, kerran voitte! Enää ette.
Se myöhää on jo.

RISTIRITARI.

Kuinka? Myöhääkö?

NATHAN.

Niin, kiitos patriarkan...

RISTIRITARI.

Patriarkan?

Hänenkö kiitos? Miksi? Oisko hän halunnut meiltä kiitost' ansaita?
Niin, mistä kiitos?

NATHAN. Siitä, että nyt me tytön sukujuuren tiedämme. Ja tiedämme, hän kenen käsiin voidaan pois antaa, varmaan talteen.

RISTIRITARI. Piru siitä voi häntä kiittää — vanhaa apulaistaan!

NATHAN. Niin, niistä käsistä nyt saattekin siis Rechaa anoa, eik' enää multa.

RISTIRITARI. Poloinen Recha! Mitä kaikkea sa saatkaan kokea! Mi onni muille ois orvoille, on onnettomuus sulle! Voi Nathan, Nathan! — Missä ovat siis nuo sukulaiset?

NATHAN.

Missäkö?

RISTIRITARI.

Ja keitä?

NATHAN. On ennen muita ilmaantunut veli, jolt' on siis teidän Rechaa kosittava.

RISTIRITARI. Velikö? Mikä on hän? Sotilas vai pappi? — Sanokaa, ma jotta tiedän, mit' odottaa ma saan.

NATHAN.

Ma luulen, ettei
lie kumpikaap hän — tai on kumpikin.
Hänt' oikein viel' en tunne.

RISTIRITARI.

Entä muutoin?

NATHAN. Hän kelpo mies on, jonka luona Recha on viihtyvä.

RISTIRITARI. Vaan kristitty hän on! Mä väliin ensinkään en tiedä, Nathan, — täst' älkää pahastuko! — mit' on teistä mun ajateltava. — Nyt eikö Rechan joukossa kristittyjen kristittynä esiintyminen ole? Ja kun kyllin sit' osaa esittää hän, lopulta siks eikö muutu hän? Ja puhtaan nisun, min kylvänyt te ootte, ohdake lopulta eikö peitä? Näinkö vähän se teitä huolettaa? Te — tekö silti sanoa voitte, ett' on viihtyvä veljensä luona tyttö?

NATHAN. Niin mä luulen, niin toivon! Ja jos jotain puuttuis hältä, häll' oommehan me myöskin, te ja minä!

RISTIRITARI. Oh, mitäpä vois luona veljen tuon Rechalta puuttua! Hän yllin kyllin saa siellä ravintoa, pukuja; tuo kulta-veli makeiset ja helyt — ja niitä sisko muuta kaipaiskaan? — Ai niin, myös miehen sentään! Niin, sen myös, sen myös kyll' aikanansa hankkii veli! Millaisen suinkin saisi! Kristityistä parahan aivan! — Nathan, Nathan, te kyll' enkeliksi tytön kasvatitte, vaan muut nyt hänet turmelee!

NATHAN.

Ei vaaraa!

Hän rakkautemme arvoiseksi jää
kyll' edelleenkin.

RISTIRITARI. Älkää sanoko! Mun lemmeistäni älkää ainakaan! Se mitään nähkääs luovuttaa ei tahdo, ei vähintäkään! Ei ees nimeä! Vaan malttakaas! Hän epäilee jo ehkä mit' tekeill' on?

NATHAN. Ehk' epäilee. Vaan mistä, en tiedä minä.

RISTIRITARI. Sekin paljon on. Mit' ikään kohtalolta odottaa hän saakin, multa tulee — täytyy hänen se kuulla ensiks. Oli aatokseni, hänt' etten ennen näkis, puhuttelis kuin omakseen mua sais hän nimittää, — nyt pois se aatos! Minä riennän heti ..

NATHAN.

Seis, minne?

RISTIRITARI. Hänen luokseen! Näkemään, tässä onko tytön sieluss' urhoutta kylliksi päätökseen, mi ainoa ois hänen arvoisensa!

NATHAN,

Mihin?

RISTIRITARI. Siihen, ett' enempää ei veljestään tai teistä hän välitä —

NATHAN.

Vaan —?

RISTIRITARI. Vaan mua seuraa, vaikka niin joutuis muslemille vaimoksi!

NATHAN. Seis! Ette tapaa häntä: hän on mennyt sulttaanin siskon luokse — Sittahin.

RISTIRITARI.

Ja milloin? miksi?

NATHAN. Veljen myös jos siellä tavata tahdotte, vain mukaan tulkaa.

RISTIRITARI.

Kenenkä veljen? Rechan? Sittahinko?

NATHAN.

Kentiespä kummankin. Vain tulkaa, tulkaa!

(Vie ristiritarin mukanaan.)

KUUDES KOHTAUS.

Näyttämö: Sittahin haaremi.

SITTAH ja RECHA, keskustellen.

SITTAH.

Kuink', armas impi, sinust' iloitsenkaan! —

Mut älä arkaile, älä ujoste!

Iloitse, puhu mielin avoimin!

RECHA.

Prinsessa...

SITTAH. Ei, ei niin! Vain Sittahiksi mua sano, siskoks, — älä prinsessaksi! Mua pikku äidiks sano — melkein hän se vois olla. — Niin nuori, viisas, niin hurskas! — Mitä tiedät kaikkea, mit' ootkaan lukenut!

RECHA.

Ma lukenut?

Voi Sittah, pilaa siskopahaisesta

nyt teet. Ma tuskin taidan lukea.

SITTAH.

Vai tuskin taidat, veitikka!

RECHA. Vain vähän isäni kirjoitusta. — Kirjoja sun luulin tarkoittavan.

SITTAH.

Niitä juuri!

RECHA.

Niin, kirjoja ma vaivoin luen vain.

SITTAH.

Niin todellako —?

RECHA. Aivan todella. Ei kirjanoppineisuus tyydyttää voi isää, kun vain kuollein kirjaimin se painuu aivoihin.

SITTAH.

Ai, mitä puhut!

Vaikk' aivan väärään puhe tuo ei osu! —

Ja kaiken, niitä tiedät —?

RECHA. Hänen suustaan sen kuulin vain. Ja enimmästä vielä kysyä voisin: missä, mitenkä ja miksi opetti hän mulle sen?

SITTAH.

Niin kaikki jääkin mieleen parhaiten.

Niin yhtäaikaa oppii koko sielu.

RECHA. Vain vähän varmaankin on lukenut myös Sittah — tai ei mitään!

SITTAH.

Miten niin?

En kirjaopist' yllpeilis. Vaan miksi

noin arvelet? Syys sano rohkeasti!

RECHA. Kun niin hän suora on, niin koruton, itsensä lainen vain...

SITTAH.

No?

RECHA. Isä sanoo, ett' aniharvoin kirjat sellaisiksi suo meidän jäädä.

SITTAH. Oi, mik' onkaan mies tuo isäs!

RECHA.

Eikö totta?

SITTAH. Kuinka liki hän totuutt' aina osaa!

RECHA.

Eikö niin?

Ja tämä isä —

SITTAH.

Lapsi, mik' on sun?

RECHA.

Tää isä —

SITTAH.

Jumalani! Itketkö?

RECHA. Tää isä — Ah, mun sanoa se täytyy. mun täytyy sydäntäni keventää...

(Heittäytyy kyynelsilmin Sittahin jalkoihin.)

SITTAH.

Mik' on sun, Recha, lapseni?

RECHA. Tää isä — mun täytyy menettää!

SITTAH.

Sun — menettää?

Hänetkö? Miksi? — Tyynny, rauhoitu —!

Ei koskaan! — Nousehan! Jo nouse ylös!

RECHA. Et turhaan ystävättärekseni ja siskokseni mulle tarjoutunut.

SITTAH.

Se oonhan, oonhan! — Nouse toki, nouse!

Tai apua mun täytyy kutsua.

RECHA (rohkaistuu ja nousee). Ah, anna anteeksi! Vain tuskassani ma unohdin ken oot sa. Vaikerrus tai epätoivo Sittahiin ei tehoa. Vain kylmä tyyni äly vaikuttaa hänessä mitä tahansa. Se voittaa, ken asiansa jättää turviin sen.

SITTAH.

No siis?

RECHA. Ei, ystävätär, siskoni ei koskaan usko sitä, myönnä sitä, ett' uutta isää tyrkytellään mulle!

SITTAH.

Uutt' isää — tyrkytellään? Sulleko?

Ken sellaista yrittäiskään, lapsukainen?

RECHA. Ken? Hyvä, paha Dajani, hän, hän se sit' yrittää — sen voikin. — Niin, et tunne kai tätä hyvää, paha Dajaani? Niin, taivas anteeks suokoon — palkitkoon sen kaiken, mit' on hyvää, paha mulle hän rakentanut!

SITTAH.

Sulle pahaako?

Ei sitten paljon hyvää häness' ole!

RECHA.

On! — oikein, oikein paljonkin!

SITTAH.

Ken on hän?

RECHA. Hän kristitty on, mua lasna hoiti ja kuinka hoiti! Sit' et uskoisi! Niin etten äitiä ees kaivannut! Sen taivas hälle palkitkoon! — Vaan mua niin peloittikin hän, niin kiduttikin!

SITTAH.

Ja miksi? miten?

RECHA. Ah, naisraukka, hän — hän onhan kristitty, — ja rakkaudesta kiduttaa hänen täytyy; hurmahenki tuollainen on hän, joka luulee, että tien ainoon oikean, tien yleisen hän tietää taivaaseen.

SITTAH.

Nyt ymmärrän!

RECHA. Ja tuntee tehtäväkseen ohjata jokaisen harhautuneen sille tielle. — Ja taitaako hän muuta? Jos on totta, ett' oikeaan vie yksistään se tie, niin kuinka vois he nähdä tyynesti, ett' ystävänsä käyvät toista tietä, mi turmaan johtaa, iki-kadotukseen? Pitäishän silloin samaa ihmistä yht' aikaa rakastaa ja vihata. S e n vuoksi en näin ääneen valittamaan ma oiskaan puhjennut. Mä mielelläni viel' oisin kauan häntä sietänyt — rukoustaan, huokailuaan, uhkauksiaan, — niin, mielelläni. Aatoksiin mua aina ne hyviin, hyödyllisiin veiväthän. Ja ketä pohjaltaan ei mairittelis, hänt' että joku, kuka tahansa, niin kalliina, sen arvoisena pitää, ett' ei ees ajatella siedä hän ikuista luopumista hänestä!

SITTAH.

Niin, aivan totta!

RECHA. Mutta — mutta — sitä en kestä enää, — vastustaa en jaksa, en mallilla, en mietteillä, en millään!

SITTAH.

Niin — mitä?

RECHA. Mit' on muka keksinyt vast' ikään hän.

SITTAH.

Vast' ikään? Keksinyt?

RECHA. Vast' ikään aivan! Tänne tullessamme me lähestyimme kristittyjen vanhan pyhäkön raunioita. Äkisti hän silloin seisahtui, kuin taistellut ois kanssa itsensä, ja kostein silmin taivasta milloin, milloin mua katsoi. Ja vihdoin lausui: Tule, oikotietä menemme tästä kautta temppelein! Hän menee, minä seuraan, kammolla ma katson raunioitten sokkeloita. Hän jälleen seisahtuu, ja huomaa kanssaan mä seisovani portaill' alttarin jo sortuneilla. Mitä tunsinkaan, kun jalkoihini kuumin kyynelin, käsiään väännellen hän lankes!

SITTAH.

Lapsi!

RECHA. Ja nimeen Jumalan, — jok' anomusta lie monta kuullut siinä, ihmeitä monia tehnyt, — vannotti hän mua, totisin säälin katsein vannotti, ett' armahtaisin toki itseäni! Tai anteeks soisin hälle ainakin, ett' täytyy hänen mulle ilmaista, mik' oikeus hänen kirkollaan on minuun.

SITTAH.

(Oi onnetonta! — Sitä aavistinkin!)

RECHA. Ma laps oon kristittyjen, kastettu; en tytär Nathanin, — oh Herra, Herra, mun isäni hän ei! — Voi sisko, Sittah, näe jalkais eessä minut taas...

SITTAH.

Ei, Recha!

Ei, nouse! — Tulee veljeni — Nyt ylös!

SEITSEMÄS KOHTAUS.

SALADIN ja EDELLISET.

SALADIN.

Mit' täällä, Sittah?

SITTAH.

Hän on suunniltaan!

Oi Herra!

SALADIN.

Kuka on?

SITTAH.

Sä tiedäthän!

SALADIN.

Tytärkö Nathanimme? — Mik' on hänen?

SITTAH.

Vain rauhoituhan, lapsi! — Sulттаani...

RECHA (laahautuu polvillaan Saladinin eteen, painaa päänsä maahan). En ennen nouse! ennen en voi nähdä sulttaanin kasvoja, en ihastella ikuisen hurskauden, hyvyden kajoa katseessaan ja otsallaan.

SALADIN.

Sa nouse ... nouse!

RECHA.

Ennenkuin hän lupaa...

SALADIN.

Ma lupaan mitä tahansa — vain nouse!

RECHA. Ei muuta kuin ett' isäni hän mulle ja minut isälleni jättää. — Vielä en tiedä, kuka muuten isäkseni lie pyrkinyt ja voinee pyrkiä. En tietää tahdokaan! Vaan veri vainko isyyden määrää? Veri vain?

SALADIN (nostaa hänet ylös). Ma huomaan —! — Ken julmuri sun itses, itses saikaan tuot' uskomaan? Se aivan varmaa siis jo onko? Onko täysin todistettu?

RECHA. On kai! Kun Daja imettäjältäni sen oli kuullut.

SALADIN.

Imettäjältä!

RECHA. Hän kuolinvuoteell' oli tuntenut tarvetta Dajalle sen ilmaista.

SALADIN. Vai kuolinvuoteell'? Eikö houreissaankin! Ja vaikk' ois tottakin! — Niin, isyyttä ei veri, veri yksin suinkaan määrää! Eläinten kesken tuskin ees! Vaan on ylintäin etuoikeus ansaitsemaan tuo nimi! — Mut ä!' ole huolissas! Ja tiedätkös! Jos kaksi isää vallan sinusta kiistää, — jätä molemmat ja ota kolmas! Minut isäks ota!

SITTAH.

Oi niin, se tee!

SALADIN. Ma oikein hyvä isä haluan olla! — Mutta kuules, vielä mieleeni johtuu paljon parempaa. Miks ylipäättäen tarvitsisit isää? Pian ehkä kuolee he — niin ajoissa on katsottava joku, joka kilvan eläisi kanssamme! Sä ehkä jonkun jo tiedätkin?

SITTAH.

Hänt' älä punastuta!

SALADIN. Sep' aikeeni juur' olikin. Niin kauniiks käy punastuissaan rumakin — kuink' ei siis kaunis siitä kaunistuisi vain? Mä tänne olen isäs Nathanin ja erään — erään toisen tilannut. Arvaatko kenen? — Tänne, Sittah! Sallit kai tämän?

SITTAH.

Veli!

SALADIN (Rechalle). Jotta hänen eessään sa oikein punastuisit, armas tyttö!

RECHA.

Kenenkä eessä — punastuisin?

SALADIN. Olehan sa olevinas! — Vaiko vaalenisit? Tee miten voit ja mielit! (Eräs orjatar sisään, lähestyy Sittahia.) Joko on he täällä?

SITTAH.

Hyvä! Laske sisään heidät!

He tääll' on, veli!

KAHDEKSAS KOHTAUS.

NATHAN ja RISTIRITARI edellisten lisäksi.

SALADIN. Rakkaat ystävät! — Sinulle, Nathan, ennen muuta täytyy mun ilmoittaa, ett' oitis kun vain tahdot, takaisin rahas saat sa...!

NATHAN.

Sulttaani!

SALADIN.

Sä myös nyt käytä mua...

NATHAN.

Sulttaani!

SALADIN. Tääll' on jo matkue. Niin rikas jälleen ma oon kuin pitkään, pitkään aikaan en. — Tulehan, sano, mitä tarvitset, jotakin suurta yrittääkses! Tekään, näes tekään, kauppamiehet, koskaan ette käteistä rahaa liian paljon saa!

NATHAN. Ja miksi ensin näistä turhista? Näen tuolla kyynelsilmän, kuivata sen haluaisin paljon ennemmin. (Menee Rechan luo.) Oot itkenyt — mik' on sun? Tyttäreni kai vielä oot?

RECHA.

Oi isä!

NATHAN. Toisiamme me ymmärrämme — ja se riittääkin! Sä tyynnä pysy, iloisna! Jos muutoin sydämes viel' on omas! jos vain sitä ei uhkaa mikään menetys! Viel' on isäsi omanas!

RECHA.

Ei kukaan muu!

RISTIRITARI. Ei kukaan muu? — No niin, mä petyin siis! Menettävänsä mit' ei pelkää, sitä ei koskaan omaksensa uskonut, ei toivonutkaan. — Hyvä, oikein hyvä! — Tää muuttaa, Nathan, muuttaa kaiken! Tänne, Saladin, kutsuminas saavuimme, Vaan väärrään opastin ma sinut; enää äl' itseäsi vaivaa!

SALADIN. Nuori mies, kuink' oot taas kiivas! Kaiken pitäiskö sua totella? sun mieles arvata?

RISTIRITARI.

No, kuulethan sa, nääthän, sulttaani!

SALADIN. Niin kyllä! — Paha vain, ett' asiastas et ollut varmempi.

RISTIRITARI.

Nyt oonpa varma!

SALADIN. Hyvästä työstä noin ken kopeilee, sen tekee tyhjäksi. Min pelastit sa, ei silti omaas ole se. Tai muutoin ois ryöväri, min ahneus tulee ajaa, sun veroisesi sankari! (Menee Recha kohti, tuodakseen hänet ristiritarin luo.) Laps armas, tulehan, tule! Häneen älä suutu! Jos toisenlainen ois hän, kylmempi, vähemmän ylväs ois hän: surmaan ois hän sinut jättänyt. Sun laskettava on toinen puoli toisen ansioksi. — Tulehan, saata hänet häpeisiinsä! Tee, mik' ois hänen tehtävänsä: hälle sa rakkautesi tunnusta! sa tarjoo hänelle itses. Sua jos halveksii, jos unhoittaa hän koskaan, kuinka paljon enemmän teit sä tässä hänen vuokseen kuin hän sun vuokses ... Mitä onkaan hän sun vuokses tehnyt? Savustuttanut vähäisen itseään? Sep' onkin jotain! — Tuoss' Assadistani, mun veljestäin, ei ole mitään! Hänt' on muoto vain, ei sydän. Tule, armas...

SITTAH.

Mene, lapsi!

Kiitollisuuttas aivan vähän vasta se osoittaa, jos ollenkaan.

NATHAN. Seis, Sittah, seis, Saladin!

SALADIN.

Sä myös?

NATHAN. Tääll' eräällä on vielä sanottavaa...

SALADIN. Kenpä kieltäis! Epäilemättä isänsijaisella on sananvalta. Ensimmäisnä vielä, jos tahdot. — Kuten kuulet, asian ma tunnen pohjaa myöten.

NATHAN.

Etpä sentään!

Mä itsestään en puhu, — toisesta,
kokonaan toisesta, jot' ennakolta,
Saladin, sentään kuulemaan sua pyydän.

SALADIN.

Ken on hän?

NATHAN.

Rechan veli?

SALADIN.

Rechan veli?

NATHAN.

Niin!

RECHA.

Minun veljeni? Mull' onko veli?

RISTIRITARI (havahtuu säpsähtäen hajamielisestä, synkästä äänettömyydestään). Miss' on, miss' on se veli? Vieläkö ei täällä? Täällä hänet pitihän mun kohdata.

NATHAN.

Vain malttia!

RISTIRITARI (kovin katkerana). Jo isän hän keksi neidolle: myös veljeä miks ei hän löytäis hälle!

SALADIN.

Tuopa puuttui!

Kristitty! Huulilt' Assadin ei ois
noin halpa epäluulo lähtenyt. —
No hyvä, jatka vain!

NATHAN. Suo anteeks hälle! Mä hälle mielelläni anteeks suon! Ken tiesi, miten hänen sijassaan ja iällään me ajattelisimme! (Menee ystävällisesti ristiritarin luo.) Se onhan luonnollista, ritari: epäily epäluottamukseen vaihtuu! Kump' oisitte mun kuulla suonut heti nimenne *todellisen*...

RISTIRITARI.

Kuinka?

NATHAN. Stauffi te ette ole!

RISTIRITARI.

Kuka siis?

NATHAN. Ei ole nimenne Kurt von Stauffen.

RISTIRITARI.

Mikä siis?

NATHAN.

On Leu von Filneck.

RISTIRITARI.

Kuinka?

NATHAN.

Hämmästyitte?

RISTIRITARI.

Ja syystä? Ken sen sanoo?

NATHAN.

Minä, joka

viel' enemmän voin teille kertoa.
En sentään moiti teitä valheestanne.

RISTIRITARI.

Vai ette?

NATHAN. Saattaa olla niinkin, että myös tuohon nimeen teill' on oikeus.

RISTIRITARI. Niin luulisin! — (Nuo sanat Jumala toi hänen huulilleen!)

NATHAN. Sill' äitinne, hän oli Stauffeja. Ja veljensä, enonne, joka teidät kasvatti, kun vanhempanne tänne palasivat pois Saksast' ilmanalan kolkon vuoksi ja teidät hälle jättivät — hän oli nimeltään Kurt von Stauffen; pojakseen hän lienee teidät ottanut. — Siit' onko jo kauvan, kun te tänne hänen kanssaan tulitte myös? Ja elääkö hän vielä?

RISTIRITARI. Mä mitä sanoisin? — Niin, Nathan, niin on asia! Hän itse kuollut on. Ma tulin viime lisäjoukossa ritarikunnan. — Mutta — mutta — mitä tää kaikki koskee Rechan veljeä?

NATHAN.
Isänne...

RISTIRITARI.
Tunsitteko hänet myös?
Myös hänet?

NATHAN.
Ystävänä oli hän.

RISTIRITARI.
Ol' ystävänne? Nathan, onko totta —?

NATHAN. Nimeltään Wolf von Filneck. Mut ei ollut hän saksalainen...

RISTIRITARI.
Senkin tiedätte?

NATHAN. Vain nainut Saksast' oli, äitiänne vähäksi aikaa Saksaan seurannut.

RISTIRITARI. Ei enempää, mä pyydän! — Entäs veli, — tuo Rechan veli?

NATHAN.
Te — se ootte!

RISTIRITARI.
Minä?
Minäkö veljensä?

RECHA.
Hän veljeni?

SITTAH.
He sisarukset!

SALADIN.
Sisarukset?

RECHA (ristiritariin päin).
Veli!

RISTIRITARI (perääntyen).
Mä veljensä!

RECHA (seisahtuu, kääntyy Nathanin puoleen). Ei suinkaan! Sydämensä ei mitään tiedä siitä. Pettureita me oomme. —

SALADIN (ristiritarille). Pettureita? Niinkö luulet? Jos niin sa arvelet, niin itse oot sa petturi! Kaikk' onhan valheellista sinussa: kasvot, ääni sekä käynti! Ei mitään omaa luontoas! Ja moista et sisart' omaksuis! — Pois! —

RISTIRITARI (nöyrästi lähestyen häntä). Sulttaani, sä myöskään älä väärin tulkitse mun hämmästystäni! Et tällaisella lie hetkell' Assadias koskaan nähnyt, siks älä käsitä sä väärin häntä ja mua! (Rientää Nathanin luo.) Täysin käsin, Nathan, multa te otatte ja samoin annatte! Ei, enemmänhän, paljon enemmän te mulle annatte kuin otatte! (Lankee Rechan kaulaan.) Ah, sisareni, sisareni!

NATHAN. Blanda von Filneck!

RISTIRITARI. Blanda, Blanda? — Eikö Recha? Ei enää Rechanne? — Ah, hylkääte siis hänet! Kristillisen nimen hälle taas annatte! Mun vuoksein hylkääte! Miks *hälle* kostatte sen, Nathan, Nathan?

NATHAN.

Ah, mitä? — Lapseni, te lapseni!
Sill' eikö tyttäreni veli myös
mun ole lapseni — jos vain hän tahtoo?

(Heidän syleillessään toisiaan astuu Saladin levottomana ja hämmästyneenä sisarensa luo.)

SALADIN.

Sä mitä sanot, sisko?

SITTAH. Liikutettu ma oon...

SALADIN.

Ja minä — vielä isompaa
mä pelkään liikutusta osallemme!
Vain valmistaudu siihen miten taidat!

SITTAH.

Mitenkä?

SALADIN.

Nathan, sana, sananen!

(Nathan astuu hänen luokseen, ja Sittah siskosten luo, ilmaisemaan heille osanottoaan. Nathan ja Saladin puhuvat hiljemmin.)

Kuulehan, Nathan, etkö sanonut sä äsken?

NATHAN.

Mitä?

SALADIN.

Ettei Saksast' ollut
isänsä, — syntyjään ei saksalainen.
Mik' oli siis hän? Mistä?

NATHAN. Sit' ei koskaan ees mulle tunnustanut. Hänen suustaan en siitä mitään kuullut.

SALADIN. Frankkikaan ei ollut hän? Ei mistään länsimailta?

NATHAN.

Ei ollut, ei! — sen tunnusti hän kyllä.
Mieluimmin Persian hän kieltä puhui...

SALADIN.

Ah, Persian? — Mit' enää pyydänpököän?
Hän on se! — oli!

NATHAN.

Kuka?

SALADIN.

Veljeni!

Niin, aivan varmaan! Rakas Assadini!
Niin, varmasti!

NATHAN. Kosk' arvelet sit' itse, niin vakuutus täst' ota kirjasta!

(Ojentaa hänelle messukirjan.)

SALADIN (kiihkeästi avaten sen).

Ah, käsialansa ma tunnen jälleen!

NATHAN. Viel' ei he mistään tiedä! Viel' on yksin sun vallassas, min verran saa he tietää!

SALADIN (kirjaa selailtuaan). Kuink', enkö omaksuisi lapsia ma veljeni — mun omiain ne eikö? Sun haltuusi mä jättäisinkö ne? (jälleen ääneen) Heit' on he, Sittah, heitä! Kumpikin he ovat ... ovat veljes lapsia!

(Rientää syleilemään heitä.)

SITTAH (seuraten häntä). Mä mitä kuulen! — Miten muuten, muuten vois ollakaan!

SALADIN (ristiritarille).

Nyt, äksy, saat kuin saatkin
mua rakastaa!
(Rechalle) — Nyt oonpa kuitenkin.
miks tarjouduin ma, — suostuit taikka et!

SITTAH.

Mä myös, mä myös!

SALADIN (jälleen ristiritarin luo).

Mun Assad-poikani!
Mun Assadini poika!

RISTIRITARI. Olenko sun heimoas! Siis sentään enemmän kuin unta oli unet, joihin lasna mua tuuditettiin! (Langeten hänen jalkoihinsa.)

SALADIN (nostaa hänet ylös).

Katsos veijaria!
Ties tästä jotain, ja mun murhaajakseen
ois sentään voinut saada! Varrohan!

(Jälleen äänettämiä, molemminpuolisia syleilyjä.
Esirippu laskee.)

End of Project Gutenberg's Nathan Viisas, by Gotthold Ephraim Lessing

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK NATHAN VIISAS: VIISINÄYTÖKSINEN
NÄYTELMÄRUNO ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you

have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic

works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to

the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.